

**เกษตรกรไทยกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง:
กรณีศึกษาในอำเภอระโนด และอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา
Thai Farmers and Application of Sufficiency Economy Concept :
A Case Study in Ranot and Sathingpra District, Songkhla Province**

**พรกมล อ่อนเกตุพล
Ponkhamol Onkatapol**

**สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการธุรกิจเกษตร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**

**A Minor Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Agribusiness Management
Prince of Songkla University**

2552

ชื่อสารนิพนธ์ เกษตรกรไทยกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง:
กรณีศึกษาในอำเภอระโนด และอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน นางสาวพรกมล อ่อนเกตุพล
สาขาวิชา การจัดการธุรกิจเกษตร

อาจารย์ที่ปรึกษา

คณะกรรมการสอบ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุชัยญา ทองรักษ์)

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุชัยญา ทองรักษ์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล)

.....กรรมการ
(ดร.สิริรัตน์ เกียรติปฐมชัย)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล)
ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการธุรกิจเกษตร

ชื่อสารนิพนธ์	เกษตรกรไทยกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาในอำเภอระโนด และอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นางสาวพรกมล อ่อนเกตุพล
สาขาวิชา	การจัดการธุรกิจเกษตร
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาและอุปสรรคในการประยุกต์ใช้ปรัชญาฯ ในด้านการเกษตร โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิ เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกร 4 ราย คือ ในอำเภอระโนด 1 ราย และอำเภอสทิงพระ 3 ราย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รื้อฟื้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้หลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม แนวคิดทฤษฎีใหม่ 3 ชั้น และเป้าประสงค์ของการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกร

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรเหล่านี้มีความรู้ ความเข้าใจในแก่นหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวคิดในทางสายกลาง ที่ว่าด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ในความพอประมาณ เกษตรกรทุกรายรู้จักถึงความพอประมาณในการดำเนินชีวิต โดยเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก เมื่อเหลือจึงนำไปจำหน่าย ไม่ผลิตจนเกินความพอดีของกำลังตนเองและกำลังของทรัพยากรที่มี และสามารถจัดหาได้โดยไม่เดือดร้อน โดยเกษตรกรทั้ง 4 ราย มีฝักสวนครัวอย่างน้อย 5 ชนิด ต่อครัวเรือน เช่นในตำบลวัดจันทร์ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต มีเหตุผลในการผลิต ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในฟาร์มกรณีศึกษา เกษตรกรใช้เหตุผลโดยพิจารณาเหตุและปัจจัยที่กิจกรรมนั้นได้ผลดี หรือไม่ได้ผลดีทำให้แก้ปัญหาได้เหมาะกับสภาพของตนเองและฟาร์ม การตัดสินใจในการผลิตของเกษตรกรนั้น จะดูความเหมาะสมของทรัพยากรที่ตนมีว่าควรผลิตพืชชนิดใด เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีการลดการใช้ปุ๋ยเคมีและเลิกใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตจากภายนอก หันมาพึ่งพาตนเอง ใช้แนวทางการเกษตรที่ไม่ทำลายระบบนิเวศ เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และนำหมักชีวภาพ เพื่อฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ของดิน เมื่อเกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น ราคาน้ำมันสูง ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรน้อยมาก จากกรณีศึกษาเกษตรกรจะเป็นผู้ที่ใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา เพื่อพัฒนาการผลิตของตนเอง มีความเพียร มีความอดทน และรู้จักการแบ่งปันเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ลด

ความขัดแย้งในครอบครัวและชุมชน จะเห็นได้ว่า กรณีศึกษาเกษตรกรทั้ง 4 ราย เป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 คือ การจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัว ที่ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองและเลี้ยงครอบครัวได้ และกรณีศึกษาทั้ง 4 ฟาร์ม กำลังพัฒนาไปสู่การพึ่งพาพร้อมมือกันในระดับชุมชน ซึ่งถือได้ว่า กำลังก้าวไปสู่ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2

จากการพึ่งตนเองได้ ของเกษตรกรทั้ง 4 รายนี้ เมื่อพิจารณาเป้าประสงค์ของการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ในการบรรลุเป้าหมายในการดำเนินชีวิต ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สรุปได้ว่า บรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรทั้งหมดผลิตเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน มีรายได้จากการขายพืชหลักและพืชเสริม ค่าใช้จ่ายด้านการครองชีพลดลง หนี้สินค่อยๆ ลดลง ด้านสังคม การมีงานทำของสมาชิกในครอบครัว ลดความขัดแย้งในครอบครัว และชุมชน มีการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ การพึ่งพาและแบ่งปันกัน ด้านสิ่งแวดล้อม การลดลงของศัตรูพืชโดยการใช้วิธีธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการฟื้นฟู จากการเลิกใช้สารเคมีและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เมื่อเศรษฐกิจของครอบครัวดี ปัญหาสังคมลดลง สิ่งแวดล้อมดีขึ้น จึงนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในมุมมองของเกษตรกรกรณีศึกษาทั้งหมดจะเป็นปัญหาด้านความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินจากการใช้ประโยชน์ในอดีต และปัญหาฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงทำให้ปริมาณน้ำฝนที่มีมากหรือน้อยเกินไป นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีปัญหาขาดองค์ความรู้ในการผลิตในบางมิติ และขาดการจดบันทึกข้อมูลกิจการฟาร์ม ซึ่งทำให้การประเมินผลในเชิงเศรษฐกิจยังทำได้ไม่ดีนัก

Minor Thesis Title	Thai Farmers and Application of Sufficiency Economy Concept : A Case Study in Ranot and Sathingpra District, Songkhla Province
Author	Miss Ponkhamol Onkatepol
Major Program	Agribusiness Management
Academic Year	2008

Abstract

This research is aimed to study the application of sufficiency economy concept, problems and threats on the application in agriculture. The secondary and primary data are applied in the study. The in-depth interview is implemented to 4 farmers. The qualitative analysis is conducted through the principles of 3 rings and 2 conditions, which are adequacy, rationale, and immunity with the conditions of omniscience and virtue, the 3 steps of **new theory** and the farmers' **goal** of the application of sufficiency economy concept.

The study results reveal that these farmers are omniscient the core of sufficiency economy concept accordingly to the moderate practice of 3 rings 2 conditions in the adequacy. Every farmer realizes the adequacy in living. The production is mainly focused on the household consumption, and **surplus** outputs will be distributed. The farmers will not produce over their production capacity or resource availability. All 4 farmers grow home-grown vegetables at least 5 types each household such as in Watjan Sub-District. The activities are implemented to reduce the cost of living expense. The farmers have reasons for the production and activity operation. In the case study, the farmers apply the reasons by considering causes and factors leading good or bad results. Consequently, the farmers are capable to solve their problems properly, and the solutions are suitable for their conditions and farms. The decision on the production is made upon the suitability of available resources to judge which crops to be planted to generate good outputs. The proper immunity, decrement of chemical fertilization, and cancellation of pesticides, which are external factors, self-dependence, agricultural approach which does not destroy the ecology, increment of organic fertilization, and bio-extract help recover soil nourishment. When the economic problems arise such as high fuel price and cost increment of production factors, less impact on the farmers is found. The farmers always seek knowledge to develop their production competence. They are diligent, patient, sharing and

helpful. The farmers use their intellect in living. The **conflicts** in the family and community are reduced. The case studies of 4 farmers are individual sufficiency economy, which is fundamental sufficiency economy. In the first step of new theory, the agricultural area management in the household level helps the farmers be self-**sufficient**, and bring up their family. In addition, the case studies of 4 farms are developed to be the community cooperation, which is going ahead to the second step.

Due to self-dependence of 4 farmers, when considering the objective of the application of sufficiency economy concept in achieving the targets of living, economy, society, and environment, the results are summarized as details. All of the objectives are achieved. As for economy aspect, the production outputs are adequately produced for the household consumption. The farmers earn their income from the distribution of main and minor crops. The cost of living decreases; meanwhile, the debts also decrease. As for social aspect, jobs are available for the household members. The **conflicts** among household members and community decrease. The community people live with understanding, dependence and sharing attitudes. In view of the environment, the pests decrease due to natural **control**. The environment is recovered because of the cancellation of **chemicals**. The household economy works well results in the decrement of social problems and the improvement of environmental condition.

However, the farmers raise the problems deriving from the application of sufficiency economy concept as details. Soil has been deteriorated due to the past utilization. The changed seasons cause the inconsistent rainfall. The farmers are not skillful in some production dimensions. The data records are not regularly implemented. As a result, the farm assessment in economic aspect is not well **analyzed**.

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานสารนิพนธ์ เรื่อง เกษตรกรไทยกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาในอำเภอระโนด และอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะผู้วิจัยได้รับคำแนะนำในด้านต่างๆ และการตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องจากอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.สุธัญญา ทองรักษ์ ผู้วิจัยรู้สึกเป็นพระคุณอย่างสูง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ ทั้งใคร่ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และ ดร.สิริรัตน์ เกียรติปฐมชัย คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำ และความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณเกษตรกรผู้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตรที่กรุณาให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ เป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรจังหวัดสงขลา ที่กรุณาให้ข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะ ทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความชัดเจนมากขึ้น

ขอขอบคุณทุนอุดหนุนการวิจัยคณะเศรษฐศาสตร์ ประเภทการทำสารนิพนธ์นักศึกษาปริญญาโท ที่สนับสนุนการทำวิจัยครั้งนี้ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ ศาสตราจารย์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่เป็นผู้จุดประกายความคิดในการศึกษาต่อของผู้วิจัยจนทำให้มีวันนี้ ตลอดจนขอบคุณคุณสุวิทย์ แจ็งคำ ที่กรุณาแนะแนวทางและแง่คิดที่ดีแก่ผู้วิจัยเสมอมา และขอบคุณคุณนันทพงษ์ ชุ่มมงคล ที่ช่วยเหลือในด้านต่างๆ ทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สำหรับบุคคลที่สำคัญยิ่งและจะขาดเสียมิได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และครอบครัว ที่เป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนในการศึกษา คณาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ทุกท่านที่ให้ความรู้ประสบการณ์ และการเอาใจใส่ดูแลอย่างดียิ่งตลอดการศึกษา ขอขอบคุณเพื่อนๆ ชาว MAB 9 ทุกท่านที่ให้กำลังใจและช่วยเหลือด้านต่างๆ จนกระทั่งงานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนขอมอบคุณค่าของสารนิพนธ์ฉบับนี้แก่ผู้มีพระคุณทุกๆ ท่านที่ได้กล่าวมาแล้ว หากมีข้อบกพร่องประการใดเกิดขึ้นผู้เขียนขอกราบอภัยไว้ ณ โอกาสนี้ และน้อมรับคำติชมต่างๆ ไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พรกมล อ่อนเกตุพล

พฤษภาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
Abstract	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 การตรวจสอบเอกสาร	6
2.1 การพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม และปัญหาในภาพรวม	6
2.2 สถานการณ์การเกษตรไทยและปัญหา	9
2.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	29
3.1 ข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล	29
3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	32
บทที่ 4 องค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	33
4.1 ประมวลคำในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	33
4.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	41
บทที่ 5 ผลการศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	50
5.1 กรณีศึกษานายสมปอง ฉิมคำ	50
5.2 กรณีศึกษานายระนอง ชื่นสุวรรณ	58
5.3 กรณีศึกษานายจรัส ชุนศรีรักษา	67
5.4 กรณีศึกษานางรัตนา เพชรมุณีชัย	72

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.5 ผลการศึกษาจากกรณีศึกษาทั้ง 4 ราย	77
5.6 ผลการศึกษาโดยการพิจารณาเป้าประสงค์ของการนำหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้	83
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	87
6.1 สรุปผลการวิจัย	87
6.2 ข้อเสนอแนะ	90
6.3 ข้อจำกัดในการศึกษา และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป	92
บรรณานุกรม	93
ประวัติผู้เขียน	99

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 รายละเอียดของฟาร์มกรณีศึกษา	30
ตารางที่ 5.1 ผลผลิต งบประมาณ รายได้ ค่าใช้จ่าย และส่วนต่างของกิจกรรม ในฟาร์มนายสมปอง ฉิมคำ	53
ตารางที่ 5.2 ผลผลิต รายได้ ค่าใช้จ่าย และส่วนต่างของกิจกรรมในฟาร์ม นายระนอง ชื่นสุวรรณ	62
ตารางที่ 5.3 ผลผลิต รายได้ ค่าใช้จ่าย และส่วนต่างของกิจกรรมในฟาร์ม นายจรัส ขุนศรีรักษา	69
ตารางที่ 5.4 ผลผลิต งบประมาณ รายได้ ค่าใช้จ่าย และส่วนต่างของกิจกรรม ในฟาร์ม นางรัตนา เพชรมุณี	74
ตารางที่ 5.5 ผลจากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการ การดำเนินวิถีการผลิตทางการเกษตรโดยพิจารณาจากเป้าประสงค์	84

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 การใช้ปุ๋ย (แกนซ้าย) และผลผลิตข้าวและข้าวโพด (แกนขวา) ในประเทศไทย พ.ศ. 2504 – 2548	7
ภาพที่ 2.2 กรอบความสัมพันธ์ทฤษฎีใหม่ 3 ขั้นตอน	23
ภาพที่ 2.3 ความสำเร็จของโครงการ	25
ภาพที่ 4.1 สารสำคัญโดยรวมของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	44

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการวิจัย

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม และสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (เกษม วัฒนชัย, 2548)

จากรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550 เศรษฐกิจพอเพียง คือแนวทางใหม่ในการพัฒนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ ได้ในขอบเขตที่กว้างขวางเป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยจากประสบการณ์อันยาวนานในงานพัฒนาของพระองค์เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่สามารถปฏิบัติได้จริง ประยุกต์ใช้ได้ง่ายกับทุกสถานการณ์และมีความสำคัญเป็นพิเศษต่อยุคโลกาภิวัตน์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย หากวัดตามมาตรฐานการพัฒนานี้ใช้กันทั่วไป ประเทศไทยนับว่ามีความสำเร็จค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักตั้งแต่นั้นว่าแบบแผนการพัฒนาที่ประเทศไทยใช้อยู่ในขณะนั้นมีความเสี่ยงค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศตกอยู่ในภาวะที่น่าเป็นห่วง เนื่องจากถูกละเลยจากกระบวนการพัฒนาหรือกลายเป็นเหยื่อของการพัฒนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงต่อต้านนโยบายการพัฒนาของชาติ เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากพระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญ แต่พระองค์ได้ทรงสาธิตแนวทางการพัฒนาที่แตกต่างพร้อมทั้งแสดงผลของการดำเนินงานตามแนวทางดังกล่าว เพื่อให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง

จากการพัฒนาประเทศไทยที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง แต่ภาคการเกษตรของไทยยังคงประสบปัญหาความยากจนในชนบทและความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ ประชากรเกษตรกรมีความรู้ที่ค่อนข้างต่ำ มีความรู้เพียงในระดับพื้นฐานพออ่านออกเขียนได้โดยเฉพาะภาษาไทยเท่านั้น ส่วนใหญ่มีการศึกษาจบในระดับภาคบังคับประมาณ ร้อยละ 74 (17.6 ล้านคน) ของประชากรเกษตรทั้งหมด มีการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับเพียงร้อยละ 26 ประกอบกับมีจำนวน

ประชากรเพิ่มขึ้น โดยตลอด มีความไม่พอเพียงในการดำเนินชีวิตในทุกด้านและมีการใช้เงินที่ไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น การตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวได้นำมาสู่แนวคิดในการแก้ไขด้วยการพัฒนาคน การกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนให้มีการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนและมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น มีการพัฒนาศักยภาพการผลิตในชุมชนให้เข้าแข่งขันในตลาดสากลได้ ซึ่งแนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง ต้องพัฒนาคนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรไทย ตามนัยแห่งแนวทางการพัฒนาตามทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งจะต้องส่งเสริมให้ทุกฝ่าย ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน โดยเฉพาะครอบครัวของเกษตรกรเองต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนและบริหารการพัฒนาแบบผสมผสานบูรณาการ โดยมีการเชื่อมโยงประสานแผนทุกระดับ ตั้งแต่ชุมชน ท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ ทั้งนี้ ชุมชน ท้องถิ่นจะต้องเป็นกลจักรสำคัญในการบริหารพัฒนาในระดับพื้นที่ โดยเริ่มจากการพัฒนาชุมชนตามทฤษฎีขั้นที่หนึ่ง แล้วอาศัยการประสานความร่วมมือจากองค์กรภายนอก ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการตามทฤษฎีขั้นที่สาม

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีใหม่ เป็นการเชื่อมโยงระดับเล็กสุดในไร่นาของเกษตรกร ไปถึงระดับชุมชนและระดับสังคม การจัดการบนพื้นฐานข้อมูล เพื่อความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ และเป้าหมายสุดท้าย คือ ทรัพยากรต้องยั่งยืนคุ้มค่า อนุรักษ์และพัฒนา ซึ่งได้มีการพัฒนาตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงตามขั้นตอนทฤษฎีใหม่ มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ฟังตนเอง คือ พอเพียงในระดับครอบครัว สมดุลพอดี พออยู่ พอกิน เน้นผลิตให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือน สามารถเลี้ยงตนเองได้ มีชีวิตที่ประหยัด ขั้นที่ 2 ฟังพากันร่วมมือกัน คือ พอเพียงในระดับชุมชน มีการรวมกลุ่มหรือสหกรณ์ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมมือกันในการพัฒนาการผลิต การตลาด คุณภาพชีวิต ดูแลสวัสดิการ การศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม มีการทำงานร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมแก้ปัญหา ทำให้คนในชุมชนรู้จักการให้และการรับ ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับองค์กรอื่นภายนอกชุมชน คือ พอเพียงในระดับประเทศ มีปริมาณการผลิตมากขึ้นสามารถป้อนออกสู่ตลาดสากล เป็นการร่วมมือที่เป็นพันธมิตรกับภาคเอกชน ภาครัฐอย่างเสมอภาค พร้อมทั้งจะเข้าสู่สภาพการแข่งขันในระดับประเทศและในระหว่างประเทศได้ (นงนุช อังยูริกุล, 2550)

“เศรษฐกิจพอเพียง” กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยเพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตให้อยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับประเทศ ทั้งด้านการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน “ทางสายกลาง”

สามารถนำมาใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีความเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยที่น้อยคนนักจะเข้าใจในปรัชญานี้ได้อย่างลึกซึ้งทุกแง่มุม

ประเทศไทยมีการใช้ปุ๋ยเพิ่มมากขึ้นในอัตราวิฤต นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2504-2546 พบว่า อัตราการใช้ปุ๋ย เพิ่มขึ้นถึง 94 เท่า จากที่มีการใช้ปุ๋ยในปี พ.ศ. 2504 ประมาณ 18,000 ตัน กลายมาเป็น 1,700,000 ตัน ในปี พ.ศ.2546 ในขณะที่ผลผลิตทางการเกษตรกลับไม่ได้เพิ่มขึ้นตามปริมาณการใช้ปุ๋ย กล่าวคือ ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นพื้นที่เพาะปลูกธัญพืชทั้งหมดเพิ่มขึ้นเป็น 75 ล้านไร่ แต่ผลผลิตที่ได้กลับเพิ่มขึ้นเพียง 2 เท่า แม้ว่าจะมีการใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล ในขณะที่ผลผลิตของข้าวและข้าวโพดเพิ่มขึ้นเพียง 1 เท่า สิ่งนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ปุ๋ยที่ใช้ในภาคเกษตรกรรมนั้นได้สูญเสียและปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมในปริมาณมหาศาล เนื่องจากการใช้ปุ๋ยในลักษณะที่ไม่สมดุลและขาดการจัดการที่ดี ยามาแมลงอันตรายที่ถูกใช้ในแปลงเกษตรไหลลงสู่แม่น้ำ ซึมลงบ่อน้ำบาดาล และปนเปื้อนในอาหารที่ขายในท้องตลาด ซึ่งยามาแมลงนี้มีผลกระทบต่อสุขภาพร้ายแรงของเกษตรกรที่ได้รับพิษโดยตรง ตัวอย่างเช่น ใน พ.ศ.2546 พบในประเทศไทยมีรายงานผู้เจ็บป่วยจากยามาแมลงจำนวนกว่า 2,406 คน (กรีนพีซ, มปป.)

จากการใช้สารเคมีที่กล่าวในข้างต้น อำเภอรอน โคน และสทิงพระ จังหวัดสงขลา ก็ประสบกับปัญหาการใช้สารเคมีในปริมาณที่มากและยาวนาน จนกระทั่งเกิดความเสื่อมโทรมในหลายๆ ด้าน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของเกษตรกร เกษตรกรได้ตระหนักถึงปัญหาของการพัฒนาและการผลิตในภาคเกษตรที่ผ่านมา จึงมุ่งแสวงหาสู่การพัฒนาที่มีความสมดุลและยั่งยืน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยหันมาปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตในภาคการเกษตรที่พึ่งพาธรรมชาติ ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกภาคส่วนของอาชีพ โดยเฉพาะเกษตรกรไทยเป็นจำนวนมากที่ยังประสบกับปัญหาด้านการผลิต การบริหารจัดการ ความเสี่ยง การใช้ทรัพยากร และการบริหารจัดการรายได้ รายจ่าย ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเป็นจำนวนมาก การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เพื่อประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และศึกษาถึงวิธีการผลิตและเศรษฐกิจของเกษตรกรที่ดำเนินตามแนวทางในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้ที่สนใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการผลิตทางการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยเฉพาะผู้ที่เป็นเกษตรกร โดยการวิจัยในครั้งนี้จะทำให้มองเห็นภาพรวมของการประยุกต์ใช้ในด้านเกษตรอย่างเป็นรูปธรรมในการดำเนินตามรอยพระราชดำรัสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อประมวลองค์ความรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ
- 2) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตร และผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกร
- 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ในด้านการเกษตร

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะประมวลองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การทบทวนวรรณกรรม การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกรไทย ในด้านวิถีการผลิตและเศรษฐกิจของเกษตรกรก่อนและหลังการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ โดยเลือกศึกษาจากงานวิจัยที่มีคำสำคัญ “เศรษฐกิจพอเพียง” “เกษตรทฤษฎีใหม่” “การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “เกษตรกรไทย” ตลอดจนการวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้จะเลือกศึกษาจากกรณีตัวอย่างฟาร์ม ที่มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ในจังหวัดสงขลา จำนวน 4 ราย คือ ในอำเภอระโนด 1 ราย และอำเภอสติงพระ 3 ราย โดยมีรายละเอียดขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

- 1) กรณีศึกษาอำเภอระโนด จำนวน 1 ราย ซึ่งเป็นเกษตรกรเพียงรายเดียวที่ดำเนินตามหลักแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) กรณีศึกษาอำเภอสติงพระ จำนวน 3 ราย โดยเลือกศึกษา ตำบลวัดจันทร์ซึ่งเป็นตำบลที่มีการส่งเสริมด้านการดำเนินชีวิตและวิถีการผลิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเลือกจาก 1) เกษตรกรที่ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นระยะเวลาานพอสมควร 2) เกษตรกรที่ใช้ชีวิตหลังเกษียณอายุ และ 3) เกษตรกรคนรุ่นใหม่เพิ่งเริ่มต้นครอบครัวใหม่
- 3) การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในกรณีศึกษานี้ จะพิจารณาจากหลักสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงองค์ประกอบหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข โดย 3 ห่วง ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และเงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม และตามแนวทางทฤษฎีใหม่ ในด้านการพึ่งพาตนเองในระดับครอบครัว การรวมกลุ่มในระดับชุมชน และการร่วมมือกับองค์กรอื่นภายนอกเพื่อป้อนผลผลิต

ที่มีปริมาณมากออกสู่ตลาดสากล และเป้าประสงค์ของการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกร

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกภาคส่วนของสังคมที่ยังไม่เข้าใจถึงความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” อย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรผู้ที่สนใจจะนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กับวิธีการผลิตทางการเกษตรและเศรษฐกิจของครอบครัวได้อย่างเหมาะสมกับสถานะของตนเอง และประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐในการขับเคลื่อนสู่ภาคปฏิบัติ เช่น กรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งมีหน้าที่ในการปรับปรุงบำรุงดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เพื่อช่วยสร้างเสริมความรู้ด้านบัญชีอย่างง่ายให้แก่เกษตรกร

บทที่ 2

การตรวจสอบเอกสาร

การวิจัยเรื่อง เกษตรกรไทยกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา จากงานวิจัย เอกสารหน่วยงานต่างๆ โดยจำแนกเอกสารดังนี้

- 2.1 การพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม และปัญหาในภาพรวม
- 2.2 สถานการณ์การเกษตรไทยและปัญหา
- 2.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม และปัญหาในภาพรวม

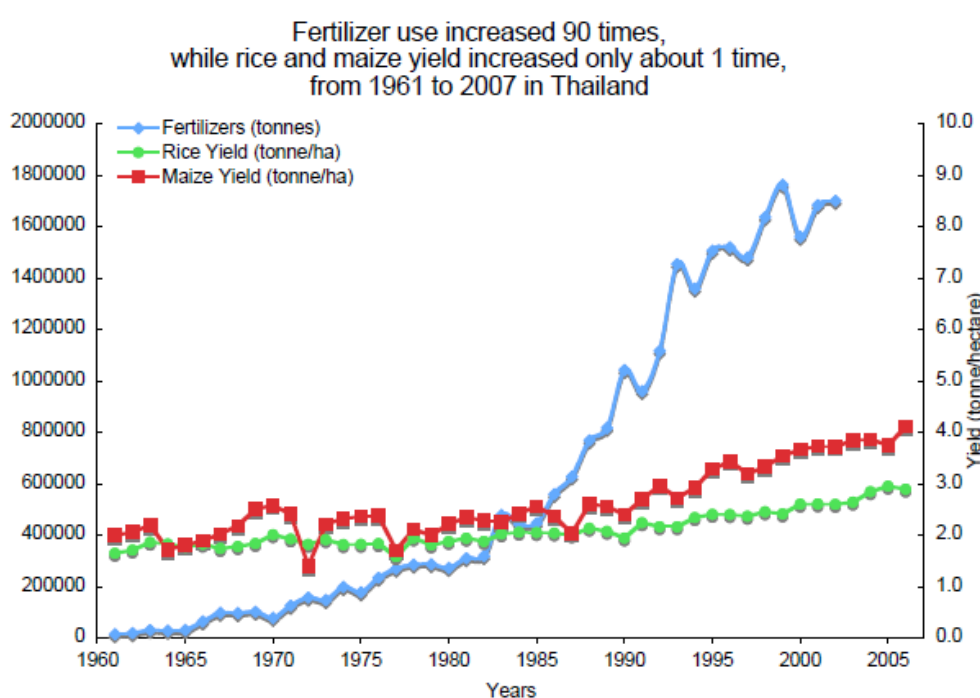
ประเทศไทยเคยเป็นประเทศที่พึ่งพาเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่จากการชะลอตัวลงของภาคเกษตรกรรมในประเทศในหลายทศวรรษที่ผ่านมา พบว่า ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ภาคเกษตรกรรมมีอัตราการเพิ่มของผลผลิตทางการเกษตรลดลงจาก 25% ไปอยู่ที่น้อยกว่า 10% ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ (Reunglertpanyakul, 1997) อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบัน อาชีพเกษตรกรรมยังคงเป็นอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ในประเทศ (65% ของแรงงานใน พ.ศ.2549) และอาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทเป็นหลัก คิดเป็น 68% ในขณะที่ประชากรในเมืองมีเพียง 32% เท่านั้น (กรีนพีซ, มปป.)

การพัฒนาการทางเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน มีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ทำให้วิถีการผลิตและการดำรงอยู่เปลี่ยนแปลงไป

การพัฒนาระบบเกษตรอุตสาหกรรมของไทยได้ส่งเสริมการพึ่งพาเคมีเกษตรทั้งปุ๋ย สัตว์เคราห์และยาฆ่าแมลง โดยที่ไม่ใส่ใจถึงผลกระทบด้านลบที่มีต่อเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น สุขภาพมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม การใช้สารเคมีในการเกษตรปริมาณมากในระยะยาวเพื่อเพิ่มผลผลิตของพืชผล พบว่าไม่ได้ทำอัตราการผลิตเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด ดังภาพ 2.1

จากการศึกษาของอรสุดา เจริญรัตน์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมชนบทไทยดั้งเดิมเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย เศรษฐกิจพื้นฐานเป็นการผลิตเพื่อยังชีพสำหรับบริโภค ใช้สอยในครัวเรือนและชุมชน มิใช่เพื่อการแลกเปลี่ยน วัตถุประสงค์ในการผลิตสำหรับดำรงชีพมาจากสภาพธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ทำให้ชาวชนบทมีความใกล้ชิด ผูกพัน และตระหนักในสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งการแบ่งปันผลผลิต การพึ่งพาอาศัยกันในด้านต่างๆ ลักษณะการดำรงชีวิตนี้ทำให้ชนบทไทยในอดีตดำรงอยู่อย่างสงบ พึ่งพาตนเองได้

และมีความพอเพียงตามอัตภาพ การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของชนบทไทยเกิดขึ้นเมื่อสังคมไทยเข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง

ภาพที่ 2.1 การใช้ปุ๋ย (แกนซ้าย) และผลผลิตข้าวและข้าวโพด (แกนขวา) ในประเทศไทย

พ.ศ. 2504 – 2548

ที่มา: กรีนพีซ, (มปป.)

เมื่อประเทศมหาอำนาจใช้อำนาจทั้งในรูปแบบรัฐวิชาการ โครงการความช่วยเหลือต่างๆ เข้ามารอบงำการกำหนดวาทกรรมเพื่อสร้างความหมายใหม่ของสิ่งที่เป็นคู่ตรงข้ามกัน คือ คำว่า “พัฒนา (Development)” และ “ด้อยพัฒนา (Underdevelopment)” เพื่อจัดแบ่งประเภทของประเทศต่างๆ ทำให้เกิดกระแสความต้องการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามแบบประเทศตะวันตก จนเกิดการผลักดันให้มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ด้วยการมีแผนพัฒนาอย่างชัดเจน คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เมื่อพุทธศักราช 2504 เป็นการขยายตัวโดยเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานเป็นปัจจัยหลักในกระบวนการผลิต ซึ่งเมื่อมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไปทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น การขาดแคลน การใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ จึงปรับโครงสร้างฐานการผลิตไปสู่การใช้องค์ประกอบด้านเงินทุน เทคโนโลยีขั้นสูงกระทั่งเป็นฐานการผลิตการเกษตรแบบองค์ความรู้ในกระบวนการผลิตตามสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและยังมุ่งเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิตด้านการเกษตรทั้งพืชและสัตว์ โดยอาศัยวิธีการอันเหมาะสม เน้นการเร่งรัดก่อสร้างและปรับปรุง

ตั้งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานด้วยการสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำ และแหล่งพลังงานไฟฟ้า การสร้างถนน การสนับสนุนและปรับปรุงงานวิจัย การส่งเสริมและทดลองทางการเกษตรต่าง ๆ

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อมอีกทั้งกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงก็มีความสลับซับซ้อน สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวก ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุและสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบการสื่อสารที่ทันสมัยหรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลบวกเหล่านี้กระจายไปถึงคนในชนบทหรือผู้ด้อยโอกาสได้น้อย

ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังก่อให้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของอุตสาหกรรม การส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่เพื่อการค้าและการส่งออก และการขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลาง ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง รวมทั้งภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเริ่มถูกลืมเลือนสูญหายไป สิ่งสำคัญก็คือ ความพอเพียง (Self-Sufficient) ในการดำรงชีวิตอันเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเองอย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความอิสระในการกำหนดชีวิตของตน รวมทั้งศักยภาพในการควบคุมจัดการให้ได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่างๆ (อรสุดา เจริญรัต, 2546)

จากการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวในข้างต้น มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบการตลาดเป็นตัวนำในการพัฒนาเกษตรกรต้องพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอก ทั้งเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี สารเคมีปราบศัตรูพืช เพื่อเร่งผลผลิตให้มีปริมาณมากกว่าการผลิตแบบดั้งเดิมที่พึ่งพาธรรมชาติ ปัจจัยการผลิตเหล่านี้เป็นต้นทุนการผลิตของเกษตรกรที่มีราคาสูง ส่งผลให้เกษตรกรมีปัญหาหนี้สินเพิ่มขึ้น การช่วยเหลือแบ่งปัน พึ่งพากัน ได้เลือนหายไปอันเนื่องมาจากกระบวนการผลิตที่พึ่งพิงเครื่องจักร เช่น รถไถนา รถเกี่ยวเกี่ยวข้าว เป็นต้น และจากการใช้สารเคมีในระยะเวลาที่ยาวนานตั้งแต่มีการพัฒนาทางการผลิตภาคการเกษตร ส่งผลกระทบให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ น้ำและอากาศมีสารเคมีปนเปื้อน ส่งผลกระทบต่อตัวเกษตรกรและผู้บริโภค

ประสบการณ์การพัฒนาของสังคมไทยที่ผ่านมาได้แสดงและพิสูจน์ให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้นจากการครอบงำของ “อำนาจ” จากภายนอกที่เข้ามาช่วงชิงบทบาทนำ ในการกำหนดกฎเกณฑ์และสร้างความหมายของการพัฒนาจนมีผลทำให้แนวทางการพัฒนาประเทศที่เราเลือก

เดิน ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชนบทไทยหลายประการ การศึกษาวิจัยจำนวนมากยืนยันและชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนั้น ทำให้ชนบทหลุดพ้นจากความด้อยพัฒนาตามวาทกรรมที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการพัฒนาจาก “คนนอก” โดยกำหนดให้คนในชนบทปฏิบัติตามมากกว่าเป็นการเริ่มต้นจากคนในชนบทเอง แนวคิดเช่นนี้ละเลยบริบทของชุมชนที่มีความหลากหลาย มองชาวบ้านว่าเป็นผู้มีปัญหา มองชุมชนว่าเป็นเพียงวัตถุ (Object) ว่างเปล่า ที่รอรับการพัฒนาด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนจากภายนอก และไม่มีที่ว่างให้กับวัฒนธรรม ศักยภาพและภูมิปัญญาของชาวบ้าน แต่กระนั้นข้อมูลเชิงประจักษ์ของชุมชนชนบทไทยจำนวนไม่น้อยที่กระจายอยู่ทุกภาคทั่วประเทศได้แสดงให้เห็นถึง ศักยภาพในการเรียนรู้ ปรับตัวและแก้ปัญหาของชุมชนได้เป็นอย่างดี แม้กระทั่งภายใต้กระแสการครอบงำของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยซึ่งอำนาจของการพัฒนาตกอยู่กับผู้มีอิทธิพลภายนอก แต่ชุมชนเหล่านี้ก็ยังสามารถปรับตัวโดยสร้างระบบการบริหารจัดการภายใต้บริบทที่มีความขัดแย้ง และกดดันเพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุดให้แก่สมาชิกชุมชนให้สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข พึ่งพาตนเอง และรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมไว้ได้ (อรสุดา เจริญรัต, 2546)

2.2 สถานการณ์การเกษตรไทยและปัญหา

เมืองไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ในนามีปลา ในนามีข้าว มีสินค้าส่งออกที่สำคัญได้แก่ ข้าว ยางพารา ไม้สัก และดีบุก มีสถาบันให้การศึกษาด้านการเกษตรทั้งระดับมหาวิทยาลัยวิทยาลัยอยู่ทั่วประเทศ มีหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวกับการเกษตรทั้ง พืช สัตว์ ประมง อยู่ทุกจังหวัดทั่วประเทศ บางจังหวัดมีหน่วยงานเหล่านี้รวมกันมากถึง 10 หน่วยงาน มีการใช้งบประมาณด้านนี้ในแต่ละปีนับหมื่นล้านบาท แต่เมื่อกลับมามองเกษตรกรของไทยซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศยังยากจนและมีหนี้สิน ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 8 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันประเทศไทย มีคนจนเพิ่มขึ้นมากถึง 10 ล้านคน เกษตรกร 80% มีหนี้สินและมีคนไทยถึง 12 ล้านคนขาดอาหาร (สมพร อิศรานุรักษ์, 2545) ดังนั้นในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ แต่ได้ประกาศอย่างเป็นทางการจริงๆ คือ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 9 นั้น ได้ัญญัติปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่จะใช้นำทางและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และต่อเนื่องมาถึงฉบับที่ 10 (2550 – 2554) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาฯ ในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวคิดในการปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดผลที่สมดุล เป็นนามธรรม และยั่งยืนต่อไป (อำพน กิตติอำพน, 2550)

2.2.1 สถานการณ์การเกษตรไทย

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โครงสร้างฐานการผลิตการเกษตรของประเทศไทยช่วงปี พ.ศ.2502 – 2550 มีการเปลี่ยนแปลงเกือบทุกระยะ โดยในระยะแรกตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2502) เป็นต้นมา เป็นการขยายตัวโดยเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานเป็นปัจจัยหลักในกระบวนการผลิต ซึ่งเมื่อมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไปทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การขาดแคลน การใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ จึงปรับโครงสร้างฐานการผลิตไปสู่การใช้องค์ประกอบด้านเงินทุน เทคโนโลยีจนกระทั่งเป็นฐานการผลิตการเกษตรแบบองค์ความรู้ในกระบวนการผลิตตามสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและยังมุ่งเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิตด้านการเกษตรทั้งพืชและสัตว์ โดยอาศัยวิธีการอันเหมาะสม เน้นการเร่งรัดก่อสร้างและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานด้วยการสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำและแหล่งพลังงานไฟฟ้า การสร้างถนน การสนับสนุนและปรับปรุงงานวิจัย การส่งเสริมและทดลองทางการเกษตรต่างๆ ซึ่งสามารถจำแนกการวิวัฒนาการของรูปแบบฐานการผลิตทางการเกษตรได้ 6 ขั้นตอน

1) การผลิตที่ใช้ฐานทรัพยากรที่ดินเป็นปัจจัยหลัก ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 มีการเพิ่มผลผลิตจากการขยายและบุกเบิกพื้นที่ใหม่ และการส่งออกพืชผลสินค้าวัตถุดิบจากธรรมชาติ โดยเฉพาะ ข้าว ยางพารา ไม้สัก และดีบุก

2) การผลิตที่เน้นใช้จำนวนแรงงาน เกษตรกรและแรงงานเกษตรกลายเป็นปัจจัยหลักในกระบวนการผลิตควบคู่กับการใช้ที่ดิน แต่เป็นการเพิ่มผลผลิตจากการใช้จำนวนเกษตรกรหรือแรงงานเป็นส่วนใหญ่นอกเหนือจากการพึ่งพิงวัตถุดิบจากธรรมชาติ

3) การผลิตที่ให้ความสำคัญกับทุน หลังจากยึดการผลิตที่ใช้ฐานทรัพยากรที่ดินเป็นปัจจัยหลักและการผลิตที่เน้นการใช้จำนวนแรงงาน ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยการผลิตลดลง ทำให้บทบาทของทุนมีความสำคัญเพิ่มขึ้น ในการเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้เกษตรกรได้พัฒนากระบวนการผลิตบนฐานปัจจัยที่ดินและแรงงานที่มีอยู่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น โดยภาครัฐให้ความช่วยเหลือด้านแหล่งเงินทุนมาโดยตลอด ซึ่งที่ผ่านมามีเกษตรกรยังขาดแหล่งทุนระยะปานกลางและระยะยาวสำหรับปรับโครงสร้างการผลิต

4) การผลิตจากการพัฒนาองค์ความรู้ เป็นการปรับเปลี่ยนฐานการผลิตที่เคยใช้จำนวนที่ดินเป็นปัจจัยหลักควบคู่กับการใช้จำนวนแรงงานที่มีอยู่ในฟาร์มและแรงงานจ้างราคาเป็นฐานการผลิตที่ใช้ภาคทุนและภาคองค์ความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ผสมผสานกับเทคโนโลยีพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อน

5) การปรับเปลี่ยนจากการผลิตมากแต่ให้ผลตอบแทนน้อย (More for Less) เป็นการผลิตมากและให้ผลตอบแทนมาก (More for More) เป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตจากชนิดหรือประเภทที่ผลิตแล้วได้ราคาและรายได้ต่ำไม่คุ้มกับต้นทุนการผลิต เปลี่ยนไปเป็นการผลิตที่สร้างรายได้สูงขึ้น ได้แก่ สาขาพืชไปสู่สาขาประมง/สาขาปศุสัตว์ และสาขาการแปรรูป หรือจากการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งไปสู่สินค้าอีกชนิดหนึ่งในสาขาเดียวกัน ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน ฝ้าย ไปสู่การผลิตยางพารา ไม้ผล/ไม้ยืนต้น เกษตรอินทรีย์ ไม้ดอกเมืองร้อน

6) การพัฒนาปรับปรุงคุณภาพจากระดับไร่นาถึงโต๊ะอาหาร (From Farm to Table) เป็นการพัฒนาปรับปรุงระบบควบคุมคุณภาพและตรวจสอบรับรองสินค้าเกษตรและอาหารให้ได้มาตรฐาน และสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยให้แก่ผู้บริโภค ตั้งแต่ระดับไร่นาจนถึงโต๊ะอาหาร โดยลดการใช้สารเคมีปนเปื้อนต่างๆ ให้น้อยลง และหันมาใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ

2.2.2 ปัญหาการเกษตรของไทย

การพัฒนาประเทศท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ เกษตรกรไทยยังคงประสบปัญหาต่างๆ ดังนี้

1) การผลิตในภาคเกษตรยังมีจุดอ่อนในเรื่องการบริหารจัดการระบบน้ำเพื่อการผลิตที่ยังขาดประสิทธิภาพ ทำให้ผลผลิตภาคเกษตรยังต้องขึ้นกับสภาพของธรรมชาติเป็นหลัก การจัดการระบบการใช้น้ำที่ดินเพื่อการเพาะปลูกที่ไม่เหมาะสม และมีการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอยู่ในวงจำกัด ทำให้ผลผลิตต่อไร่อยู่ในระดับต่ำ

2) ภาคเกษตรยังคงมีการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิตเป็นจำนวนมากและเป็นการใช้อย่างไม่ถูกต้อง ทำให้มีปัญหามลพิษปนเปื้อนที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารและสิ่งแวดล้อม และเป็นอุปสรรคต่อการส่งออกและเพิ่มต้นทุนการผลิตให้กับเกษตรกร

3) การเพิ่มมูลค่าผลผลิตการเกษตรยังมีน้อยและขาดความหลากหลาย โดยสินค้าเกษตรหลักยังคงส่งออกในรูปวัตถุดิบแปรรูปขั้นต้นเป็นส่วนใหญ่ และการจัดระบบตลาดและกระจายสินค้าเกษตรยังขาดประสิทธิภาพ ทำให้มีปัญหาระง่อนผลผลิตล้นตลาดและราคาตกต่ำได้ง่าย นอกจากนี้ แนวโน้มการแข่งขันด้านการเกษตรในอนาคตของโลกจะรุนแรงมากขึ้น ทั้งการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิต และความระมัดระวังเรื่องคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญมากขึ้น ทำให้การผลิตภาคเกษตรของไทยจะต้องเร่งปรับตัวให้การผลิตมีประสิทธิภาพมากขึ้นและผลิตสินค้าที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10)

จากสถานการณ์การเกษตรและปัญหาในภาคเกษตรของไทย ทุกฝ่ายได้พยายามแสวงหาแนวทางในการแก้ไข เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิตอาหารและเป็นรากฐานเศรษฐกิจของชาติ ให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จนกระทั่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และในปัจจุบันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 – 2554) ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็น โอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับมือการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และ 9 (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10)

“ความพอเพียงของเกษตรกร หมายถึง ความพอเพียงของเกษตรกรระดับครอบครัวตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีความพออยู่ พอกินตามอัตภาพพึ่งตนเองได้ สันโดษ พอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่ฟุ้งเฟ้อ และปราศจากอบายมุข ประกอบด้วยความพอเพียง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี และความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ” (อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2549)

ภาคการเกษตรและการพัฒนาชนบทจึงเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นภาคที่มีความก้าวหน้าที่สุดในการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหนึ่งจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แสดงให้เห็นโดยละเอียดถึงกระบวนการที่ชุมชนตัดสินใจเลิกปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าที่ทำให้เกษตรกรจำนวนมากตกอยู่ในวังวนของหนี้สินมาเป็นการทำเกษตรเพื่อการพึ่งตนเอง จากจุดเริ่มต้นนี้พวกเขาค่อยๆ ดำเนินการทีละขั้นๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการผลิตของชุมชน และการสร้างเครือข่ายการตลาดระหว่างชุมชน ภายในเวลาสองทศวรรษจำนวนสมาชิกของเครือข่ายเพิ่มขึ้นกว่าแสนคนและมีการเชื่อมโยงที่เหนียวแน่นมากขึ้นกับโลกภายนอก ในขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชนด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดตั้งสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสรุปบทเรียนและเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชน ในปัจจุบันเครือข่ายดังกล่าวเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง (รายงานการพัฒนาคณะของประเทศไทย ปี 2550)

2.2.3 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง คือ การมุ่งแสวงหาและพัฒนาองค์ความรู้เรื่องเทคโนโลยีในการผลิตและการเกษตร อาทิ การปรับแก้สภาพทางกายภาพของพื้นดิน โดยการปรับเปลี่ยนสภาพดินที่มีปัญหา เช่น ดินเค็ม ดินด่าง ดินเปรี้ยว หรือดินที่มีน้ำขัง มีสภาพเป็นกรดให้เป็นพื้นที่ที่อุดม

สมบูรณ์เหมาะสมกับการเพาะปลูก มีการสร้างองค์ความรู้ ด้านการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เน้นการประหยัดแต่ถูกหลักวิชาการ องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ (Decision-Making Process) และการบวนการให้เหตุผลต่อวิธีการผลิต การริเริ่มการผลิตที่หลากหลายเพื่อลดความเสี่ยง โดยการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร (An Application of Sufficiency Economy for Farmers) (ปรียานุช พิบูลสราวุธ, 2551ก) คือ เริ่มจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้ วิชาการและทักษะต่างๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุลเพื่อจะได้ละเว้นต่อการประพฤติดิฉิมชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยั้งคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจ หรือกระทำการใดๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของควมมีเหตุผล พอเหมาะ พอประมาณกับสภาพภาพ บทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์ แล้วเพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้ จนคนสามารถทำตนให้เป็นพึ่งของตนเองได้ และเป็นพึ่งของผู้อื่นได้ในที่สุด โดยมีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่เด่นชัดที่สุด ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรินี้เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่มักประสบปัญหาทั้งภัยธรรมชาติและปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการทำงานเกษตร ให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤติ โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่เดือดร้อนและยากลำบากนัก ก็คือการดำเนินทางการเกษตรตามแนวทาง**ทฤษฎีใหม่** คือแนวพระราชดำริที่ส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการรวมกลุ่มกัน และเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปอย่างสมดุลกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอน โดยประยุกต์ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรด้านต่างๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสม บนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญา ในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัว ที่สอดคล้องสมดุลกับระบบนิเวศวิทยา เพื่อให้พออยู่ พอกิน สมควรแก่สภาพในระดับที่ประหยัดและเลี้ยงตนเอง/ครอบครัว ได้

ขั้นตอนที่ 2 การรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์ ร่วมมือกันในการผลิต จัดการตลาดและพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่น และเตรียมความพร้อม ก่อนก้าวสู่โลกภายนอก

ขั้นตอนที่ 3 ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดหาทุน วิชาการ ความรู้เทคโนโลยี จากธุรกิจเอกชน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน เอกชน ตลอดจน หน่วยงานภาครัฐ มูลนิธิต่างๆ มาช่วยในการลงทุน และพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แบ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.3.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (และการประยุกต์ใช้) ในภาพรวม

อรสุดา เจริญรัตน์ (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ทำความเข้าใจปรากฏการณ์การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงว่า ภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนผ่านจากสังคมประเพณี มาสู่สังคมทันสมัยนั้น เศรษฐกิจพอเพียงสามารถดำรงอยู่และปรับตัวไปโดยมีเงื่อนไข ปัจจัยและกระบวนการอย่างไร โดยได้กำหนดนิยามและขอบเขตของเศรษฐกิจพอเพียงว่า ประกอบด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 4 ประการ คือ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนและการจัดสรรผลผลิต การศึกษาใช้วิถีวิทยาการศึกษาเชิงคุณภาพ และการสร้างข้อสรุปจากทฤษฎีฐานรากมาใช้ในการอธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าว วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการเลือกสนามศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง คือ เลือกพื้นที่ที่มีคุณลักษณะตามนิยามและขอบเขตของเศรษฐกิจพอเพียงโดยพิจารณาจากลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลัก 4 ประการ ตามที่ได้กำหนดไว้ โดยเลือกหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเขตอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี มีจำนวน 117 ครัวเรือน ประชากร 543 คน โดยให้ชื่อสมมติว่า หมู่บ้านพอเพียง งานวิจัยนี้ให้ภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านพอเพียงอย่างเป็นระบบทั้งก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง คือให้ภาพระบบเศรษฐกิจชุมชนแห่งหมู่บ้านพอเพียงที่เลี้ยงตัวได้ก่อน พ.ศ.2518 ก่อนที่ระบบทุนนิยมจะเข้าไปเอาประโยชน์ และให้ภาพระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีระบบทุนนิยมเข้ามากระทบหลัง พ.ศ.2518 ว่าได้ปรับตัวอย่างไร

ผลจากการศึกษา หมู่บ้านพอเพียง เป็นชุมชนของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง ครอบครัวมักเป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย พ่อแม่ลูก มีความเชื่อและพิธีกรรมในการนับถือผี ผู้นำทางความเชื่อและพิธีกรรมของหมู่บ้านก็คือเจ้าวัด ประเพณีที่สำคัญ คือ ประเพณีการผูกข้อมือ ประเพณีการทำบุญถวายสังฆทาน วิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านจึงเป็นชีวิตที่พอเพียงก่อนปี 2518 มีความสันโดษ สมถะและไม่นิยมความขัดแย้งรุนแรงใดๆ สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไป คือการเพาะปลูกและการหาของป่า การเพาะปลูกเป็นระบบไร่หมุนเวียน เมื่อความทันสมัยเข้ามาในหมู่บ้าน มีการใช้เงินในชีวิตประจำวันมากขึ้น ซื้อมือถือ ข้าว ผลไม้ ปลา โดยคนนอกมาซื้อขาย “ถ้าไม่มีเงินก็อยู่ไม่ได้” การใช้วัคซีนรักษาเข้ามา ทำให้การใช้สมุนไพรก็เริ่มห่างหายไป ผลกระทบจาก

การเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงมากกว่า ก็คือ การให้สัมปทานป่าแก่นายทุน ทำให้พื้นที่ทำกินของชาวบ้านน้อยลง ความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านก็ลดน้อยลงไปด้วยจากการสูญเสียป่า การสูญเสียความพอเพียงในตนเองของชาวบ้านได้เกิดขึ้นพร้อมกับการเข้ามาแทรกแซงของวิถีการผลิตแบบทุนนิยมการค้าที่ใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนและสะสมค่ารวมทั้งยังนำกลไกตลาดและพ่อค้าคนกลางเข้ามาอีกด้วย เป็นแรงผลักดันให้ชาวบ้านต้องเข้าไปสัมพันธ์กับระบบทุนนิยม ทำให้ความสัมพันธ์ในการผลิตทั้งหมดต้องเปลี่ยนแปลงไป

จากวิถีการผลิตที่การผลิตและบริโภคที่เคยดำรงอยู่ในบริบทเดียวกัน จากบทบาทของการแลกเปลี่ยนและการจัดสรรผลผลิตที่อยู่บนพื้นฐานของความเอื้ออาทรและแบ่งปันมากกว่า การคำนึงถึงผลกำไร การเพาะปลูกที่เป็นเพื่อการบริโภคและยังชีพในครอบครัวต้องกลายเป็นการเพาะปลูกเพื่อการค้า และต้องได้ผลผลิตคราวละมากๆ จึงจำเป็นต้องเร่งผลผลิตด้วยการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงอย่างเต็มที่ ทำให้สภาพความอุดมสมบูรณ์ต้องเสื่อมโทรมลง และความจำเป็นในการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงเป็นปัจจัยผลักดันให้ชาวบ้านต้องพึ่งพาเงินทุนมากขึ้นทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสินก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การที่ชุมชนหรือหมู่บ้านยังคงมีอำนาจในการควบคุมดูแลจัดการทรัพยากรต่างๆ ของตนเอง เมื่อหมู่บ้านต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงจากความทันสมัยต่างๆ เช่น การที่มีถนนตัดผ่าน การมีสาธารณูปโภคที่สะดวกสบาย หรือการเข้ามาแทรกแซงของอำนาจรัฐ รวมทั้งระบบทุนนิยมการค้า ที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมหลายด้าน ทำให้อำนาจในการจัดการทรัพยากรของชุมชนต้องถูกกระทบกระเทือน และจำเป็นที่จะต้องปรับตัวภายใต้การจัดระเบียบสังคมใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างจากเดิม เช่น การสร้างบรรทัดฐานแบบพึ่งพาอาศัยกัน (Norm of Reciprocal) และการสร้างเครือข่ายที่ทำให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ขึ้นมาเพื่อสนับสนุนและทดแทนความสัมพันธ์แบบพึ่งพาในระบบเครือญาติที่มีบทบาทน้อยลงเมื่อเทียบกับในอดีต ดังนั้น จึงพบว่า ภายในหมู่บ้านได้เกิดการรวมกลุ่มกันในรูปแบบต่างๆ ทั้งคณะกรรมการป่าชุมชน กลุ่มเกษตรนิเวศ กลุ่มทอผ้า กลุ่มธนาคารข้าว รวมทั้งกลุ่มออมทรัพย์ ภายใต้ระบบการจัดการรูปแบบใหม่ที่เกิดจากความร่วมมือทั้งกับหน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชนหรือแม้กระทั่งองค์กรระหว่างประเทศเพื่อสร้างศักยภาพในการปรับตัว เพื่อสร้างกระบวนการต่อรองกับอำนาจรัฐ โดยการใช้วิธีการประชุมหารือกันระหว่างชาวบ้านและหน่วยราชการเพื่อแสวงหาทางออกร่วมกันอย่างสันติในการจัดการป่าไม้ กระบวนการปรับตัวด้านการผลิต การมีสองวิถีการผลิตร่วมกัน คือวิถีการผลิตเพื่อยังชีพและวิถีการผลิตแบบการค้า

อภิชัย พันธเสน และคณะ (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ แสดงให้เห็นว่า พระ

ราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงพระราชทานเมื่อวันที่ 40 ธันวาคม 2540 ณ ศาลาดุสิดาลัยนั้น เป็นกรอบแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในฐานะที่เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติของพุทธเศรษฐศาสตร์ และเพื่อชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นสามารถประยุกต์ใช้ได้กับเศรษฐกิจทุกสาขา โดยจะแสดงให้เห็นถึงการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม จากการศึกษาทำให้ได้ข้อสรุปชัดเจนถึงหลักการที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการธุรกิจได้ 9 ประการ คือ

- 1) ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ แต่มีราคาถูก
- 2) ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด
- 3) เน้นการจ้างงานเป็นหลัก โดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงาน ยกเว้นในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผลิตภัณฑ์
- 4) มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
- 5) ไม่โลภมากเกินไป และไม่เน้นกำไรในระยะสั้นเป็นหลัก
- 6) ซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้บริโภคและไม่เอาर्डเอาเปรียบแรงงานหรือลูกค้า ตลอดจนไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
- 7) เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและ/ หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ได้
- 8) เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้เงินเกินความสามารถในการบริหารจัดการ
- 9) เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น และตอบสนองตลาดในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ ตามลำดับ เป็นหลัก

ผลการศึกษาปรากฏว่า ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจอุตสาหกรรมทุกขนาดและทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นโดยภาพรวมหรือมีการจำแนกตามขนาดและจำแนกเป็นรายอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมทุกขนาดและทุกประเภทได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ดี (B) ตามหลักเกณฑ์ของเศรษฐกิจพอเพียง แต่ภายหลังจากผ่านพ้นวิกฤติเศรษฐกิจไปแล้ว อุตสาหกรรมทุกขนาด ทุกประเภทจะมีค่าเฉลี่ยของดัชนีเศรษฐกิจพอเพียงลดลง คือ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าพอใช้เล็กน้อย (C+) ยกเว้นอุตสาหกรรมสิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องหนัง ที่ได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า คือ เพียงในระดับพอใช้ (C)

สาเหตุของความแตกต่างที่สำคัญระหว่างช่วงวิกฤติและภายหลังก็คือ ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเน้นการปรับปรุงขนาดการผลิตให้สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ โดยให้คะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย (B+ ถึง A-) เน้นความซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค ไม่เอาर्डเอาเปรียบแรงงานและลูกค้า ตลอดจนไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ โดยให้คะแนนเฉลี่ย (B+) เนื่องจากต้องการเน้นความอยู่รอดร่วมกันทุกฝ่าย

ประเด็นสำคัญที่ตั้งไว้เป็นข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ อุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออก หรือมีส่วนของตลาดต่างประเทศสูงจะมีคะแนนตามเกณฑ์ของเศรษฐกิจต่ำลง ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า หลักการเศรษฐกิจพอเพียงอาจจะประยุกต์ใช้ได้ไม่ดีกับอุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออกเป็นสำคัญ เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องหนัง เป็นต้น

อภิชัย พันธเสน และคณะ (2549) ได้ศึกษา สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ สํารวจสถานะองค์ความรู้ (Status of Knowledge) ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาองค์ความรู้ด้านการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับ รัฐ ครอบครัวยุทธศาสตร์ (โดยเฉพาะในระดับชุมชน) ของสังคมไทย สนับสนุนแผนงานพัฒนาวิชาการและการจัดการความรู้ (ส่งเสริมการวิจัย) ของคณะกรรมการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการศึกษาวิเคราะห์ – สังเคราะห์งานวิจัย (Research Studies) ที่ได้รับการสนับสนุนจาก 2 หน่วยงานหลัก ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ กระทรวงศึกษาธิการ โดยเลือกศึกษาจากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่มีคำสำคัญ “เศรษฐกิจพอเพียง” “เศรษฐกิจชุมชน” และ “ชุมชนเข้มแข็ง” ตลอดจนการสังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารซึ่งรวบรวมและเผยแพร่โดยสำนักพระราชเลขาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ วิจัยใช้วิธีการสังเคราะห์ความรู้เชิงคุณภาพ และเป็นการสำรวจประเมิน – วิเคราะห์สังเคราะห์งานวิจัยแนววิพากษ์ (Critical Knowledge Synthesis) และการใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) งานวิจัยจากแหล่งต่างๆ ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนของการสังเคราะห์ คือ

ผลการสังเคราะห์งานวิจัยขั้นที่ 1: การแยกประเภทงานวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ประเภทที่ 1 การศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจชุมชน ในฐานะปรัชญาแนวคิดการพัฒนาสังคม งานวิจัยประเภทนี้มีจำนวนน้อย

ประเภทที่ 2 การศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจและประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชน การวิจัยมีวัตถุประสงค์ไปในทิศทางเดียวกัน คือ ต้องการศึกษาระบบเศรษฐกิจชุมชนทั้งในมิติประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ พลวัตเศรษฐกิจชุมชนในกระแสการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความอยู่รอดของชุมชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางสังคม

ประเภทที่ 3 การศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจชุมชนด้วยการสำรวจความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคลหรือคณะบุคคลที่มีต่อโครงการและกิจกรรมการพัฒนาที่ยึดหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยประเภทนี้มีได้ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง แต่เป็นการศึกษาประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง

ประเภทที่ 4 การศึกษาการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ศึกษา สนใจศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับการประยุกต์ใช้จริงในบริบทของการปฏิบัติงานในองค์กรที่ตนรับผิดชอบ

ประเภทที่ 5 การศึกษา “ความพอเพียง” ทางสังคม สภาพแวดล้อมและเทคโนโลยี เป็นการวิจัยที่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง ผู้วิจัยศึกษาความพอเพียงทางสังคมของครอบครัวและชุมชนตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพอเพียงของสังคม เช่น ความพอเพียงทางด้านเศรษฐกิจ ด้านเงินทุนและเทคโนโลยี เป็นต้น

ผลการสังเคราะห์งานวิจัยขั้นที่ 2: การแยกประเภทงานวิจัยตามลักษณะของคำถามการวิจัยและวิธีวิทยาการวิจัย

ประเภทที่ 1 คำถามวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะและพัฒนาการของแนวคิดหรือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจชุมชนและประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชน เป็นคำถามเกี่ยวกับโครงสร้างและการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจชุมชนตามเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรม ข้อค้นพบที่ได้มีความเป็นสหวิทยาการ

ประเภทที่ 2 คำถามวิจัยที่เกี่ยวกับ ความรู้ ความเข้าใจ (ของกลุ่มเป้าหมาย) ต่อเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยเริ่มด้วยการทบทวนวรรณกรรมแล้วจึงกำหนดกรอบการวิจัย โดยพัฒนาเป็นคำถาม ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ ส่วนใหญ่ขาดความชัดเจนในแง่ของวัตถุประสงค์

ประเภทที่ 3 คำถามวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ มุ่งค้นหาหรือศึกษาความคิดเห็น (Opinions) และทัศนะ (Perspectives) ไม่ใช่ทัศนคติ (Attitude)

ประเภทที่ 4 คำถามวิจัยเกี่ยวกับการนำแนวคิด/ทฤษฎีมาทดลองปฏิบัติโดยผู้วิจัยเอง หรือให้กลุ่มเป้าหมายในบางพื้นที่ทดลองปฏิบัติ งานวิจัยประเภทนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ประเภทที่ 5 คำถามวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพอเพียงทางสังคม สภาพแวดล้อมและเทคโนโลยี โดยใช้วิธีวิทยาแบบผสมวิธี

ผลการสังเคราะห์งานวิจัยขั้นที่ 3: การแยกประเภทงานวิจัยตามกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ในการศึกษา ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน และองค์กร ระดับพื้นที่ชนบท/เมือง/ภาค ระดับภาคเกษตรกรรม และภาคอุตสาหกรรม

ผลการสังเคราะห์งานวิจัยขั้นที่ 4: การแยกประเภทงานวิจัยตามกรอบแนวคิดการวิจัย ทำให้ทราบถึงระดับของความรู้ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของนักวิจัยเพื่อค้นหาในคำตอบที่ตนสนใจโดยจะหลีกเลี่ยงการตีความ

ผลการสังเคราะห์งานวิจัยขั้นที่ 5: การศึกษานิยามเชิงปฏิบัติการในการทำวิจัย จากการวิเคราะห์พบว่าการนิยามเศรษฐกิจพอเพียง 2 แนวทาง คือ ที่สามารถอุ้มชูตัวเอง หรือพึ่งตนเองได้

ชุมพล พูลศิริ (2550) ได้ศึกษา การประเมินเชิงศึกษาฟาร์มตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: นายสมชาย นิลอนันต์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนเกษตรกร เพื่อศึกษาการบริหารจัดการความเสี่ยง การกระจายความเสี่ยง การใช้ทรัพยากรและการบริหารจัดการรายได้ รายจ่าย ปีเพาะปลูก 2548/49 และเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขพร้อมข้อเสนอแนะ การศึกษาเป็นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งด้านเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์ สอบถามข้อมูล และจากการจดบันทึกรายได้ – รายจ่าย ในสมุดบัญชีของเกษตรกร

ผลการศึกษาปรากฏว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีประสิทธิภาพในการใช้ประโยชน์ที่ดินอันจำกัดถึงร้อยละ 98.43 ครัวเรือนเกษตรกรทั่วไป ปีเพาะปลูก 2547/48 จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินเพียงร้อยละ 96.69 มีรายได้สุทธิเกษตรกรเท่ากับ 253,103.25 บาท เมื่อเปรียบเทียบรายได้ที่กล่าวนี้กับครัวเรือนเกษตรกรทั่วไปมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 206,382.04 บาท/ครัวเรือน/ปี หรือมีรายได้มากกว่าครัวเรือนเกษตรกรทั่วไปในปีเพาะปลูกก่อน คิดเป็นร้อยละ 18.46 หากพิจารณาถึงรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร มีค่าเท่ากับ 55,943.00 บาท ส่วนครัวเรือนเกษตรกรทั่วไปมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 81,956.00 บาท/ครัวเรือน/ปี หรือมีค่าใช้จ่ายเงินสดทางการเกษตรต่ำกว่าของครัวเรือนเกษตรกรทั่วไป ในปีเพาะปลูกก่อน คิดเป็นร้อยละ 46.50 กล่าวสรุปได้ว่า ระบบการผลิตภายในไร่ – นา ของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวพันต่อกัน โดยใช้ปัจจัยการผลิตที่ดำเนินการผลิตขึ้นภายในไร่ – นา เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยพืชสดผสมผสานกับปุ๋ยเคมีเพียงส่วนน้อยและเท่าที่จำเป็นเท่านั้น การบริหารจัดการในด้านต่างๆ เกษตรกรที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สามารถทำได้ดีกว่าครัวเรือนเกษตรกรทั่วไป

มานวิภา อินทรทัต (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับความคุ้มค่า (Sufficiency Economy and the Value of Money) โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนวคิดพื้นฐาน แนวคิด หลักการ เงื่อนไข และเป้าหมายในการปฏิบัติของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรอบแนวคิด หลักการ และเป้าหมายในการปฏิบัติตามหลักความคุ้มค่า เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักความคุ้มค่า

วิธีการศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการทบทวนวรรณกรรมและสังเคราะห์ ให้ทราบถึงแนวคิดพื้นฐาน แนวคิด หลักการ แนวปฏิบัติ และเป้าหมาย ของปรัชญานี้ และของหลักความ

คุณค่า และใช้การเปรียบเทียบ เพื่อแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติตามปรัชญานี้จะทำให้เกิด ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และศักยภาพในการแข่งขันตามหลักความคุ้มค่า

ผลของการศึกษาพบว่าปรัชญานี้มีพื้นฐานแนวคิดมาจากหลักพุทธศาสนา หลัก เศรษฐศาสตร์ หลักการบริหารเชิงระบบเปิด การบริหารการพัฒนา แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน คุณค่าตามหลักสหกรณ์ และวิถีการดำรงชีวิตของไทยโดยมีแนวคิดหลักในทางสายกลาง และความพอเพียง หลักปฏิบัติ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยความรู้และคุณธรรมเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นทำให้ภาคส่วนต่างๆ เกิดความสมดุล มั่นคง ยั่งยืน พร้อม รับการเปลี่ยนแปลง กรอบแนวคิดของความคุ้มค่าคือการมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิด ประโยชน์สูงสุด และการมีความสามารถในการแข่งขัน ปรัชญานี้มีความแตกต่างจากหลักความ คุ้มค่า คือ ผลิตในระดับพอประมาณตามศักยภาพและพึ่งตนเองเป็นหลัก การตัดสินใจยึดหลัก คุณธรรม การปฏิบัตินำแนวคิดของหลักสหกรณ์มาใช้ มีเป้าหมายเรื่องความสมดุล ความสุข ความยั่งยืนภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลง เน้นภาพกว้างและระยะยาวเป็นหลักปฏิบัติไม่ใช่ เป้าหมายและข้อจำกัดคือ ความต้องการ พิจารณาส่งที่ควรจะเป็น หลักความคุ้มค่าพิจารณาส่งที่ เป็น มีความเหมือนกันคือ ทำในสิ่งที่ดีที่สุดภายใต้ศักยภาพ ภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มี คำนึงถึง ความจำกัดของทรัพยากร ต้องไม่ทำให้เกิดผลทางลบต่อสังคมและผู้อื่น มีขบวนการเรียนรู้และ พัฒนาตลอดชีวิต พิจารณาผลประโยชน์และต้นทุนทางตรงและทางอ้อมที่เป็นตัวเงินและไม่เป็น ตัวเงินอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม ต้องลดความเสี่ยง คำนึงถึงศักยภาพ องค์ ความรู้ความสามารถเฉพาะขององค์กรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด มีการประเมินผลเพื่อทราบ ศักยภาพ มองระยะยาว และไม่มีการขัดแย้งในผลประโยชน์ จากการพิจารณากรณีตัวอย่าง อุตสาหกรรมขนาดกลางและใหญ่ พบว่าทำให้เกิดความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ประโยชน์ สูงสุด และมีศักยภาพในการแข่งขันตามหลักความคุ้มค่า

สุทิน ลิ้มยะชาติและคณะ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง วิถีพอเพียงในชุมชนกรณีศึกษา 13 ชุมชน เข้มแข็ง เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้ในชุมชน และชุมชนเข้มแข็ง คือเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทุภาคส่วนมีการประยุกต์ใช้ในชุมชนทั่วทุก ภูมิภาคของไทยจริงหรือไม่ ชุมชนที่มีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่ไหนบ้าง ชุมชนที่ เข้มแข็งเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร มีชุมชนที่สามารถเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้และ สามารถถ่ายทอดบทเรียนประสบการณ์เพื่อขยายผลในวงกว้างหรือไม่ และชุมชนที่มีการนำหลัก เศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้มีแนวคิดแนวปฏิบัติ และวิถีชุมชนอย่างไร โดยใช้วิธีการ แลกเปลี่ยนความเห็น ใช้การตั้งคำถามและการสังเกตการณ์ โดยไม่ใช่แบบสอบถาม แต่มีกรอบ คำถาม แนวคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูล เรื่องราวที่เป็นประสบการณ์และคุณค่าที่ค้นพบจากวิถีปฏิบัติ

ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน โดยศึกษาชุมชนที่มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง จำนวน 13 ชุมชน ในพื้นที่ 4 ภูมิภาค ที่มีการริเริ่มและบริหารจัดการโดยชุมชน และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ภาคกลาง 1) ต.หัวไผ่ อ.เมือง จ.สิงห์บุรี 2) ต.บางเจ้าฉ่า อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง 3) ต.พระยาบันลือ อ.ลาดบัวหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา 4) ต.คลองสาม อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 5) ต.บ้านช่อง อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา 6) ต.บางสระเก้า อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี ภาคเหนือ 1) ต.ภูน้ำหยด อ.วิเชียรบุรี จ.เพชรบูรณ์ 2) ต.ศรียะเกศ อ.น่าน้อย จ.น่าน 3) ต.วังแดง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1) ต.โนนไทย อ.โนนไทย จ.นครราชสีมา 2) ต.โคกยาง อ.ปราสาท จ.สุรินทร์ 3) ต.บ้านใหม่ อ.หนองบุญมาก จ.นครราชสีมา ภาคใต้ 1) ต.วังตะกอก อ.หลังสวน จ.ชุมพร

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินวิถีชีวิตพอเพียงในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบางเจ้าฉ่า เป็นชุมชนที่สามารถสะท้อนให้เห็นกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำของคนในชุมชน จากการจัดทำแผนชุมชน มีการดำเนินชีวิตที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทูทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพึ่งตนเอง การพัฒนาชุมชนและกิจกรรมจากฐานเดิมของตน ที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง อาชีพหลักของคนในชุมชนคือ การทำนาและทำเครื่องจักสาน ซึ่งแต่เดิมชุมชนมีการพึ่งพาภายนอกมาก ผู้คนมีปัญหาหนี้สิน รายได้ รายจ่าย ไม่สมดุล และถูกเอารัดเอาเปรียบ เมื่อเกิดวิกฤติปี 2540 ทำให้รู้ว่าต้องพึ่งพาตนเอง ปัญหาของชุมชน พบว่าโครงสร้างประชากรจำนวนผู้หญิงมีมากกว่าผู้ชาย คือ ผู้หญิง 300 กว่าคน ผู้ชาย 200 กว่าคน แต่ไม่มีปัญหาด้านสังคม เพราะผู้หญิงสามารถดูแลตนเองได้ ส่วนปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมยังมีปัญหาเรื่องยาฆ่าแมลง สารเคมี แต่ปัจจุบันในชุมชนมีการลดพื้นที่ทำนาลงเหลือ 20% จาก 80% ทำให้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมลดน้อยลงไปด้วย มีการเรียนรู้จากแผนชุมชนทำให้รู้จักตัวเองมากขึ้น ในระยะแรกชุมชนได้ฝากความหวังไว้กับผู้นำ ข้าราชการ นักการเมือง แต่มีปัญหาเรื่องการประสานงาน ทำให้การทำแผนชุมชนล้มเหลว ชุมชนจึงหันกลับมาคิดว่า จะแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตัวเองโดยใช้แผนชุมชน การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ผู้นำ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ได้ยื่นเศรษฐกิจพอเพียงจากกระแสพระราชดำรัสพระเจ้าอยู่หัวและจากการทำแผนชุมชนซึ่งในเบื้องต้นยังไม่มีชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้มากนัก แต่เมื่อเผชิญกับภาวะวิกฤติ ทำให้ต้องหันมาจัดระบบการทำแผนชุมชนขึ้นใหม่ เพื่อให้คนในชุมชนรู้จักตัวเองมากขึ้นเรื่อยๆ รวมทั้งได้สร้างกระบวนการพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหาและสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่สำคัญๆ มีการสนับสนุนชาวบ้านให้ดำเนินกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยลดรายจ่าย ด้วยการพึ่งตนเอง เช่น ปลูกพืชผักสวนครัวและใช้ปุ๋ยชีวภาพ เพื่อลดต้นทุนการใช้สารเคมีในการผลิตเพิ่มรายได้ โดยปลูกพืชผักสวนครัวบริโภคในครัวเรือน เมื่อเหลือพอแล้วจึงนำออกขาย ตลอดจนหันมาปลูกไม้ผลเพื่อเป็นรายได้ให้ครอบครัวและชุมชนด้วย นอกจากนี้ เมื่อไม่อยู่ในหน้านา ได้มี

การส่งเสริมชาวบ้านจัดทำจักสานเป็นอาชีพเสริม โดยอาศัยวัตถุดิบในชุมชน ทำให้มีต้นทุนการผลิตต่ำ ซึ่งต้นทุนส่วนใหญ่เป็นค่าแรง ไม่ใช่ค่าวัตถุดิบ **เพิ่มการออม** มีการวางแผนการใช้จ่ายเงินและการจัดทำบัญชีครัวเรือน ส่งเสริมการเรียนรู้การออมเงิน วันละ 1 บาท โดยมีกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นตัวกลางในการดำเนินงาน **สร้างการเรียนรู้** โดยมีเวทีชวนคิด ชวนพูด ชวนทำ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ มีแผนชุมชน มีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ **ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน** โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนนั้น ได้มีการปลูกฝังให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรและไม่แต่ละชนิดในป่าที่ควรแก่การอนุรักษ์เพื่อที่ว่าเขาจะสามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการจักสานหรือผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นประโยชน์ได้

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การนำหลักปรัชญาฯ มาใช้ประสบความสำเร็จ ผู้นำมีส่วนสำคัญมาก ผู้นำซึ่งมีความเข้มแข็งจะทำหน้าที่ในการประสานเชื่อมโยงผู้คนในชุมชน โดยการบริหารแบบไม่รวบอำนาจขยายผลสู่พื้นที่อื่นๆ รวมทั้งมีศูนย์กลางชุมชนเป็นเวทีเรียนรู้ร่วมกัน เช่น เมื่อก่อนชาวบ้านต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำหลังจากรวมกลุ่ม ภาพรวมหมู่บ้านเปลี่ยนไป มีการแบ่งปันร่วมกันทั้งความทุกข์และความสุข ทำให้หมู่บ้านเข้มแข็ง มีการยึดหลักคุณธรรม โดยการรวมกลุ่มเอาปัญหาของเราและของเขามาเรียนรู้และร่วมกันแก้ไขปัญหา ด้วยความเอื้ออาทร แบ่งปัน สามัคคี เอื้อผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

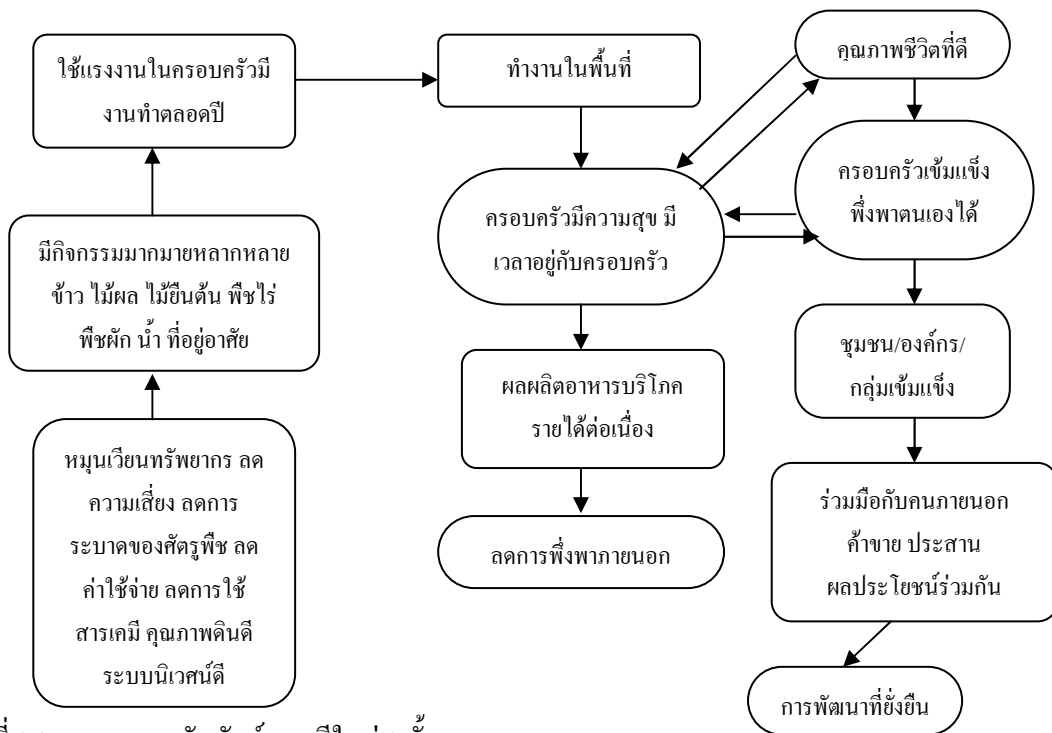
การประเมินชุมชน 13 ชุมชน ก็สามารถสรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงค้นพบได้ในชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็งจึงสามารถเป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่และขยายผลการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจในชุมชน เนื่องจากมี หลักคิด กระบวนการพัฒนา และกิจกรรมการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นวิถีชุมชนที่มีความพอเพียงเป็นพื้นฐาน ที่ยึดประโยชน์ชุมชนส่วนรวมเป็นหลัก มีกระบวนการของการคิด ตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรม ที่เกิดการร่วมคิด ร่วมทำของคนในชุมชน ให้ความพอดี พอเหมาะกับชุมชน บนฐานความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน เน้นการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือ แบ่งปันการพึ่งพากันและกันชุมชนทั้ง 13 แห่ง เน้นการพัฒนาคน สร้างการเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเอง รู้จักชุมชน รู้จักเรื่องราวจากภายนอกจากนั้นพัฒนาตนเอง และชุมชน ให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีผลการพัฒนาที่เป็นองค์ความรู้ของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถถอดองค์ความรู้ ทั้งกระบวนการและกิจกรรมชุมชน สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้และขยายผลเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชนให้คนในชุมชนและชุมชนอื่น ได้เรียนรู้ สร้างความเข้าใจ เห็นคุณค่า และนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อความสมดุล มั่นคง และยั่งยืนให้แก่ตนเองและชุมชน

2.3.2 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตร

ปนัดดา พงษ์นภาพิไล (2543) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ วิธีวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนาโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม: การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ได้แก่ บุตรเกษตรกร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินผลหลักสูตร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรจำนวน 5 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน 10 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการฝึกอบรม จำนวน 5 คน

ผลสรุป “ทฤษฎีใหม่” ได้ครอบคลุมความสัมพันธ์ทฤษฎีใหม่ 3 ขั้นตอน (ภาพที่ 2.2) โดยมีรายละเอียดทฤษฎีใหม่ ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การผลิต เป็นการผลิตที่ให้พึ่งตนเองได้ ด้วยวิธีง่าย ค่อยเป็นค่อยไปตามกำลัง ไม่อดอยาก
- ขั้นที่ 2 เกษตรกรรวมพลังกันในรูปของกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงใน (1) การผลิต (2) การตลาด (3) การเป็นอยู่ (4) สวัสดิการ (5) การศึกษา (6) สังคมและศาสนา
- ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับแหล่งเงินและแหล่งพลังงาน ตั้งและบริการ โรงสี ตั้งและบริการร้าน สหกรณ์ ช่วยกันลงทุน ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทซึ่งไม่ใช่ทำอาชีพเกษตรกรอย่างเดียว

ภาพที่ 2.2 ครอบคลุมความสัมพันธ์ทฤษฎีใหม่ 3 ขั้นตอน

ที่มา: วิทยา อรปนนต์, 2549

ผลการวิจัย แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 วิจัยสำรวจข้อมูลขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม: การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ พบว่า บุตรเกษตรกรมีความต้องการเข้ารับการฝึกอบรม สูงถึงร้อยละ 92.5 และต้องการฝึกอบรมในเรื่อง โรคแมลงศัตรูพืชและการป้องกันกำจัดศัตรูพืช และการผลิตไม้ผลและการผลิตพืชในการเกษตรผสมผสาน ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา เป็นการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ

1) หลักการ หลักสูตรนี้มุ่งเน้นให้บุตรเกษตรกรได้พัฒนาความรู้ เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตในลักษณะพึ่งตนเอง รู้จักการบริหารจัดการเกี่ยวกับการเกษตรอย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เพื่อเกิดประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

2) จุดประสงค์ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตธุรกิจการเกษตร รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด จนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นในลักษณะที่พึ่งตนเองได้

3) โครงสร้างและเนื้อหา ให้ความสำคัญต่อภาคความรู้ที่จะนำไปปฏิบัติ การทัศนศึกษาการวิเคราะห์และการวางแผน และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

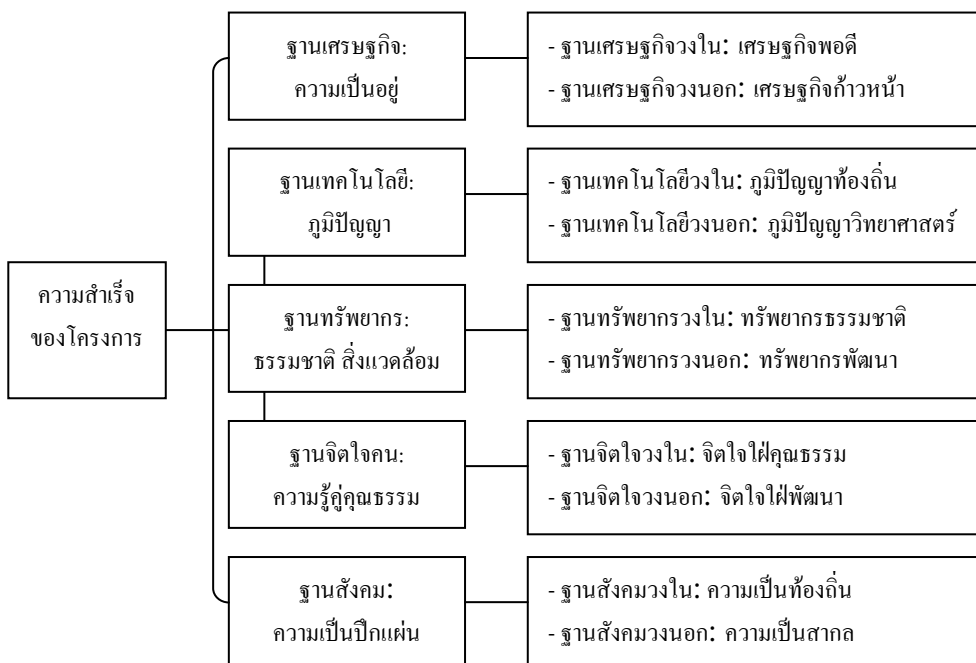
4) เทคนิควิธีการ นิยมใช้รูปแบบการสอนหรือการอบรมทั่วไป โดยมีสื่อประกอบ เช่น วีดิทัศน์ สไลด์ การระดมสมอง การสาธิต การจำลองสถานการณ์ ตลอดจนการฝึกปฏิบัติและการศึกษาคูงาน

5) ระยะเวลา ระยะเวลาที่เหมาะสมในภาคทฤษฎี 37 ชั่วโมง ภาคฝึกปฏิบัติ 12 ชั่วโมง และกิจกรรมเสริมหลักสูตร 13 ชั่วโมง รวมระยะเวลาตลอดหลักสูตร 62 ชั่วโมง

6) การประเมินผล ควรจะมีการทดสอบก่อน ระหว่างและหลังการฝึกอบรม รวมถึงมีการติดตามหลังการฝึกอบรมไปแล้ว เพื่อทราบถึงความเปลี่ยนแปลง

ประธินพร แพทย์รังสี (2544) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินผลความสำเร็จของโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่และเพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น ในการดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ผลการศึกษา สามารถแยกเป็นประเด็นความสำเร็จได้ดังนี้ 1) ด้านเทคโนโลยี เกษตรกร

สามารถนำภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาผสมผสานร่วมกับภูมิปัญญาสมัยใหม่ที่ได้รับการฝึกอบรมจากโครงการมาใช้ร่วมกันได้ ที่สำคัญพบว่า การแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาการผลิตระหว่างเกษตรกรด้วยกัน และการเพิ่มทักษะในการผลิตโดยอาศัยองค์ความรู้จากสถาบันราชภัฏ โดยการประสานงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2) ด้านเศรษฐกิจ จากความหลากหลายของชนิดพืชที่เกษตรกรปลูกและสัตว์เลี้ยง ทำให้เกษตรกรมีรายได้ประจำวันจากการจำหน่ายพืชสวนครัว เฉลี่ยวันละ 300 – 500 บาท ต่อวัน และมีรายได้หลักจากการจำหน่ายผลไม้ และสัตว์เลี้ยงซึ่งจะมีปีละ 1 – 2 ครั้ง นอกจากนี้ยังทำให้ต้นทุนการในการครองชีพของเกษตรกรต่ำลงเนื่องจากภาระค่าใช้จ่ายด้านอาหารลดลง 3) ด้านทรัพยากร พบว่า มีการเกื้อหนุนกันระหว่างทรัพยากรพัฒนา (วงนอก) สามารถนำมาใช้ผลิตทรัพยากรของท้องถิ่น (วงใน) ทำให้เกิดการผลิตตลอดปี และได้ผลผลิตที่สูงขึ้น 4) ด้านจิตใจ พบว่า เกิดการรักใคร่กลมเกลียว ช่วยเหลือกันมากขึ้นในชุมชน เกิดจิตใจที่มุ่งพัฒนาทั้งความรู้ของตนเอง และพัฒนาชุมชนของตนให้ดีขึ้น 5) ด้านสังคม พบว่า ไม่สามารถสรุปได้แน่ชัดว่า ความสำเร็จด้านสังคมที่ชุมชนมี เช่น การเผยแพร่ชื่อเสียงความสำเร็จของชุมชน เกิดจากโครงการฯ ทั้งหมด เนื่องจากเกษตรกรในแต่ละตำบลที่เข้าร่วมโครงการจะมีเพียง 3 คนเท่านั้น กอปรกับต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆ อีกมาก แต่ก็มีแนวโน้มว่าสังคมของชุมชนจัดขึ้นเนื่องจากเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ดีของผู้เข้าร่วมโครงการฯ จากประชาชนทั่วไป จากการศึกษาสามารถสรุปผลความสำเร็จของโครงการ ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 ความสำเร็จของโครงการ
ที่มา: ประจันตพร แพทย์รังสี, 2544

วรรณดี สุทธินรกร และคณะ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การแก้ไขปัญหาเกษตรกรยากจนด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการผลิตและเศรษฐกิจของเกษตรกร ต.หลักด่าน อ.น้ำหนาว จ.เพชรบูรณ์ และแสวงหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า โดยศึกษาจากเกษตรกรตัวอย่าง 192 ครัวเรือน จาก 851 ครัวเรือน ใช้แบบสอบถามและเวทีชุมชนเป็นเครื่องมือในการวิจัย กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นและพวกจำแนกตามแต่ละหมู่บ้านในตำบลวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกร ต.หลักด่านเกือบทั้งหมดปลูกพืชหลักคือข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รองลงมาคือพืชไร่อื่นๆ ใช้พื้นที่ในการผลิตเฉลี่ย 32.58 ไร่ต่อครัวเรือน วิธีการผลิตของเกษตรกรยังต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากตลาด ทั้งพันธุ์พืชและปุ๋ยเคมี ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยครัวเรือนละ 63,143.30 บาท เกษตรกรร้อยละ 93.2 จำหน่ายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลาง มีรายได้จากการผลิตเฉลี่ยครัวเรือนละ 67,219.85 บาท รายได้นอกภาคเกษตรกรรมอีกครัวเรือนละ 6,846.88 บาท ขณะที่เกษตรกรมีรายจ่ายอื่นนอกภาคเกษตรกรรม เช่น ค่าอุปโภค บริโภค การศึกษา สุขภาพ และค่าใช้จ่ายส่วนตัวอีก 38,648.77 บาทต่อครัวเรือน ส่งผลให้เกษตรกรมีหนี้สิน โดยผู้จากธนาคาร เกษตรและสหกรณ์ และกองทุนหมู่บ้านมากที่สุด เฉลี่ยครัวเรือนละ 60,624.01 บาท รวมทั้งเงินกู้ยืมนอกระบบที่กู้มาในอัตราร้อยละ 10 - 20 บาทต่อเดือน ด้วยวิธีการผลิตดังกล่าว เกษตรกรจึงมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการบุกรุกที่ป่าเพิ่มเพื่อเพิ่มพื้นที่ทำกิน โดยเชื่อว่าจะนำมาซึ่งการเพิ่มรายได้ที่มากขึ้น แต่ผลจากการสะท้อนข้อมูลสู่เวทีชุมชน ทำให้เกษตรกรตระหนักชัดถึงความยากในการประสบความสำเร็จด้วยวิธีการผลิตแบบเดิม ซึ่งเกษตรกรได้ระดมความคิดร่วมกันเพื่อแสวงหาทางเลือกใหม่ในการผลิตในพื้นที่ที่ลดลงแต่ให้ผลตอบแทนที่ดีรวมทั้งดำเนินกิจกรรมกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการสร้างอำนาจในการต่อรองทางการตลาด รวมทั้งการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยในระยะต้นนักวิจัยได้ดำเนินการศึกษารูปแบบการทดลองปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจของเกษตรกร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2550ก) ได้รายงานผลการศึกษารูปแบบการทำฟาร์มตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้ข้อมูลและคำแนะนำในการแก้ปัญหาคความยากจนโดยเน้นในเรื่องเศรษฐกิจ การวางแผนการผลิตและรูปแบบการผลิต เพื่อให้สามารถให้คำแนะนำในเรื่องของการวางแผนการผลิตและรูปแบบการผลิตให้เป็นไปได้ตามเป้าหมาย เพื่อให้สามารถใช้เป็นตัวอย่างขยายผลแก่เกษตรกรรายอื่นๆ โดยมุ่งเน้นศึกษาฟาร์มตัวอย่างที่นำแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เช่น ฟาร์ม

เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น การศึกษาแบ่งฟาร์มเป็น 3 ขนาด คือ ไม่เกิน 5 ไร่ 5.1 – 10 ไร่ และ 10.1 – 20 ไร่

จากผลการวิเคราะห์ผลการประกอบการ พบว่า ฟาร์มที่เหมาะสมในการนำไปขยายผลในการศึกษารวบรวมได้ 61 ฟาร์ม มีขนาดฟาร์มระหว่าง 1.5 – 20 ไร่ เฉลี่ย 9.56 ไร่ มีรายได้เงินสดเกษตรเฉลี่ย 215,686 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 81 ของรายได้เงินสดครัวเรือน หรือเฉลี่ย 82,320 บาทต่อคน สูงเป็น 5.5 เท่า เทียบกับรายได้วัดความยากจน (ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อคนต่อปี ถือว่ายากจน) การกระจายตัวของรายได้พบว่า ครัวเรือนมีรายได้ทางการเกษตร 10 – 11 เดือน (1-2 เดือน ที่ไม่มีรายได้) ความสามารถทางการเกษตรในการเลี้ยงดูครัวเรือน คือ หักค่าใช้จ่ายทางเกษตรและครัวเรือนออกจากรายได้เงินสดเกษตร พบว่า แต่ละครัวเรือนมีเงินเหลือเฉลี่ย 88,453 บาทต่อปี นั่นคือ รายได้ทางการเกษตรเพียงอย่างเดียวสามารถเลี้ยงดูครัวเรือนได้และยังมีเหลือเป็นเงินออมหรือลงทุนต่อไป โดยรูปแบบการผลิตที่เหมาะสมในการขยายผลเพื่อแก้ปัญหาความยากจน คือ รูปแบบการผลิตที่หลากหลาย ผสมผสานกันของหลายกิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมด้านพืช ทั้งพืชอายุสั้น ได้แก่ ข้าว พืชผัก พืชไร่ ฯลฯ (เป็นแหล่งรายได้เพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และแหล่งอาหาร) พืชอายุยาว ได้แก่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น (เป็นรายได้เพื่อเก็บออมหรือลงทุน และเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ) และกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์และประมง และการแปรรูปผลผลิต ทั้งนี้ต้องยึดมั่นแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอเพียง/พอประมาณ (เรื่องรายได้รายจ่าย) ความมีเหตุผล (เรื่องการวางแผนการผลิต การใช้ประโยชน์ที่ดิน) และที่สำคัญคือ ต้องเป็นผู้ตื่นตัวในการเรียนรู้อยู่เสมอ ควบคู่กับความมีคุณธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อ “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”

การศึกษาครั้งนี้ พบว่า แม้ฟาร์มตัวอย่างเหล่านี้จะประสบความสำเร็จจนพ้นจากความยากจนสามารถพึ่งตนเองได้ แต่การพัฒนาให้ดีขึ้นมีสิ่งสมควรได้รับการปรับปรุงคือ การรวมกลุ่มเพื่อผลิตหรือทำการตลาด การเรียนรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต (การแปรรูป การปรับเปลี่ยนกิจกรรมที่มีมูลค่าสูงขึ้น) การเรียนรู้ การบันทึก และวิเคราะห์ข้อมูลฟาร์ม/ครัวเรือนเพื่อปรับแผนการผลิต ทั้งนี้ภาครัฐต้องเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้สนับสนุนให้เกษตรกรปรับตัวจากผู้ตามเป็นผู้เรียนรู้และคิดด้วยตนเอง

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2550ข) ได้ศึกษาการเกษตรภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมในเชิงวิศวกรรมสระน้ำและการใช้ประโยชน์ของดิน ศึกษากระบวนการทำฟาร์มในเชิงเศรษฐกิจ และสภาพสังคม สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรรับผิดชอบศึกษาด้านเศรษฐกิจการจัดการฟาร์ม

ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรประสบความสำเร็จสามารถหลุดพ้นจากความยากจนและพึ่งพาตนเองได้ โดยยกตัวอย่างผลการศึกษาศึกษาของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ นายสวิง คำจ้าง ปัจจุบันมีอายุ 55 ปี มีพื้นที่ทำกินประมาณ 14 ไร่ เป็นไร่นาสวนผสม อัตราส่วนพื้นที่สระน้ำ: นา: ไม้ผล/พืชไร่: ที่อยู่อาศัย/คอกสัตว์ คือ 10:35: 53:2 โดยแบ่งพื้นที่เป็นที่นา 5 ไร่ ในที่นามีการปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพด พืช มันเทศ และผัก ได้แก่ ผักกาดหอม ผักชี เป็นต้น มีการปลูกไม้ผล ประมาณ 7.42 ไร่ ได้แก่ มะขามเทศ มะม่วง ฝรั่ง กัลย และพุทรา พืชผัก ประมาณ 1.13 ไร่ มีสระน้ำ 2 สระ ขนาดประมาณ 1.4 ไร่ และที่เหลื่อประมาณ 0.25 ไร่ เป็นที่พักอาศัยและคอกสัตว์

ฐานะความมั่นคงของฟาร์ม เฉลี่ย 3 ปี มีทรัพย์สินทางการเกษตรประมาณ 712,351 บาท หนี้สิน 147,617 บาท พิจารณาเปรียบเทียบทรัพย์สินกับหนี้สิน พบว่า มีมูลค่าทรัพย์สินมากกว่าหนี้สิน 4 – 6 เท่า ความสามารถในการเลี้ยงครอบครัวจากการประกอบการเกษตร โดยการนำรายได้เงินสดในฟาร์ม ครอบคลุมผลรวมของรายจ่ายเงินสดในฟาร์มกับนอกการเกษตร เฉลี่ย 3 ปี มีรายได้เงินสดสุทธิประมาณ 14,148 บาท ความมั่นคงด้านอาหาร พบว่าอัตราการใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโภคเฉลี่ย 3 ปี คิดเป็นร้อยละ 60 ของค่าใช้จ่ายรวมด้านอาหาร

จากผลการศึกษาดังกล่าว หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่นั้น เป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผลการทำฟาร์มตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของนายสวิง คำจ้าง และครอบครัวนั้น ถือได้ว่า นำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้จนประสบผลสำเร็จ

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะประมวลองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ การทบทวนวรรณกรรม การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกรไทย ในด้านวิถีการผลิตและเศรษฐกิจของเกษตรกรก่อนและหลังการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์องค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ระดับปรัชญา แนวคิด หลักการ และระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรไทย โดยนำเสนอวิธีการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ประกอบด้วย ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) และข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

ข้อมูลได้จากการค้นคว้าเอกสารที่รวบรวมเกี่ยวกับพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และข้อมูลที่มีผู้ศึกษาและเก็บรวบรวมเอาไว้แล้วที่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตร ซึ่งเป็นเอกสารประเภทรายงานการวิจัย บทความวิจัย ภาคนิพนธ์ สารนิพนธ์ วารสาร และเอกสารทางวิชาการต่างๆ โดยได้ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ อาทิเช่น ห้องสมุดคุณหญิงหลง อรรถกระวีสุนทร ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตลอดจนการรวบรวมข้อมูลผ่านเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรต่างๆ โดยนํางานวิจัยมาจำแนก ในการวิเคราะห์ ดังนี้

- 1) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (และการประยุกต์ใช้) ในภาพรวม
- 2) การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตร
- 3) พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) องค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง คือ เลือกพื้นที่ที่มีคุณลักษณะนิยามและขอบเขตของการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตร

โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกร จำนวน 4 ราย คือ ในอำเภอระโนด 1 ราย และอำเภอสทิงพระ 3 ราย ซึ่งเป็นอำเภอที่มีอาณาเขตติดต่อกัน และเป็นพื้นที่ที่ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในภาคการเกษตร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) อำเภอระโนดมี 12 ตำบล จำนวนประชากร 68,095 คน ตำบลที่เลือกศึกษา คือ ตำบลบ้านขาว มีจำนวนประชากร 5,051 คน เกษตรกรส่วนใหญ่อาชีพหลัก คือ ทำนา ได้มีการจัดตั้งศูนย์ร่วมเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน อย่างเป็นทางการเมื่อ ปี พ.ศ. 2549 ปัจจุบันในปี พ.ศ.2552 มีสมาชิก 30 คน

2) อำเภอสทิงพระ มี 11 ตำบล จำนวนประชากร 49,275 คน ตำบลที่เลือกศึกษา คือ ตำบลวัดจันทร์ มีจำนวนประชากร 3,656 คน มีอาชีพหลักคือทำนาข้าวและการเกษตรอื่นๆ จากประชากรที่อยู่ในขอบเขตของการศึกษาได้เลือกตัวอย่าง 3 ราย โดยเลือกจากกรอบของเวลาในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ของเกษตรกร คือ 1) เกษตรกรที่เป็นผู้ริเริ่มในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ของชุมชน 2) เกษตรกรที่ชีวิตหลังเกษียณอายุ และ 3) เกษตรกรคนรุ่นใหม่เพิ่งเริ่มต้นครอบครัวใหม่ โดยได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามรอยพระยุคลบาทในการเสริมสร้างประโยชน์สุขแก่ ครอบครัวและชุมชน เพื่อก้าวไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ปัจจุบันตำบลวัดจันทร์มีสมาชิกในศูนย์ร่วมเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน 50 ครัวเรือน

สำหรับข้อมูลเบื้องต้นของฟาร์มที่ใช้เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 ราย มีรายละเอียด ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 รายละเอียดของฟาร์มกรณีศึกษา

ชื่อเกษตรกร	สถานที่	ระยะเวลาในการดำเนินตามแนวทางฯ	วันที่สัมภาษณ์	พื้นที่ถือครองที่ดิน/กิจกรรมหลักของฟาร์ม
1. นายสมปอง ฉิมคำ	30 ม. 1 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา	2546-ปัจจุบัน	14 ม.ค.52	14 ไร่ - ทำนาข้าวสังข์หยด 6 ไร่ - แหล่งน้ำ 1 ไร่ - พริกเขียวมัน 2 ไร่ - พริกชี้หนู 0.5 ไร่ - พักเขียว 0.5 ไร่ - พื้นที่เหลือ เป็นโรงเรือนและพืชหลากหลายชนิด (ที่พักอาศัยแยกจากฟาร์ม)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ชื่อเกษตรกร	สถานที่	ระยะเวลาในการดำเนินการตามแนวทางฯ	วันที่สัมภาษณ์	พื้นที่ถือครองที่ดิน/กิจกรรมหลักของฟาร์ม
2. นายระนอง ชื่นสุวรรณ	17/1 ม.3 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ จ.สงขลา	2543-ปัจจุบัน	2 ก.พ.52	25 ไร่ - ทำนา 15 ไร่ - ไร่นาสวนผสม 10 ไร่ (ปลูกไม้เงาะชั้น 4 ไร่ แหล่งน้ำ 3 ไร่ ข้าว 3 ไร่ (ที่พักอาศัยแยกจากฟาร์ม)
3. นายจำรัส ขุนศรีรักษา	90 ม.3 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ จ.สงขลา	2548-ปัจจุบัน	2 ก.พ.52	3 ไร่ 17 ตารางวา - ปลูกถั่วลิสง 1.5 ไร่ - ข้าวโพดหวาน ประมาณ 2 ไร่ (ปลูกสลับกับถั่ว ลิสง) - พื้นที่เหลือเป็นที่พัก อาศัย ปลูกพืชผสมหลาย ชนิด และบุดบ่อเลี้ยงปลา
4. นางรัตนา เพชรมุณีชัย	75/3 ม.3 ต.วัดจันทร์ อ.สทิงพระ จ.สงขลา	2549-ปัจจุบัน	2 ก.พ.52	2 ไร่ - ปลูกดอกมะลิ 1 ไร่ - บ่อปูนเลี้ยงปลา - พื้นที่เหลือเป็นที่พัก อาศัย ผักสวนครัวอย่าง น้อย 5 ชนิด ไม้ผลอื่นๆ

แบบสอบถามที่ใช้เป็นแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Questionnaire)

ประกอบด้วย 9 ประเด็นหลักๆ คือ

- 1) ข้อมูลทั่วไปและสภาพพื้นฐานของฟาร์ม
 - 1.1) ชื่อ นามสกุล ที่อยู่ อายุ สถานภาพ การศึกษา
 - 1.2) ระยะเวลาในการดำเนินการเกษตรตามแนวทางปรัชญาฯ
- 2) การจัดการทรัพยากรในฟาร์ม
 - 2.1) ด้านทรัพยากรภายในฟาร์ม

- 2.2) การจัดสรรทรัพยากรภายในฟาร์ม
- 2.3) การผลิต และผลผลิต
- 3) ความเป็นมาของการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิมมาเป็นการประยุกต์ใช้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 4) งบประมาณ รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สิน ของเกษตรกร ก่อนและหลังการประยุกต์ใช้แนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 5) มิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ความเชื่อมโยงกับ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข เช่น ฟาร์มมีความพอเพียงอย่างไร ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม
 - 6) การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางทฤษฎีใหม่
 - ขั้นที่ 1 พึ่งตนเอง ความพอเพียงในระดับครอบครัว พออยู่พอกิน เพียงพอความต้องการบริโภคในครัวเรือน
 - ขั้นที่ 2 พึ่งพากัน ร่วมมือกัน พอเพียงในระดับชุมชน มีการรวมกลุ่มหรือสหกรณ์
 - ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับองค์กรอื่นภายนอกชุมชน มีการผลิตปริมาณมาก สามารถป้อนออกสู่ตลาดสากล
 - 7) การสนับสนุน ส่งเสริมจากภาครัฐ และภาคเอกชน เช่น โครงการต่างๆ ด้านเอกสาร การอบรมต่างๆ
 - 8) ปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้
 - 9) ข้อเสนอแนะจากเกษตรกร

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในการผลิตภาคเกษตร ว่าด้วยหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไขของความรอบรู้ และคุณธรรม ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการและแนวทางในการปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ 3 ขั้น คือ 1) การพึ่งตนเอง ความพอเพียงในระดับครอบครัว 2) การพึ่งพากัน ร่วมมือกัน ความพอเพียงในระดับชุมชน และ 3) การร่วมมือกับองค์กรอื่นภายนอกชุมชน เพื่อป้อนผลผลิตที่มีปริมาณมากออกสู่ตลาดสากล และการพิจารณาเป้าประสงค์ของการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดในบทที่ 5

บทที่ 4

องค์ความรู้' เกี่ยวกั บปรั ชญาของเศรษฐกิ จพอเพี ยง

องค์ความรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่นำเสนอในบทนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) ประมวลคำในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 2) องค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 ประมวลคำ ในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มี พลอดุ ลยเดชฯ ที่ ' เกี่ยวข้องกั บปรั ชญาของเศรษฐกิ จพอเพี ยง

พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีมากมายในเกือบทุกมิติ อย่างไรก็ตามในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นตัวอย่างเท่านั้น ในด้านการทำงาน ด้านเกษตรกรรม และพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.1.1 ด้านการทํ างาน

ตัวอย่าง พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้แก่

“...อันการทำงานนั้น กล่าวโดยสรุป ขึ้นอยู่กับความสามารถสองอย่างเป็นสิ่งสำคัญ คือความสามารถในการใช้วิชาการอย่างหนึ่ง กับความสามารถในการสัมพันธ์ติดต่อและประสานกับผู้อื่น ไม่ว่าจะในวงงานเดียวกันหรือต่างวงงานกัน อีกอย่างหนึ่ง ทั้งสองประการนี้ ย่อมดำเนินควบคู่ไปด้วยกันและจำเป็นที่จะต้องกระทำด้วยจิตใจที่ใสสะอาดปราศจากอคติ ต้องกระทำด้วยความคิดความเห็นที่อิสระ เป็นกลาง ถูกต้องตามหลักเหตุผล จึงจะมีความกระจ่างแจ่มแจ้งเกิดขึ้น...” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ-สงขลา วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๑๗)

“...แต่การทำงานใดก็ตาม แต่ละคนควรจะศึกษางานและสภาพทั่วไปให้ทั่วถึงก่อน เพื่อจะได้ทราบว่า จะร่วมงานนั้นๆ อย่างไร เพราะโดยทั่วไป สภาพการณ์และอุปสรรคต่างๆ มักไม่เหมือนที่คาดหมายไว้ จะต้อง ทราบว่า สภาพของผู้ทำงานในระยะศึกษากับผู้ทำงานในระยะปฏิบัติงานจริงๆ ย่อมแตกต่างกัน จำเป็นต้องใช้ไหวพริบตัดแปลงตัวเอง ให้เข้ากับสภาพในปัจจุบัน...” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕)

4.1.2 ด้านเกษตรกรรม

สิ่งที่ทราบคือว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นพระราชทานที่ให้ความสำคัญกับการเกษตรมากจึงมีพระบรมราโชวาทด้านเกษตรจำนวนมาก ดังตัวอย่าง

“...เศรษฐกิจของประเทศไทยเราขึ้นอยู่กับเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นท่านต้องระลึกถึงภาระอันสำคัญยิ่งนี้อยู่เสมอ และช่วยกันฟื้นฟูเกษตรกรรมของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าไปโดยรวดเร็ว...” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๐๓)

“...เศรษฐกิจของเรานี้ขึ้นอยู่กับเกษตรมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว รายได้ของประเทศที่ได้มาใช้สร้างความเจริญด้านต่างๆ เป็นรายได้จากการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ จึงอาจกล่าวได้ว่าความเจริญของประเทศต้องอาศัยความเจริญของการเกษตรเป็นสำคัญ และงานทุกฝ่ายจะดำเนินก้าวหน้าไปได้ก็เพราะการเกษตรของเราเจริญ...” (พระราชดำรัสที่พระราชทานไว้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗)

“...ท่านจะทำงานอะไรก็ตาม ขอให้ระลึกไว้ว่า งานเกษตรกรรมนี้ กว้างขวางมาก ตั้งแต่การผลิตรวมทั้งการคั้นคว่ำเพื่อการผลิต การจัดการ จนกระทั่ง การจำหน่ายผลผลิต แต่ละคนจงพยายามทำงานให้สุดความสามารถ ความรู้ความชำนาญของตัว และร่วมมือ กันทุกๆ ฝ่ายการเกษตรจึงจะก้าวหน้าเป็นผลดีถึงส่วนรวมได้ ...” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๐๗)

4.1.3 พระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“...ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชาเมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นที่สูงขึ้นตามลำดับต่อไป ...การถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้นก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๑๗)

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน

กิน ไม่ใช่ว่าระรูงเรื่องอย่างขอด แต่ว่ามีความพอดอยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพอดอยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะอดขอดขอดได้...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗)

“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมิได้หมายถึง ระบบเศรษฐกิจปิดที่ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น แต่เป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน บนรากฐานที่เข้มแข็ง โดยชี้ให้ใช้หลักการตนเป็นที่พึ่งของตนเองให้ได้ก่อน จากนั้นจึงพัฒนาตนเองเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถเป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่นได้ และนำไปสู่สังคมที่มีการเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้ ในที่สุด พอมิพอกินเป็นขั้นที่หนึ่ง ขั้นต่อไปให้เกียรติยืนด้วยตนเอง ขั้นที่สามให้นึกถึงคนอื่น” (พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๘)

“วิถีทางดำเนินของบ้านเมืองและของประชาชน ทัวไปมีความเปลี่ยนแปลงมาตลอดเวลา เนื่องจากความวิปริตผันแปรของวิถีแห่งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และอื่นๆ ของโลก ยกย่องที่เราจะหลีกเลี่ยงให้พ้นได้ จึงต้องระมัดระวัง ประคับประคองตัวเรามากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการเป็นอยู่โดยประหยัด เพื่อที่จะอยู่ให้รอดและก้าวหน้าต่อไปโดยสวัสดิ์” (พระบรมราโชวาท พระราชทานเนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ ๒๕๒๒)

“การจะพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่างให้เจริญนั้น จะต้องสร้างและเสริมขึ้นจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ก่อนทั้งสิ้น ถ้าพื้นฐานไม่ดีหรือคลอนแคลนบกพร่องแล้ว ที่จะเพิ่มเติมเสริมต่อให้เจริญขึ้นไปอีกนั้น ยากนักที่จะทำได้ จึงควรจะเข้าใจให้แจ้งชัดว่า นอกจากจะมุ่งสร้างความเจริญแล้ว ยังต้องพยายามรักษาพื้นฐานให้มั่นคง ไม่บกพร่องพร้อมๆ กันไปด้วย” (พระบรมราโชวาท วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๒๓)

“...เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาของเศรษฐกิจ การที่ต้องใช้รูดไถต้องไปซื้อ เราต้องใช้ต้องหาเงินมาสำหรับซื้อน้ำมันสำหรับรูดไถ เวลารูดไถถ้าเราต้องยิ่งซ่อมแซม แต่เวลาใช้นั้นเราก็ต้องป้อนน้ำมันให้เป็นอาหาร เสร็จแล้วมันคายควัน ควันเราสูดเข้าไปแล้วก็ปวดหัว ส่วนควายเวลาเราใช้เราก็ต้องป้อนอาหาร ต้องให้หญ้าให้อาหารมันกิน แต่มันคายออกมา ที่มันคายออกมาก็เป็นปุ๋ย แล้วก็ใช้ได้สำหรับให้ที่ดินของเราไม่เสีย...” (พระราชดำรัสเนื่องในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๒๕)

“...เราไม่เป็นประเทศร่ำรวย เรามีพอสมควร พอดอยู่ได้ แต่ไม่เป็นประเทศที่ก้าวหน้าอย่างมาก เราไม่อยากจะเป็ประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เพราะถ้าเราเป็นประเทศที่ก้าวหน้าอย่างมากก็จะมีแต่ถอยกลับ ประเทศเหล่านั้นที่เป็นประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้า จะมีแต่ถอยหลังและ

ถอยหลังอย่างน่ากลัว แต่ถ้าเรามีการบริหารแบบเรียกว่า แบบคนจน แบบที่ไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างมีสามัญสำนึกนี้แหละคือ เมตตากัน จะอยู่ได้ตลอดไป...” (พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๒๕)

“...ตามปกติคนเราชอบดูสถานการณ์ในทางดี ที่เขาเรียกว่าเล็งผลเลิศ ก็เห็นว่าประเทศไทยเรานี้ก้าวหน้าดี การเงินการอุตสาหกรรมการค้าดี มีกำไร อีกทางหนึ่งก็ต้องบอกว่าเรากำลังเสื่อมลงไปส่วนใหญ่ ทฤษฎีว่า ถ้ามีเงินเท่านั้นๆ มีการกู้เท่านั้นๆ หมายความว่า เศรษฐกิจก้าวหน้าแล้วก็ประเทศก็เจริญมีหวังว่าจะเป็นมหาอำนาจ ขอโทษเลยต้องเตือนเขาว่า จริงตัวเลขดี แต่ว่าถ้าเราไม่ระมัดระวังในความต้องการพื้นฐานของประชาชนนั้นไม่มีทาง...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖)

“...ทฤษฎีใหม่ หลักมีว่า แบ่งที่ดินเป็นสามส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นที่สำหรับปลูกข้าว อีกส่วนหนึ่งสำหรับปลูกพืชไร่ พืชสวน และก็มีที่สำหรับขุดสระน้ำ ดำเนินการไปแล้วทำอย่างธรรมดา อย่างชาวบ้าน ในที่สุดก็ได้ข้าว ได้ผักขาย...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗)

“...เดี๋ยวนี้ประเทศไทยก็ยังอยู่ดีพอสมควร ใช้คำว่า พอสมควร เพราะเดี๋ยวมีคนเห็นว่ามีคนจน คนเดือดร้อน จำนวนมากพอสมควร แต่ใช้คำว่า พอสมควรนี้ หมายความว่า ตามอัตราภาพ...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๘)

“...ที่เป็นห่วงนั้น เพราะแม้ในเวลา ๒ ปี ที่เป็นปีกาญจนาภิเษกก็ได้เห็นสิ่งที่ทำให้เห็นได้ว่า ประชาชนยังมีความเดือดร้อนมาก และมีสิ่งที่ควรแก้ไขและดำเนินการต่อไปทุกด้าน มีภัยจากธรรมชาติกระหน่ำ ภัยธรรมชาตินี้เราคงสามารถที่จะบรรเทาได้หรือแก้ไขได้ เพียงแต่เราต้องใช้เวลาพอใช้ มีภัยที่มาจากจิตใจคน ซึ่งก็แก้ไขได้เหมือนกัน แต่ว่ายากกว่าภัยธรรมชาติ ธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งนอกกายเรา แต่นิสัยใจคอของคนเป็นสิ่งที่อยู่ข้างใน อันนี้ก็เป็นข้อหนึ่งที่ยากให้จัดการให้มีความเรียบร้อย แต่ก็ไม่หมดหวัง...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๘)

“...การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมี พอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงกับตนเอง ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๘)

“...อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวจะต้องทอผ้าใส่เองอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐)

“...เมื่อปี ๒๕๑๗ วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียง นั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...

...พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมี มีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น...

...คำว่าพอเพียง มีความหมายว่า พอมีกิน เศรษฐกิจแบบพอเพียงหมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องขอยืมคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง แปลงจากภาษาฝรั่งได้ว่า ให้ยืนบนขาตัวเอง หมายความว่า สองขาของเรายืนบนพื้นให้อยู่ได้ไม่หกล้ม ไม่ต้องไปขอยืมของคนอื่นเพื่อที่จะยืนอยู่..

คำว่า “พอ” คนเราถ้าพอในความต้องการ มันก็มีความ โลภน้อย เมื่อมีความ โลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย พอเพียง อาจมีมาก อาจมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น

การคิดว่าทำอะไรพอเพียง ถ้าใครมีความคิดอย่างพอเพียงและต้องการให้คนอื่นมีความคิดอย่างเดียวกัน ซึ่งอาจไม่ถูก อันนี้ก็ไม่ใช่พอเพียง การพอเพียงในความคิดก็คือ เสนอความคิดของตัวเองและปล่อยให้คนอื่นพูดบ้างและไปพิจารณาที่เขาพูดและที่เราพูดอันไหนพอเพียง อันไหนเข้าเรื่อง ถ้าไม่เข้าเรื่องก็ไปแก้ไข เพราะถ้าพูดกันโดยไม่รู้เรื่องจะกลายเป็นทะเลาะ ฉะนั้น ความพอเพียงก็ว่างเปล่า... ถ้ามีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข...

...สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน สมัยนี้ชักจะไม่พอมิ พอกิน จึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ทุกคนมีความพอเพียงได้ ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ..

...ขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอยู่พอกิน มีความสงบ และทำงาน ตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธานในทางนี้ ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรื่องอย่างยอด แต่ที่มีความพอยู่พอกิน มีความสงบ...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐)

“... ไฟดับถ้ามีความจำเป็น หากมีเศรษฐกิจพอเพียงแบบไม่เต็มที เรามีเครื่องปั่นไฟก็ใช้ปั่นไฟ หรือถ้าขึ้นโบราณกว่า มีดก็จุดเทียน คือ มีทางที่จะแก้ปัญหาเสมอ ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียงก็มีเป็นขั้นๆ แต่จะบอกว่า เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์นี่ เป็นสิ่งทำไม่ได้ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน ถ้ามีการช่วยกันแลกเปลี่ยนกัน ก็ไม่ใช่พอเพียงแล้ว แต่ว่าพอเพียงในทฤษฎีในหลวงนี้ คือ ให้สามารถที่จะดำเนินงานได้...

...เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy ... คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจจะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ ... Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำราเพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่ ... และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการเพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น...

...โครงการต่างๆ หรือเศรษฐกิจที่ใหญ่ ต้องมีความสอดคล้องกันดี ที่ไม่ใช่เหมือนทฤษฎีใหม่ที่ ใช้ที่คิดเพียง ๑๕ ไร่ และสามารถที่จะปลูกข้าวพอกิน กิจการนี้ใหญ่กว่า แต่ก็ยังเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน คนไม่เข้าใจว่ากิจการใหญ่ๆ เหมือนสร้างเขื่อนป่าสักก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน เขานึกว่าเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ห่างไกลจากเศรษฐกิจพอเพียง แต่ที่จริงแล้ว เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน...

ถ้าไม่มี เศรษฐกิจพอเพียง...จะพังหมด จะทำอย่างไร ที่ที่ต้องใช้ไฟฟ้าก็ต้องแยกไป... หากมี เศรษฐกิจพอเพียง ถ้าเรามีเครื่องปั่นไฟ ก็ให้ปั่นไฟหรือถ้าขึ้นโบราณกว่า มีดก็จุดเทียน คือ มีทางที่จะแก้ปัญหาเสมอ... ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียง แต่จะบอกว่า เศรษฐกิจพอเพียง ให้พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์ นี่เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้. จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน... ... พอเพียงในทฤษฎีหลวงนี้ คือให้สามารถที่จะดำเนินงานได้ นี้ ก็มีเป็นขั้นๆ แบบไม่เต็มทีเวลาไฟดับ...

...เศรษฐกิจพอเพียง ในที่หมายถึงนี้ คือคนที่ทำธุรกิจก็ย่อมต้องไปกู้เงิน เพราะว่ารูทิจหรือกิจการอุตสาหกรรมสมัยใหม่ คนเดียวไม่สามารถที่จะรวบรวมทุนมาสร้างกิจกรรมที่ใหญ่ เช่น เรื่องเขื่อนป่าสักทำคนเดียวไม่ได้ หรือแม้หน่วยราชการหน่วยเดียวทำไม่ได้... เหล่านี้ไม่ได้อยู่ในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน แต่ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เพราะมีคนเกี่ยวข้องกับกิจการนี้มากมาย แต่ว่าทำให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์และจะทำให้เจริญ....

... ขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบและทำงานตั้งอธิษฐาน ตั้งปณิธานในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกินไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่มีความความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ ... ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้มีความคิดและมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้อื่น ซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขออย่าพอควร

พออยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวรที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒)

“เศรษฐกิจพอเพียง...เป็นการทั้งเศรษฐกิจหรือความประพฤติ ที่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผล โดยมีเหตุและผล คือ เกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมา คือสิ่งที่ติดตามเหตุ การกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้น ก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดี แปลว่า มีประสิทธิผล ดีแปลว่า มีประโยชน์ ดีแปลว่า ทำให้มีความสุข...”

ทั้งหมดที่พูดอย่างนี้ ก็คือ เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเองภาษาอังกฤษว่า Sufficiency Economy ใครต่อใครก็ต่อว่า...ว่าไม่มี จะว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ ก็หมายความว่า ประหยัด แต่ไม่ใช่ชี้เหนียว ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแล้วทุกคนจะมีแต่ความสุขแต่พอเพียง...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๓)

“...ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียง ความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเอง คือ ทำจาก รายได้ ๒๐๐ – ๓๐๐ บาท ขึ้น ไปเป็นสองหมื่น สามหมื่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือทำเป็น Self-Sufficiency มันไม่ใช่ความหมาย ไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิด คือ เป็น Self-Sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดูทีวี ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อทีวีดู เขาต้องการดูเพื่อความสนุกสนาน ในหมู่บ้านไกลๆ ที่ฉันไป เขามีทีวีดูแต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้น มีทีวีเขา ฟุ่มเฟือย เปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัดสตางค์ใส่ และยังใส่เนคไทเวอร์ซาเซ อันนี้ก็เกินไป...” (พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๔๔)

“...การอยู่พอกินพอกิน ไม่ได้หมายความว่า ไม่มี ความก้าวหน้า มันจะมีความก้าวหน้าแค่พอประมาณ ถ้าก้าวหน้าเร็วเกินไป ไปถึงขั้นเขายังไม่ถึงยอดเขา หัวใจวาย แล้วก็หล่นจากเขา ถ้าบุคคลหล่นจากเขา ก็ไม่เป็นไร ช่างหัวเขา แต่ว่าถ้าคนๆ เดียวขึ้นไปวิ่งบนเขา แล้วหล่นลงมา บางทีทับคนอื่น ทำให้คนอื่นต้องหล่นไปด้วย อันนี้เดือดร้อน...” (พระราชดำรัส วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๔๔)

“...เมืองไทยนี้มีทรัพยากรดีๆ ไม่ทำไม่ใช้ เดียวต้องไปกู้เงินอะไรที่ไหนมา มาพัฒนาประเทศจริงๆ สุนัขฝรั่งก็ต้องซื้อ มา ต้องมี แต่ว่าเรามีของมีทรัพยากรที่ดี เราต้องใช้ ไม่ใช่สุนัขเท่านั้น อื่นๆ ของอื่นหลายอย่าง แล้วที่นายกฯ พูดถึงทฤษฎีใหม่ พูดถึงเศรษฐกิจพอเพียง ใ้เนื้อเยื่อ เราไม่ได้ซื้อจากต่างประเทศ แต่ว่าเป็นของพื้นเมืองแล้วก็ได้ อาจจะอ้างว่าเป็นความคิดของ

พระเจ้าอยู่หัว ไม่ใช่ทำมานานแล้ว ทั้งราชการ ทำราชการ ทั้งพลเรือน ทั้งทหาร ทั้งตำรวจ ได้ใช้เศรษฐกิจพอเพียงมานานแล้ว...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๕)

“...ความสะดวกจะสามารถสร้างอะไรได้มาก นี่คือ เศรษฐกิจพอเพียง สำคัญว่าต้องรู้จักขั้นตอน ถ้านี้ก็จะทำอะไรให้เร็วเกินไป ไม่พอเพียง ถ้าไม่เร็ว ซ้ำไป ก็ไม่พอเพียง ต้องให้รู้จักก้าวหน้า โดยไม่ทำให้คนเดือดร้อนอันนี้เศรษฐกิจพอเพียง คงได้ศึกษามานานแล้วเราพูดมาแล้ว 10 ปี ต้องปฏิบัติด้วย...” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๖)

“...ท่านรองนายกฯ ทั้งหลายอาจไม่ทำ เพราะว่าเคยชินกับเศรษฐกิจที่ต้องใช้เงินมาก ไม่เศรษฐกิจพอเพียง ไม่พอเพียง นายกฯ และคุณหญิง อาจจะให้เพื่อนนายกฯ รองนายกฯ ต่างๆ ทำเศรษฐกิจพอเพียงสักนิดหน่อย ก็จะทำให้อีก 40 ปี ประเทศชาติไปได้ แต่นี่ก็มีแต่นายกฯ รองนายกฯ จัดการ รวมทั้งคู่สมรส ทำเศรษฐกิจพอเพียงก็เชื่อว่าประเทศจะมีความประหยัดได้เยอะเหมือนกัน คือ ถ้าไม่ประหยัด ประเทศไปไม่ได้ คนอื่นไม่ประหยัด สำหรับคณะรัฐมนตรีประหยัด คณะรองนายกฯ ประหยัด จะทำให้ไปได้ดีขึ้นเยอะ...” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๒๕๔๘)

จากพระราชดำรัสของในหลวงจะเห็นได้ว่าตลอดเวลากว่า 30 ปี ที่พระองค์ได้ทรงเน้นย้ำเกี่ยวกับการใช้ชีวิตโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แต่กระนั้นแล้วก็มีคนเป็นจำนวนมากไม่น้อยที่เข้าใจในพระราชดำรัสของพระองค์ผิดพลาด นำไปถ่ายทอดและปฏิบัติแบบผิดๆ ทำให้พระองค์ต้องทรงพระราชดำรัสเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงบ่อยครั้ง ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ก็เป็นเพียงเรื่องพื้นฐานง่ายๆ ในการดำเนินชีวิต แบบพอมีพอกิน พอประมาณ และมีเหตุผล ทุกคน ทุกระดับชั้น และทุกภาคส่วนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างง่ายดาย มิใช่การปฏิบัติของเกษตรกรแต่เพียงอย่างเดียว มิใช่การกระเบียดกระเสียนจนเกินสมควร หากแต่อาจฟุ่มเฟือยได้เป็นครั้งคราวตามอัธยาศัย แต่คนส่วนใหญ่ของประเทศก็มักใช้จ่ายจนเกินความพอดี เกินฐานะที่หามาได้

นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงยังสามารถนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้ เช่น โดยพื้นฐานแล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เศรษฐกิจของประเทศจึงควรเน้นที่เศรษฐกิจการเกษตร เน้นความมั่นคงทางอาหาร เป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลดความเสี่ยงหรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้น เมื่อได้พระราชทานแนวพระราชดำริ หรือพระบรมราโชวาทในด้านต่างๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2551)

4.2 องค์ความรู้ 'เกี' ยวกั บปรี ชาญของเศรษฐกิจ จพอเพี ยง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพัฒนาการ อันยาวนาน นับตั้งแต่ พ.ศ.2517 อันเป็นยุค “ประชาธิปไตยเบ่งบาน” บริบททางการเมืองและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยขณะนั้นนับว่ามีความเกี่ยวข้องกับความในพระราชดำรัส เนื่องด้วยพระองค์ทรงเห็นว่า แนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ เป็นหลักเพียงอย่างเดียว อาจก่อให้เกิดปัญหาได้ จึงเริ่มพระราชทานพระบรมราโชวาทเรื่องการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่หรือการสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานนั่นเอง ก่อนที่จะพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป และอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสแนวความคิดการพัฒนาทางสังคมทางเลือกหลายกลุ่มในสังคมไทยและในระดับสากล อันเป็นเสมือนความพยายามด้านกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมกระแสหลักที่เริ่มส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในระบบชีวิตมนุษย์และระบบนิเวศ อาทิ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน/ เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน พุทธเกษตร เกษตรผสมผสาน ตลอดจนการเกิดขึ้นของชุมชนใหม่ในเชิงอุดมการณ์ ศาสนาเพื่อแสวงหาทางรอดจากการรุกอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจทุนนิยม ความคล้ายคลึงกันในแก่น (Essence) ของกลุ่มแนวคิด “ทางเลือกในการพัฒนา” จึงนำไปสู่การกล่าวว่เศรษฐกิจพอเพียงคือ “วัฒนธรรมทวนกระแส” (อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2549)

จากการสรุปการสัมมนาเสนอผลการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้วิเคราะห์ชื่อเรียกที่ถูกต้องโดย ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน ว่า ควรจะเรียกว่า “ปรี ชาญของเศรษฐกิจ จพอเพี ยง” ใช้ “ปรี ชาญเศรษฐกิจ จพอเพี ยง” เนื่องจากจะมีปรัชญาหลายเรื่อง แต่ในเศรษฐกิจพอเพียงจะมีส่วนหนึ่งเป็นปรัชญา เรียกว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.2.1 ปรี ชาญของเศรษฐกิจ จพอเพี ยง

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่

จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจาก โลกภายนอกได้เป็นอย่างดี” (ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำเผยแพร่ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป)

ปรัชญาแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นจะทรงมุ่งเน้น ให้ผลการดำเนินงานตกถึงประชาชนเป็นเบื้องแรก ด้วยการบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อความ “พออยู่ พอกิน” ขณะเดียวกันก็จะทรงปูพื้นฐานไว้สำหรับความ “อยู่ดีกินดี” ในอนาคตด้วย ผลสำเร็จของการดำเนินงานของพระองค์อยู่ที่ “ความคุ้มค่า” มากกว่า “คุ้มทุน” ดังพระราชดำรัส ที่ว่า “Our Loss is Our Gain” หรือ “ขาดทุนคือกำไร” หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมุ่งเน้นที่ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ไม่ใช่ตัวเงิน แต่เป็นผลที่ได้จากการลงทุน อย่างคุ้มค่า ด้วยวิธีการอันเป็นรูปธรรม คือ

“ไม่ยึดติดตำรา” มีลักษณะการพัฒนาแบบรอมชอมไม่ผูกมัดยึดติดกับตำรา วิชาการ และ เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม แต่อนุโลมให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม จิตวิทยาและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย

“บริการที่จุดเดียว” ทรงเน้นเรื่องการสร้างความรู้รักสามัคคีและการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกัน โดยการลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานและการยึดติดกับการเป็นเจ้าของ เป็นการบริหาร แบบเบ็ดเสร็จและบริการรวมที่จุดเดียว

“แก้ปัญหที่จุดเล็ก” การมองปัญหาที่ภาพรวมก่อน แล้วเริ่มแก้ปัญหจากจุดเล็กๆ ซึ่ง เป็นการแก้ปัญหเฉพาะหน้าที่คนมักจะมองข้าม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “...แบบรื้อทั้งหมดฉันไม่เห็นด้วย ...อย่างบ้านคนอยู่ เรอบอกบ้านนี้มันผุตรงนั้น ผุตรงนี้ ไม่คุ้มที่จะไปซ่อม... ตกลงรื้อบ้านนี้ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่... วิธีทำต้องค่อยๆ ทำจะไประเบิดหมดไม่ได้...”

“ระเบิดจากข้างใน” ทรงเน้นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่หมู่บ้าน ชุมชนก่อน แล้วจึงค่อยขยายออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การเอาความเจริญจากสังคมภายนอกเข้าไปหาหมู่บ้านที่ยังไม่มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว

“ทำให้ง่าย” ทรงคิดค้น ดัดแปลง แก้ไข ปรับปรุงแนวทางการพัฒนาประเทศแบบไม่ยุ่งยากซับซ้อน โปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย ทำสิ่งที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่าย ด้วยการใช้กฎแห่งธรรมชาติที่สอดคล้องกับสภาพสังคมความเป็นอยู่ และระบบนิเวศน์โดยรวมเป็นแนวทาง ฉะนั้นคำว่า “ทำให้ง่าย” หรือ Simplicity จึงเป็นหลักคิดที่สำคัญที่สุดของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

“ใช้ธรรมชาติเป็นครู” ทรงนำความเป็นจริงในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการหาแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติให้เข้าสู่ระบบปกติ เช่น การบำบัดน้ำเน่าเสียโดยการใช้ผักตบชวาซึ่งมีตามธรรมชาติ ให้ดูดซับสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ โครงการใช้ธรรมชาติบำบัด (บุญพา มลินทสูต, 2550)

ลำดับขั้นที่สำคัญในการพัฒนาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้ (ธันวา จิตต์สงวน, 2550)

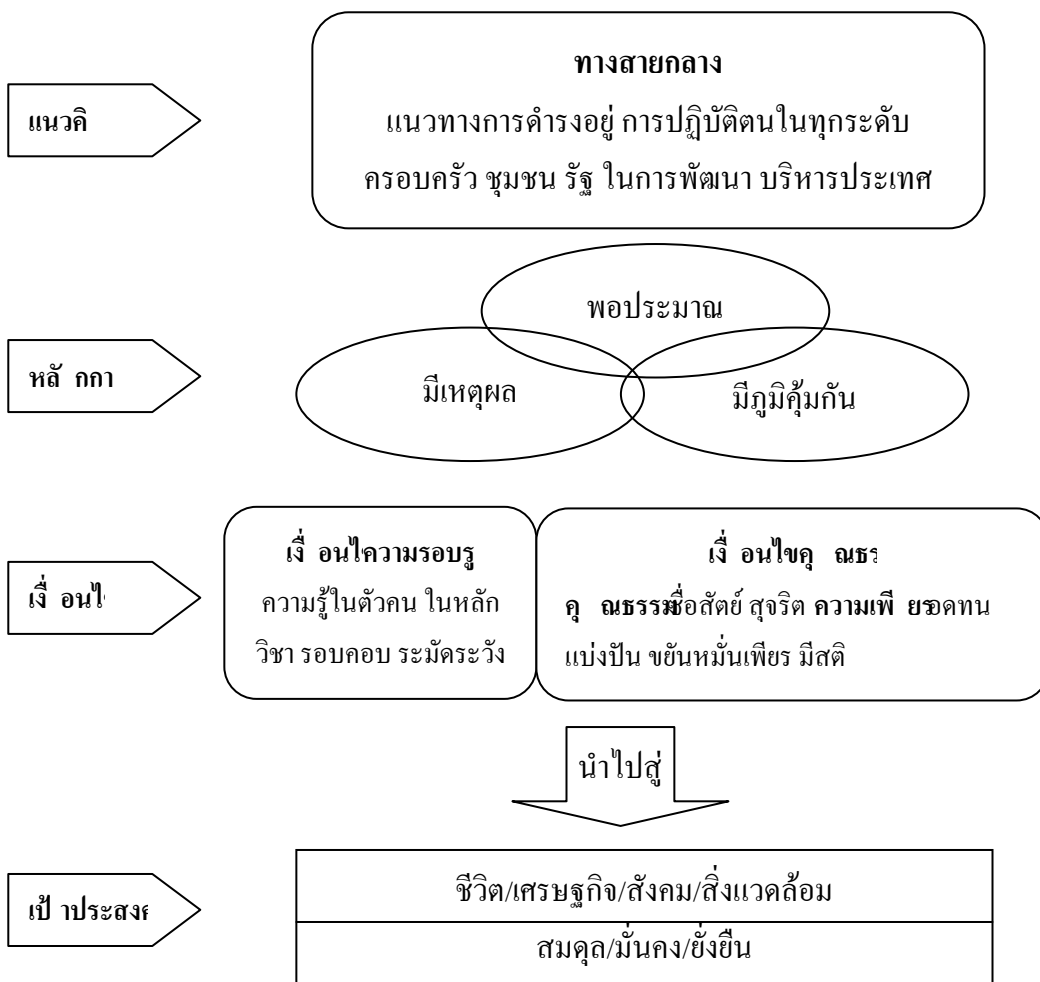
- 2517 : พระราชทานแนวคิดที่ว่าด้วย ความพอมี พอกิน พอใช้ และพัฒนาตามลำดับขั้นตอนจากพื้นฐาน
- 2538 : ทรงอธิบายและทดลองระบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อสมดุลของทรัพยากรลดความเสี่ยง และแก้ไขปัญหาคความยากจน
- 2540 : ทรงสรุปแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพึ่งพาตนเองบนทางสายกลาง ไม่สุดโต่ง
- 2542 : พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เผยแพร่สรุปใจความปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประมาณ 1 หน้ากระดาษ
- 2547 : สถาปณ์ฯ สรุปและเผยแพร่สาระสำคัญของปรัชญา เน้นความพอประมาณความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว
- 2549 : องค์การสหประชาชาติทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ (Human Development Lifetime Achievement Award) เฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี
- 2550 : โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ตีพิมพ์เผยแพร่รายงานเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน (Sufficiency Economy and Human Development)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นย้ำเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมให้ได้ประโยชน์มากที่สุด และสอดคล้องกับเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่จะนำมา

เผยแพร่ โดยให้สัมพันธ์กับระบบสังคมวิทยาแต่ละท้องถิ่นที่ชาวบ้านรับได้และสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลจริง

รากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างสมดุล มีคุณภาพ และยั่งยืน ตามหลักการประหยัด อดออม แบบเศรษฐกิจพอเพียงจะเกิดขึ้นได้จากการมีรากฐานที่มั่นคง ด้วยการสำนึกอยู่เสมอถึงประเพณี วัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีอยู่เดิม “...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกต้องรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้ นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากวารสารชัยพัฒนา)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบหลักสาระสำคัญโดยสรุปได้ ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 สาระสำคัญโดยรวมของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา: คัดแปลงจาก อำพน กิตติอำพน, 2550

เศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจทางสายกลาง ที่เชื่อมโยง/สัมพันธ์กับความเป็นครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เป็นเศรษฐกิจที่บูรณาการเชื่อมโยงชีวิตจิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความเป็นประชาสังคม โดยมีความหมายถึงความพอเพียง 7 ประการ คือ (อภิรักษ์ พันธเสน และคณะ, 2549)

- 1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
- 2) จิตใจพอเพียง รักเอื้อเพื่ออาหารผู้อื่น
- 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง อนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ที่จะเป็พื้นฐานในการประกอบอาชีพ
- 4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง รวมตัวกันแก้ปัญหาด่างๆ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
- 5) ปัญญาพอเพียง เรียนรู้ร่วมกัน เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก
- 6) ตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง เพราะเศรษฐกิจที่สัมพันธ์และเติบโตจากฐานทางวัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อม จึงจะเป็นเศรษฐกิจที่มั่นคง
- 7) มีความมั่นคงพอเพียง

จากการประชุมวิชาการระดับชาตินักเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2550 ได้กล่าวถึงหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า การพัฒนาการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1) **กรอบแนวคิด** ป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) **ค่านิยม** ยกย่องพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้

3.1) **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2) ความมี เหตุ ผลมาถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3) การมี ภู มิ คุ มกัน ที่มีความดีใจในศรัทธาเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4) เจ้ ็องไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1) เจ้ ็องไขความรู้ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2) เจ้ ็องไขคุณ ุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร รู้จักการแบ่งปันเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5) แนวทางปฏิบัติ /ผลที่ าคาดว่า จะได้รับ รัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อโลกในยุคนี้ซึ่งมีความผันผวนทางเศรษฐกิจสูง มีปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและภาวะโลกร้อน ซึ่งทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเสนอแนวทางสำหรับการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนซึ่งเป็นทางเลือกที่โลกกำลังมองหาเพื่อทดแทนแนวทางการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืนที่เป็นอยู่ในขณะนี้ เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพและมั่นคงมากกว่าการเติบโตแบบรวดเร็วที่ปราศจากการควบคุม สิ่งสำคัญ คือ การบริหารเศรษฐกิจด้วยความรอบคอบและการเข้าสู่การค้าแบบตลาดเสรีอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่เดียวกันต้องสร้างความเข้มแข็งในสังคมเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบทางด้านลบจากโลกาภิวัตน์

“ทฤษฎีใหม่” เป็นแนวทางที่ทรงพระราชทานเพื่อใช้ในการบริหารจัดการที่ดินเพื่อการเกษตร เป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำทำการเกษตร ซึ่งเป็นปัญหาซ้ำซากของเกษตรกรไทยด้วยหลักการที่ว่า “...แบ่งที่ดินเป็นสามส่วน ส่วนหนึ่งเป็นที่สำหรับปลูกข้าว อีกส่วนหนึ่งสำหรับปลูกพืชไร่ พืชสวน และก็มีที่สำหรับขุดสระน้ำ...”

4.2.2 เศรษฐกิจ จพอเพ็ ยงกั บทฤษฎี ใหม่

เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่างๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ความเพียรและความอดทน สติและปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่ โดยที่ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ หรือเกษตรทฤษฎีใหม่นั้นเป็นฐานทางความคิดไปสู่หลักคิด “เศรษฐกิจพอเพียง คือพอประมาณ มีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันได้” ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอนนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม

จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชธิบายว่า เหตุที่เรียกว่า ทฤษฎีใหม่ เพราะมีการบริหาร จัดแบ่งที่ดินออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจนก็เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน มีการคำนวณโดยหลักวิชาเพื่อการเพาะปลูกได้ตลอดปี นับเป็นตำราของการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อเกษตรกรอย่างได้ผลที่สุด ดังพระราชดำรัสในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑ ความตอนหนึ่งว่า “...ทฤษฎีใหม่นี้เกิดขึ้นมาอย่างไร ก็มาจากการปฏิบัติซึ่งเป็นการปฏิบัติของคนอื่น ด้วยตั้งแต่ต้น ทฤษฎีใหม่นี้ความจริงทางราชการได้ปฏิบัติมาหลายปีแล้ว ก่อนที่เกิดเป็นทฤษฎีใหม่ตามที่เรียกว่า “ทฤษฎีใหม่ในพระราชดำริ” คือการพัฒนาทางการเกษตรโดยการเพาะปลูกหลายอย่างในที่เดียวกันหรือผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกัน อย่างเช่น เขาปลูกข้าว หลังจากปลูกข้าว เขาก็ปลูกถั่ว อย่างนี้เป็นทฤษฎีใหม่แล้ว แต่ไม่มีใครบอกว่าเป็นทฤษฎีใหม่ ก็เลยได้เห็นว่าใช้คำว่า ทฤษฎีใหม่ นี้เป็นความคิดขึ้นมา และตอบรับกันว่าเป็นทฤษฎี ก็ไปปฏิบัติต่อได้... ผู้วางแผนเองก็พึ่งตนเอง นี้พูดเหมือนว่าจะอวดตัวว่าเก่ง แต่ตกใจตัวเองว่าที่พูดไปใช้งานไม่ได้ จึงมาสรุปเป็นทฤษฎีใหม่...”

“ทฤษฎีใหม่” ที่ทรงพระราชทานแนวทางให้กับประชาชนเพื่อเป็นฐานทางความคิดไปสู่หลักคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ “พอประมาณ มีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันได้” มีเป้าหมายใกล้เคียงกัน คือ การพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน คือ

- 1) พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ มีผลิตผลเพื่อยังชีพและนำส่วนที่เหลือเข้าร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและของชาติตามลำดับ

- 2) ฟังตนเองทางสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และทำในสิ่งที่ได้เรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและมีคุณธรรมทางสังคมเป็นเครื่องกำกับ
- 3) ฟังตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ พัฒนาคุณภาพของคน ค้นหาทรัพยากรในชุมชน และพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด บนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ประโยชน์ตกอยู่กับคนไทยด้วยกัน
- 4) ฟังตนเองด้านเทคโนโลยี เช่น ระบบการลัดน้ำท่อน้ำในอ่างเก็บน้ำโดยไม่ต้องใช้เครื่องสูบน้ำ สมุนไพรทดแทนผงซักฟอกเคมี และกั้นน้ำซัยพัฒนา ประดิษฐ์กรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้รับรางวัลระดับโลก ล้วนเป็นตัวอย่างของเทคโนโลยีท้องถิ่นที่ช่วยให้ไม่ต้องซื้อหาเครื่องใช้ราคาแพง และทำให้ประเทศชาติไม่เสียดุลการค้า
- 5) ฟังตนเองทางด้านจิตใจ ยึดหลักธรรมทางศาสนาหล่อหลอมการดำเนินชีวิตอย่างสม่ำเสมอ เพื่อยกระดับจิตใจให้เกิดความสงบ รู้รักสามัคคี

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อาจเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพื้นฐานกับแบบก้าวหน้า ได้ดังนี้

ความพอเพียงในระดับ บพุ คคลและครอบครัว วโดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย เกษตรกรรายแบบพื้นฐาน เทียบได้กับ ทฤษฎีใหม่ ข ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสียหายจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภค และมีข้อสมมติว่า มีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าว จากการแก้ปัญหาความเสียหายเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดินส่วนอื่นๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว

อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่งในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ก็จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชน ราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม

ความพอเพียงในระดับ บขุ มชนและระดับ บองค์กร เป็ นเศรษฐกิจแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุม ทฤษฎีใหม่ ข เป็นเครื่องมือของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่าง รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ

กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่างๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตน

ซึ่งจะสามารถทำให้ ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้นๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

ความพอเพียงในระดับ ประเทศ เป็น เศรษฐกิจ จพอเพ็ ยงแบบก้าวกระโดด มทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้ จะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชนองค์กร และธุรกิจต่างๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในที่สุด

บทที่ 5

ผลการศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

ผลการศึกษาที่นำเสนอในบทนี้ เน้นการศึกษาเกษตรกรที่ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตร โดยผู้วิจัยแบ่งผลการศึกษาออกเป็น 6 ส่วน กล่าวคือ ส่วนที่ 1-4 เป็นผลการวิเคราะห์ จากการสัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน 4 ราย ใน 9 ประเด็นหลักๆ ที่กล่าวแล้ว ในบทที่ 3 โดยนำเสนอแยกแต่ละราย ส่วนที่ 5 เป็นผลการศึกษาในภาพรวมจากกรณีศึกษา และในส่วนที่ 6 เป็นผลการศึกษาโดยการพิจารณาเป้าประสงค์ของการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

5.1 กรณีศึกษานายสมปอง ฉิมดำ

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปและสภาพพื้นฐานของฟาร์ม

นายสมปอง ฉิมดำ อยู่บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านขาว อำเภอรอนโคก จังหวัดสงขลา จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบัน อายุ 36 ปี มีสถานะภาพเป็นโสด ดำเนินการเกษตรตามแนวทางฯ ตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. 2546 แต่ได้มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจ

พอเพียงอย่างเป็นทางการ ในปี 2549 โดยเป็นศูนย์ที่สมบูรณ์เมื่อปี 2551 นอกจากนี้ยังเป็นผู้จัดการฟาร์ม ปัจจุบันมีสมาชิกศูนย์ร่วมเรียนรู้ประมาณ 30 คน

5.1.2 การจัดการทรัพยากรภายในฟาร์ม

นายสมปองเป็นเกษตรกรรายแรกและรายเดียวในอำเภอรอนโคกในขณะนี้ที่ได้ดำเนินการทำการเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการทำไร่นาสวนผสม และมีการจัดการทรัพยากรภายในฟาร์ม ดังนี้

1) ด้านทรัพยากรภายในฟาร์ม

ได้แก่ ที่ดิน จำนวน 14 ไร่ ซึ่งสิทธิ์ในการถือครองที่ดินเป็นของพี่สาว แต่นายสมปองสามารถใช้

สิทธิในการบริหารจัดการที่ดินได้อย่างเต็มที่ แหล่งน้ำ เมล็ดพันธุ์ข้าวสังข์หยด พันธุ์พืชและสัตว์ชนิดต่างๆ ซึ่งบางส่วนได้จากหน่วยงานภาครัฐ และบางส่วนได้จากการซื้อหา เช่น พริกเขียวมัน พริกขี้หนู พักเขียว เป็ดไข่ และปลานิล เป็นต้น เงินทุนประมาณ 60,000 บาท (เป็นเงินทุนของนายสมปอง) และแรงงาน คือ สมาชิกในครอบครัว 3 คน (พ่อ แม่ และนายสมปอง)

2) การจัดสรรทรัพยากรภายในฟาร์ม จากที่ดิน จำนวน 14 ไร่ นายสมปองได้จัดสรรพื้นที่เพื่อดำเนินการ ดังนี้

แหล่งน้ำ 1 ไร่ โดยเลี้ยงปลาในร่อง และเลี้ยงปลานิลในกระชัง 3 กระชัง นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งกักเก็บน้ำสำหรับการเพาะปลูก

พื้นที่สำหรับปลูกข้าวสังข์หยด	6	ไร่
พริกเขียวมัน	2	ไร่
พริกขี้หนู	0.5	ไร่
พักเขียว	0.5	ไร่
โรงเรือนสุญญ์ฯ และพืชอื่นๆ	4	ไร่
กิจกรรมอื่นๆ		
- เลี้ยงวัว	6	ตัว
- เลี้ยงเป็ดไข่	20	ตัว
- ผลิตปุ๋ยอินทรีย์	5	ตัน

พื้นที่ส่วนที่เหลือ ปลูกพืชอื่นๆ แซมอย่างละเล็กน้อย เช่น มะม่วง ขนุน กล้วย ตาลโตนคตามคันทนา ผักบุ้ง ฯลฯ

ในส่วนของที่พักอาศัยจะแยกออกจากพื้นที่ของฟาร์ม

3) การผลิตและผลผลิต จากการจัดสรรทรัพยากรที่กล่าวมาในข้างต้น เพื่อใช้ในการผลิตภายในฟาร์ม นั้น ทำให้ได้ผลผลิต ดังต่อไปนี้

ข้าวสังข์หยด (ผลิตปีละ 2 ครั้ง ผลผลิตเฉลี่ยครั้งละ 350 กิโลกรัม/ไร่)

- ผลผลิตเฉลี่ย	700	กิโลกรัม/ไร่/ปี
- ผลผลิตรวม	4,200	กิโลกรัม
- ผลิตข้าวซ้อมมือ	1,021	กิโลกรัม

พริกเขียวมัน (ผลิต 3 ครั้ง/ปี โดยจะผลิต 2 เดือน เว้น 2 เดือน)

- ผลผลิตรวม	2,500	กิโลกรัม/ปี
-------------	-------	-------------

พริกขี้หนู (7 วัน เก็บผลผลิต 1 ครั้ง ประมาณเดือน ต.ค. – พ.ย. จะทำลาย

เนื่องจากจะเป็นโรคกุ้งแห้ง และจะปลูกใหม่ในเดือน ม.ค.- ก.พ.)

- ผลผลิตรวม	340	กิโลกรัม/ปี
-------------	-----	-------------

ผักเขียว (ปลูกและทำลายพร้อมพริกชี้หนู การปลูกเพื่อต้องการผักดิน)
- ผลผลิตรวม 1,750 กิโลกรัม/ปี

5.1.3 ความเป็นมาของการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิมมาเป็นการประยุกต์ใช้ตาม แนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นายสมปอง ฉิมคำ เริ่มต้นทำนาในพื้นที่ปัจจุบันเมื่อ ปี 2546 ก่อนหน้าปี 2546 ทำนาเหมือนกับชาวบ้านทั่วไปในอำเภอระโนด คือ การทำนาปลูกข้าวลูกผสม (ข้าวชัยนาทสุพรรณบุรี) ซึ่งการทำนาในก่อนหน้านั้นได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ เช่น การใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี เพื่อเร่งผลผลิต จนกระทั่งประสบปัญหาเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลระบาดลงทำลายนาข้าวเสียหายจนหมด ยาฆ่าแมลงก็ใช้ไม่ได้ผล ทำให้นายสมปองเริ่มคิดปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูกข้าวสังข์หยดเพื่อบริโภคเองในครัวเรือน จึงไปศึกษาดูงานจากเกษตรกรในหมู่ ที่ 5 ตำบลบ้านขาว ที่ทำไร่นาสวนผสม แล้วมาปรับใช้ตามแนวทางเกษตรที่พึ่งพิงธรรมชาติ เนื่องจากในหมู่ที่ 5 นั้นยังเป็นการผลิตที่พึ่งพิงสารเคมีอยู่ โครงการเริ่มต้นเมื่อปี 2548 โดยการทำนาข้าวอินทรีย์ และลดการใช้สารเคมี ต่อมาในปี 2549 เริ่มเปลี่ยนมาเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยการทำไร่นาสวนผสม ที่มีความหลากหลายของพืชและสัตว์ นอกจากนี้ยังได้เลิกใช้สารเคมีในการปราบศัตรูพืช และสารเคมีชนิดอื่นๆ แต่ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ปุ๋ยเคมีอยู่ซึ่งจะลดลงจากที่เคยใช้เดิมเหลือประมาณ 10 – 20% ในบางช่วง เพื่อเป็นการเร่งการเจริญเติบโตของพืช

5.1.4 งบประมาณ รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของเกษตรกร ก่อนและหลังการประยุกต์ แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

- 1) ด้านงบประมาณในการลงทุนนั้น จะเป็นงบประมาณในการลงทุนจำพวกเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ได้แก่ เครื่องปั่น 35,200 บาท (สำหรับปั่นอาหารสัตว์ และทำปุ๋ย) เครื่องโม่ 19,000 บาท ถังหมัก 4,000 บาท ในส่วนของเมล็ดพันธุ์นั้น บางส่วนได้รับจากโครงการของ (ภาค) รัฐ เช่น พริก ปลานิล บวบ และบางส่วนเป็นพันธุ์ที่เก็บไว้เอง เช่น พันธุ์ข้าวสังข์หยด
- 2) ในส่วนรายได้จากผลผลิตที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อหักลบต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่จ่ายเป็นเงินสดทำให้มีรายได้ส่วนต่างที่เป็นเงินสด โดยประมาณ ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 ผลผลิต รายได้ ค่าใช้จ่าย และส่วนต่างของกิจกรรมในฟาร์มนายสมปอง ฉิมดำ

กิจกรรมการผลิต	พื้นที่ (ไร่)	ผลผลิต/ ไร่/ปี (เฉลี่ย)	ผลผลิตรวม (บาท/ปี)(ราคาขาย)	ต้นทุน (บาท/ปี)	รายได้ (บาท/ปี)	ส่วนต่าง (บาท/ปี)
ข้าวสังข์หยด *	6	700 กก.	4,200 -	11,250	30,630	19,380
พริกเขียวมัน	2	1,250 กก.	2,500 (20)	5,400	50,000	39,200
พริกชี้หนู	0.5	-	340 (55)	4,800	18,700	13,900
ฟักเขียว	0.5	-	1,750 (4)	2,500	7,000	4,500

หมายเหตุ: * ผลิตข้าวซ้อมมือเพื่อขาย 1,021 กิโลกรัม (เหลือจากบริโภค) ราคาขาย 30 บาทต่อกิโลกรัม

สรุปนายสมปอง มีรายได้สุทธิเป็นเงินสด เฉลี่ยปีละ 76,980 บาท

นอกจากนี้ นายสมปอง ยังมีรายได้จากกิจกรรมอื่นๆ เช่น ปลูกกล้วย ไข่เป็ด และพืชชนิดอื่นๆ เช่น กล้วย ตาล โคนด ที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือน และแจกจ่ายแก่ญาติพี่น้อง

นายสมปองกล่าวว่า รายได้จากการผลิตจะมีความแน่นอนกว่าการผลิตแบบเดิม เนื่องจากการใช้ระบบของธรรมชาติจัดการกับธรรมชาติ การอาศัยแหล่งน้ำจากบ่อขุดที่กักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง โดยไม่เดือดร้อนเรื่องน้ำทำให้มีน้ำใช้สำหรับการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี

3) ในส่วนของค่าใช้จ่ายนั้นลดลงอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการผลิตแบบเดิม คือ การลดค่าใช้จ่ายจากการซื้อสารเคมีปราบศัตรูพืช อาหารที่ไม่ต้องซื้อหา เนื่องจากมีข้าวที่ปลูกเอง มีปลา ไข่เป็ด พืชผักสวนครัว และผลไม้ นอกจากนี้ถ้าต้องการบริโภคอาหารที่แตกต่างจากที่มีอยู่บ้างเป็นบางครั้ง แตกต่างจากการผลิตแบบเดิมที่ปลูกแต่เพียงข้าวอย่างเดียว ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการซื้อหาอาหารอื่นๆ ที่มีความจำเป็นในการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน

4) ในส่วนของด้านหนี้สินนั้นตัวเกษตรกรไม่มีหนี้สินจากการดำเนินการทางด้านการเกษตร และการดำเนินชีวิต

5.1.5 มิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ความเชื่อมโยงกับ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

การดำเนินกิจกรรมของฟาร์ม มีความเชื่อมโยงในด้านมิติต่างๆ ดังนี้

1) ด้านเศรษฐกิจ

นายสมปองเล่าว่า ก่อน ปี 2546 ที่มีการทำนาแบบสมัยใหม่โดยการใช้สารเคมีและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เป็นการทำนาในเชิงธุรกิจ คือ หวังผลผลิตให้ได้จำนวนมาก ใช้สารเคมีในการเร่งผลผลิตและกำจัดศัตรูพืช เพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตให้ได้มากที่สุด จากการที่ใช้สารเคมี

เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดต้นทุนการผลิตที่มากขึ้นซึ่งหมายถึง หนี้สินของเกษตรกรที่เพิ่มขึ้น การใช้สารเคมีในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น ได้ทำลายหน้าดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ทำให้ดินขาดธาตุอาหารที่จะบำรุงรักษาพันธุ์พืช สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากความไม่รู้ของตัวเกษตรกร และความเห็นแก่ได้ของนายทุนที่ขายสารเคมี และให้ความรู้แก่เกษตรกรในทางที่ผิดเพราะหวังแค่รายได้จากการขายสินค้าของตน ในบางครั้งการใส่ปุ๋ยเคมี หรือสารกำจัดศัตรูพืชนั้น เกษตรกรไม่ได้ศึกษาอย่างถ่องแท้ว่า ควรใช้ในช่วงเวลาใดที่จะทำให้พืชเจริญเติบโตหรือได้ประโยชน์มากที่สุด แต่กลับใช้ตามคำแนะนำที่ฉลากได้ระบุไว้ จึงทำให้เกิดต้นทุนที่ไม่ได้ให้ผลประโยชน์แต่ประการใดต่อผลผลิต เพราะเมื่อใช้สารเคมีไปในปริมาณที่มากขึ้น ปริมาณผลผลิตที่ได้ก็เริ่มลดลง ศัตรูพืชมีความต้านทานต่อโรคมมากขึ้น และได้ทำลายผลผลิตโดยที่หาทางแก้ไขไม่ได้ ทำให้เกษตรกรต้องสูญเสียรายได้ไปเป็นจำนวนมาก และทำให้เกิดหนี้สิน แต่จากการที่เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตมาเป็นการทำเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการลด ละ เลิก การใช้สารเคมี ทำการเกษตรโดยใช้ระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติในการจัดการ ทำให้เศรษฐกิจของเกษตรกรดีขึ้น คือ ลดค่าใช้จ่ายจากการซื้อสารเคมี หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำหมักชีวภาพที่ผลิตขึ้นเองแทนการใช้สารเคมี ทำให้ต้นทุนในการผลิตลดลง ผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจภายนอกไม่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกร เช่น ในช่วงเวลาที่ราคาน้ำมันเพิ่มขึ้นจนกระทั่งส่งผลให้ราคาสารเคมี และปุ๋ยเคมี ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตปรับราคาเพิ่มขึ้น เกษตรกรก็ไม่ได้รับผลกระทบ เพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องซื้อปัจจัยการผลิตเหล่านั้น และลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก

เศรษฐกิจในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน เนื่องจากปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวันแทบจะไม่มีภาระซื้อหา เช่น ข้าวที่ผลิตเอง เมื่อได้ผลผลิตมาแล้วจากเมื่อก่อนจะจ้างโรงสีเล็กในการสีข้าวทั้งสำหรับไว้ขายและบริโภคในครัวเรือน แต่ปัจจุบันก็จะจ้างเพียงสำหรับขายเท่านั้น สำหรับบริโภคจะสีข้าวเอง นอกจากนี้ ยังมีปลา เป็ด ไก่ พืชผักสวนครัว และผลไม้ เมื่อตัวเกษตรกรไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงปัจจัยจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน หรือปัจจัยในการผลิตต่างๆ ทำให้เกษตรกรสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ และอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง

2) ด้านสังคม ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

สังคมก่อนที่จะดำเนินวิถีชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ วิธีการดำรงชีวิตเป็นแบบสังคมในเมืองมากขึ้น การพึ่งพากันไม่มีให้เห็นเหมือนในอดีต เนื่องจากเทคโนโลยีที่ทันสมัย เครื่องอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการผลิตต่างๆ เช่น รถเก็บข้าว รถไถนา เป็นต้น การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนมีน้อย หรือแทบจะไม่มีเลย แต่หลังจากที่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ทำให้มีความรู้สึกถึงการแบ่งปันในชุมชน ผลผลิตภายใน

ฟาร์ม เช่น ปรานิล ไข่เป็ด กล้วย ซึ่งไม่ใช่ผลผลิตหลักในฟาร์ม นายสมปองก็จะแจกจ่ายแก่ญาติ พี่น้อง และคนรู้จัก เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ มีการรวมกลุ่มกัน ฟังพากัน ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำน้ำยาล้างจาน และผลิตภัณฑ์ทำความสะอาด เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การทำน้ำหมักชีวภาพ และปุ๋ยอินทรีย์ จากกลุ่มเล็กๆ ที่มีความสนใจในการทำการเกษตรที่พึ่งพาตนเอง ไม่ทำลายธรรมชาติ จนในปัจจุบันเริ่มมีสมาชิกในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เพิ่มขึ้นเป็น 30 คน

จากการทำการเกษตรที่มุ่งเน้นเพียงเพื่อผลผลิตที่ได้ การใช้สารเคมีอย่างไม่ยั้งมือของเกษตรกร ได้ทำลายธรรมชาติ ทำลายตัวเกษตรกร และผู้บริโภคด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การปรับหน้าดินในการทำการเกษตร เช่น การเผาซังข้าวเพราะคนเข้าใจผิดคิดจะทำให้หนอนที่ ทำลายพืชตาย แต่กลับทำลายสิ่งแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากเกินไป ก็ยังมีศัตรูพืชมากยิ่งขึ้นและเข้มแข็งมากขึ้น จนไม่อาจจะทำลายได้ด้วยสารเคมี เช่น การระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลที่ทำลายนาข้าวของเกษตรกรจนเสียหายอย่างรุนแรง ยาปราบศัตรูพืชก็ไม่อาจป้องกันได้ ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิต สิ่งแวดล้อม และตัวเกษตรกรเอง สิ่งแวดล้อมถูกทำลายมากขึ้นจากการใช้สารเคมี และตัวเกษตรกรที่ได้รับสารเคมีที่ตนใช้ส่งผลให้สุขภาพทรุดโทรม แต่ถึงกระนั้นเกษตรกรจำนวนมากก็ยังคงดำเนินตามวิธีการผลิตที่พึ่งพิงปัจจัยเหล่านี้อยู่ โดยยังไม่คิดปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตที่พึ่งพิงธรรมชาติเพราะเกิดความไม่มั่นใจว่าจะได้ผลจริง

นายสมปองเล่าว่า เมื่อเปลี่ยนวิธีการผลิตมาเป็นแบบเกษตรที่พึ่งพาธรรมชาติ นอกจากจะทำให้ได้ผลผลิตที่มากขึ้นแล้ว เนื่องมาจากการลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ เช่น การระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล หากเป็นนาที่ใช้สารเคมีเหมือนเกษตรกรรายอื่นจะทำให้เกิดความเสียหายที่รุนแรงกับผลผลิตทั้งหมด แต่สำหรับนาข้าวของนายสมปองนั้นจะเสียหายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากนี้สุขภาพก็แข็งแรงขึ้น จากเมื่อก่อนหากพักผ่อนไม่เพียงพอจะทำให้เป็นไข้บ่อย ซึ่งปัจจุบันไม่เกิดอาการเช่นนั้นอีกแล้ว เพราะผลผลิตที่ได้จากไร่นา คือ ข้าวหรือพืชผักที่ปลูกจะไม่ใช้สารเคมี ปล่อยให้ทุกอย่างเป็นไปตามวัฏจักรของธรรมชาติ ศัตรูของพืชก็จะถูกทำลายลงโดยศัตรูตามธรรมชาติ

3) ความเชื่อมโยงกับ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

การดำเนินชีวิตตามหลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง

ความพอประมาณ คือ มีความพอประมาณ จากความคิดเริ่มแรกของนายสมปอง ที่ต้องการจะปลูกข้าวและพืชผักไว้เพื่อบริโภคเองในครัวเรือนก่อนตามศักยภาพของตนเอง และทรัพยากรในฟาร์มที่มี แล้วจึงค่อยๆ จัดการขยายเพิ่มเพื่อใช้ศักยภาพให้เต็มที่

ความมีเหตุผล ในการดำเนินกิจกรรมในฟาร์ม นายสมปองใช้เหตุผลโดยพิจารณาเหตุและปัจจัยที่กิจกรรมนั้นได้ผลดี หรือไม่ได้ผลดี ทำให้แก้ปัญหาได้เหมาะกับสภาพของตนเองและฟาร์ม

การมีภูมิคุ้มกัน ผลกระทบภายนอกจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแทบจะไม่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกร เนื่องจากการมีภูมิคุ้มกันในตัว จากการลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตภายนอก ทั้งนี้ นอกจากเกษตรกรจะปลูกข้าวที่เป็นพืชหลักแล้ว ยังมี ปลูก ไก่ เป็ด พืชผัก ผลไม้ มีแหล่งน้ำสำหรับเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี มีปุ๋ยชีวภาพแทนการใช้ปุ๋ยเคมี และน้ำหมักชีวภาพแทนการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่ต้องซื้อหาจากภายนอก

นอกจากองค์ประกอบหลักการ 3 อย่างที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมี **เงื่อนไขความรู้** ที่เกษตรกรจะต้องมีความรอบรู้ รู้จักพืชที่ต้องการผลิตอย่างถ่องแท้ก่อนตัดสินใจจะทำการผลิต เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์สูงสุด ซึ่งนายสมปองเองก็เริ่มต้นจากการหาข้อมูล ค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งต่างๆ และหน่วยงานของภาครัฐ เพื่อศึกษาถึงพืชในแต่ละชนิดที่ต้องการจะผลิตและองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน เช่น คุณลักษณะของข้าวสังข์หยด ความต้องการดิน น้ำ แสงแดด และความหนาแน่นต่อไร่เป็นอย่างไร แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นแล้วการดำเนินการมิใช่เป็นเรื่องที่ง่ายเหมือนเช่นการไปดูงานของเกษตรกรรายอื่น แล้วมาปฏิบัติตามเท่านั้น เพราะสภาพพื้นที่ของแต่ละท้องที่มีทรัพยากรความอุดมสมบูรณ์ที่แตกต่างกัน และมีความหลากหลายทางชีวภาพแตกต่างกันออกไป

ใน**เงื่อนไขคุณธรรม** ซึ่งประกอบไปด้วย คุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต มีความเพียร ความอดทน การแบ่งปัน ขยันหมั่นเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต โดยนายสมปองเล่าว่า เมื่อมาทำเองจริงๆ แล้วไม่ประสบผลสำเร็จเหมือนตอนที่ไปดูงานจากที่อื่น จำเป็นที่ต้องลองผิดลองถูก ทดลองทำโดยใช้วัตถุดิบที่มีในพื้นที่ ซึ่งตอนนี้ก็ยังคงไม่ได้ผล 100% ไม่ว่าจะเก็บเตาเผาถ่านน้ำส้มควันไม้ ซึ่งในบางครั้งน้ำส้มควันไม้ที่ได้ยังไม่ดีพอ แต่นายสมปองก็มีความตั้งใจ อดทนที่จะทดลองทำต่อไปจนกว่าจะประสบความสำเร็จและเป็นสูตรของตนเอง และมีการทดลองทำปุ๋ยพืชสด เพื่อใช้บำรุงดินหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว เช่น การปลูกต้น โสน แล้วไถกลบ มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือให้ความรู้แก่เกษตรกรในกลุ่มสมาชิกและผู้ที่มีความสนใจที่จะดำเนินวิถีการผลิตแบบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีการให้ความรู้กับสมาชิกของกลุ่มในการทำน้ำยาล้างจาน สบู่ ปุ๋ยหมัก เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน มีความพึงพอกันมากขึ้น

5.1.6 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางทฤษฎีใหม่

การทำเกษตรตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนายสมปองนั้น เทียบได้กับแนวทางทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 ซึ่งหมายถึงการพึ่งพาตนเอง มีความพอเพียงในระดับครอบครัว พอ

อยู่พอกิน เพียงพอสำหรับความต้องการบริโภคในครัวเรือน โดยมีค่าใช้จ่ายจากภายนอกน้อยมาก เพราะอาหารทุกอย่างหาได้จากฟาร์มของตน ไม่ว่าจะเป็นข้าวที่ผลิตเองเพื่อบริโภคและมีสารอาหารครบถ้วน เนื่องจากเป็นข้าวซ้อมมือ ส่วนที่เหลือจากบริโภคก็นำไปขาย ปลาที่เลี้ยงในบ่อ เปิดที่เลี้ยงไว้สำหรับบริโภคไข่ มีพืชผักสวนครัวที่ไม่ต้องซื้อหาเพราะมีปลูกไว้ อีกด้วย นอกจากนี้ยังทำน้ำยาทำความสะอาด เช่น น้ำยาล้างจาน ไข่ไข่เองและสอนให้กับคนในชุมชนนำไปทำเพื่อลดค่าใช้จ่ายได้อีกด้วย เมื่อพึ่งพาตัวเองได้แล้ว นายสมปองก็ยังให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรรายอื่นๆ ที่ได้เข้ามารวมกลุ่มเป็นสมาชิกของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนซึ่งปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 30 คน โดยการให้ความรู้ในด้านการพึ่งตนเอง เช่น การทำน้ำยาล้างจาน ไข่ไข่เอง การทำปุ๋ยหมัก ซึ่งกำลังจะเข้าไปสู่แนวทางทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 2 คือ การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน

5.1.7 การสนับสนุน ส่งเสริมจากภาครัฐ

ภาครัฐให้การสนับสนุนในด้านคำแนะนำ หรือองค์ความรู้ทางด้านวิชาการ พันธุ์พืชบางส่วน และสนับสนุนทางการเงินจากเงินงบประมาณของโครงการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการทำโรงเรียนเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกรที่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมเรียนรู้ด้านการเกษตร

5.1.8 ปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

ปัญหาในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้สำหรับนายสมปองนั้น ไม่มีปัญหาในการประยุกต์ใช้ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาทั่วไปที่เกิดจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากร จากการใช้ประโยชน์ในอดีต ความเป็นกรด (ด่าง) ของดิน อันเนื่องมาจากการใช้ปุ๋ยและสารเคมีมาเป็นเวลายาวนาน

5.1.9 ข้อเสนอแนะจากเกษตรกร

นายสมปองกล่าวว่า การจะทำสิ่งใดก็ตามเราควรศึกษาข้อมูลให้ถ่องแท้ เช่นเดียวกับการทำเกษตรสิ่งที่เกษตรกรควรรู้ คือ ชนิดของพืชที่ต้องการจะปลูก ลักษณะทางกายภาพ สภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศที่เหมาะสมกับพืชชนิดนั้น ซึ่งเกษตรกรจะต้องศึกษาให้รู้จริงเกี่ยวกับธรรมชาติของพืชชนิดนั้นๆ นอกจากนี้แล้วยังต้องศึกษาด้านแรงงาน ผลผลิต ตลอดจนตลาดเมื่อมีผลผลิตออกมามากจนเหลือจากบริโภคแล้ว ผลผลิตนั้นเป็นที่ต้องการของตลาดมากน้อยแค่ไหน หรือจะนำไปขายที่ไหน เมื่อเกิดปัญหาที่ควรหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยสติ ก็จะทำให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียงมีความสุข และจากการที่นายสมปองทำการเกษตรตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ทำให้เป็นคนใจเย็น ปล่อยวางกับปัญหาต่างๆ ที่เข้ามากระทบได้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหา

จากเศรษฐกิจภายนอกก็ตาม มีสติในการรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น และปัญหาเหล่านั้นไม่อาจส่งผลกระทบต่อเขาได้ แต่หากเป็นปัญหาของข้าวหรือพืชผักที่ปลูกไว้ เช่น โรคหรือแมลงศัตรูพืชก็จะหาสาเหตุของปัญหาและหาทางแก้ไขไปตามธรรมชาติ โดยใช้สติในการแก้ไขปัญหา

5.2 กรณีศึกษานายระนอง ชุ่นสุวรรณ

5.2.1 ข้อมูลทั่วไปและสภาพพื้นฐานของฟาร์ม

นายระนอง ชุ่นสุวรรณ (ลุงแก้ว) ปัจจุบัน อายุ 59 ปี อยู่บ้านเลขที่ 17/1 หมู่ 3 ตำบล วัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ จังหวัด สงขลา จบการศึกษาในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 หลังจากนั้นจะเรียนรู้ ตามอรรถาศัย (การเรียนนอกระบบ) จนจบ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีบุตร 2 คน มี ลูกชายและหลาน รวมมีสมาชิกใน

ครอบครัว 6 คน ลุงแก้วดำรงตำแหน่งเป็นประธานกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ศูนย์ เรียนรู้ไร่นาสวนผสม (โรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้) สมาชิกศูนย์ฯ มี 50 ครอบครัว โดย เป็นการรวมกลุ่มกันของคนในหมู่บ้าน ละแวกใกล้เคียง แต่จะมีจำนวนมากใน หมู่ที่ 3 ซึ่งเป็น หมู่บ้านที่ลุงแก้วอยู่อาศัย ลุงแก้วเริ่มนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในครัวเรือน และการทำกิจกรรมทางการเกษตรตั้งแต่ ปี 2543 จนถึงปัจจุบัน

5.2.2 การจัดสรรทรัพยากรภายในฟาร์ม

ลุงแก้วเป็นผู้ริเริ่มรายแรกของตำบลวัด จันทร ในการ นำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการ ดำเนินชีวิต โดยมีทรัพยากรภายในฟาร์ม ดังนี้

1) ด้านอาหารภายในฟาร์ม ได้แก่ ที่ดินจำนวน 25 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดิน

มรดกที่ได้รับการสืบทอดจากพ่อแม่ แหล่งน้ำ พันธุ์พืช สำหรับปลูกพืช 7 ชั้น ทุนบางส่วนที่ได้จากภาครัฐในงบประมาณโครงการตามแนวพระราชดำริฯ ในการปรับพื้นที่ สำหรับทุนส่วนตัวนั้นแทบไม่มี และแรงงาน คือ จำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวน 6 คน

2) การจัดสรรทรัพยากรภายในฟาร์ม จากที่ดิน จำนวน 25 ไร่ ได้จัดสรรพื้นที่เพื่อดำเนินการ ดังนี้

ปลูกข้าว 15 ไร่ ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียวโดยไม่ใช้สารเคมี
อีก 10 ไร่ เป็นไร่นาสวนผสม และในไร่นาสวนผสม 10 ไร่นี้มีการแบ่งสรรพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ดังนี้

ปลูกไม้เจ็ดชั้น	4	ไร่
แหล่งน้ำ	3	ไร่
ที่ทำนา	3	ไร่

ด้านแรงงานนั้นจะเป็นแรงงานในครอบครัว จำนวน 6 คน ซึ่งทำการเกษตรในครอบครัวเป็นอาชีพหลัก โดยทำงานอยู่ในฟาร์มทั้งหมด

ในส่วนของที่อยู่อาศัยนั้นจะแยกออกจากพื้นที่ 25 ไร่ ดังกล่าว

3) การผลิต และผลผลิต จากการจัดสรรทรัพยากรที่กล่าวมาในข้างต้น เพื่อใช้ในการผลิตภายในฟาร์มนั้น ทำให้ได้ผลผลิต ดังต่อไปนี้

การปลูกพืชเจ็ดชั้น เป็นโครงการที่เพิ่งเริ่มลงมือทำ โดยได้จัดสรรที่ดินสำหรับการนี้ไว้ 4 ไร่ ชั้นที่ 1 ไม้ชั้นบน หรือไม้ยืนต้น เป็นไม้ใช้สอย เช่น จามจุรี กระถินณรงค์ กระถินเทพา ตะเคียน สนบริพัทธ์ (ขายไม้) หลุมพอ มะฮอกกานี สัก จำปาเขา ไม้ชั้นที่ 2 คือ ไม้ชั้นกลาง ส่วนใหญ่เป็นไม้ผล เช่น หนาม น้อยหน่า ทุเรียนเทศ ทุเรียนน้ำ ขนุน มะปราง มะพร้าว น้ำหวาน มะม่วง ไม้ชั้นที่ 3 คือ ไม้ทรงพุ่ม เช่น มะนาว มะละกอ กล้วยหอม กล้วยน้ำว้า กล้วยเหลืองหอม กล้วยเหลืองทอง กล้วยไข่ ซึ่งกล้วยน้ำว้าจะเป็นกล้วยที่มีรสชาติอร่อยเป็นอันดับ 1 ของอำเภอสติงพระ ไม้ชั้นที่ 4 คือ พืชหน้าดิน ได้แก่ พืชผักสวนครัว ไม้กินยอดต่างๆ เช่น ผักหวาน ผักเหลียง โหระพา กระเพรา ไม้ชั้นที่ 5 พืชหัว คือ พืชที่อยู่ใต้ดิน เช่น ข่า กระชาย ชั้นที่ 6 พืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกะเฉด และไม้ชั้นที่ 7 พืชเกาะเกี่ยว ได้แก่ ตำลึง บวบ พืชที่ปลูกในไร่นานั้นแต่ละชนิดมีจำนวนอย่างละประมาณ 5 – 10 ต้น บางชนิดก็จำไม่ได้ว่าเป็นพืชอะไรบ้างเพราะปลูกไว้หลากหลายชนิด โดยจะปลูกทุกอย่างที่กิน อยากกินอะไรก็จะปลูกสิ่งนั้น

แหล่งน้ำ เป็นการขุดบ่อเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ทำให้มีน้ำใช้ได้ตลอดทั้งปี ไม่เดือนร้อน บ่อที่ขุดนั้นจะมีทั้งขนาดใหญ่ ซึ่งมีขนาด 11 x 70 เมตร ลึก 2.5 เมตร โดยจะขุดไว้กลางสวน และบ่อขนาดเล็ก เป็นบ่อเล็กบ่อน้อย รวมแล้วมีพื้นที่ประมาณ 3 ไร่ ในบ่อก็จะมีทั้งพืชน้ำ และปลาหลากหลายชนิด ซึ่งปลาที่เลี้ยงนั้นจะเป็นปลาพื้นบ้าน เช่น ปลาสาวย ปลาสลิค ปลา

หมอบ ปลาตุก การจับปลาใช้วิธีการยกยอ โดยใช้ขอเท่ากับขนาดของบ่อ ในส่วนของบ่อเล็กๆ บางบ่อก็จะใช้ในการเพาะพันธุ์ปลา หรืออนุบาลปลา เพื่อนำไปปล่อยในแหล่งน้ำต่อไป

พื้นที่สำหรับการทำนาซึ่งมีจำนวน 3 ไร่ในส่วนของไร่นาสวนผสมนั้น จะปลูกข้าวพื้นเมือง คือ ข้าวสังข์หยด เป้าหมายในการปลูกก็เพื่อนำมารับประทานในครัวเรือน เมื่อเหลือจึงนำไปขาย ผลผลิตของข้าวจะได้ประมาณ 1 ตัน/ไร่ ไร่รับประทานในครัวเรือน 1 ตัน/ปี ส่วนที่เหลือจึงนำไปขาย

ในด้านการใช้ทรัพยากรก็เป็นอย่างเต็มศักยภาพของทรัพยากรที่มี เช่น พื้นที่ดินก็จะทำการปลูกพืชผักต่างๆ จนเต็มพื้นที่ ในบริเวณบ้านที่อยู่อาศัยก็มีการเลี้ยงไก่ เป็ดเทศ ไก่กินไข่และกินเนื้อ ส่วนอาหารของเป็ดไก่ ก็นำพืชผักที่มีในไร่นาสวนมาเลี้ยง ทำให้แทบจะไม่มีต้นทุนในการผลิตเลย

5.2.3 ความเป็นมาก่อนปรับเปลี่ยนมาใช้วิธีการผลิตทางการเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ก่อนที่ลุงแก้วจะหันมาทำเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นั้น ลุงแก้วเล่าว่าได้ผ่านการทำงานมาหลากหลายมาก เช่น ขายประกัน ซ่อมรถ ทำมาหีนขัด ทำศาลพระภูมิ ขายน้ำมัน เลี้ยงกุ้ง เมื่อมีรายได้มาก ก็ทำให้จ่ายมาก ในส่วนของที่ดินนั้น เมื่อก่อนปลูกข้าวเหมือนเช่นเกษตรกรรายอื่นๆ ที่ใช้ปุ๋ยและสารเคมี เพื่อเร่งผลผลิตให้ได้ในปริมาณที่มาก จนกระทั่งได้ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ อากาศเป็นพิษจากการใช้สารเคมี ทำให้ลุงแก้วและสมาชิกในครอบครัวร่างกายอ่อนแอได้ง่าย และจากการทำงานที่ผ่านมาของลุงแก้ว ที่มุ่งหวังผลทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นตัวเงิน จนลืมดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ทำให้ลุงแก้วได้คิดว่า ถ้าเรายึดติดจะทำให้เราขาดความพอเพียง และทำไมคนสมัยก่อนถึงสามารถทำการเกษตรได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงสารเคมี แต่สามารถเลี้ยงดูเรามาได้ และมีสุขภาพแข็งแรง ไม่เหมือนเกษตรกรในปัจจุบันที่ร่างกายเสื่อมโทรมเพราะพิษของสารเคมี ยาปราบศัตรูพืช คนปลูกก็แย่ คนกินก็แย่ และยังทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้เสื่อมโทรม

ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2543 ลุงแก้ว จึงหันมาทำเกษตรไร่นาสวนผสม ที่ไม่ใช่สารเคมี แต่จะใช้ปุ๋ยเคมีบ้างเล็กน้อยเพราะจำเป็นต้องปรับสภาพพื้นดิน โดยเริ่มจากปลูกแปลงผักข้างบ้าน และมีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้าน แล้วสัญญากันว่าจะปลูกพืชข้างๆ บ้านๆ ละ 5 ชนิดเป็นอย่างน้อย โดยไม่ใช่สารเคมี และจะมีการประชุมกันเดือนละ 2 ครั้ง คือ ทุกวันที่ 12 และ 23 ของทุกเดือนเพื่อมาแลกเปลี่ยนความรู้ และปัญหาของแต่ละคนกัน เนื่องจากลุงแก้วเห็นว่า คนในพื้นที่ก็เปรียบเสมือนนักวิจัยในตัวเอง มีภูมิปัญญาเฉพาะของตนในการปลูกพืช ในส่วนองงานอื่นที่ทำ

แต่ละอย่างก็สามารถที่จะต่อเนื่องกันทุกเรื่อง และสามารถขยายต่อได้ แต่ถึงแม้ลุงแก้วจะคิดได้ว่า ถ้าทำงานมากจะทำให้เราตกเป็นทาสของความอยากได้ก็ตาม ที่ทำอยู่พออยู่ได้พอมีพอกิน แต่ปรากฏว่าปัจจุบันทุกคนในครอบครัวก็มีงานมากจนกระทั่งทำไม่หมด เพราะงานในสวนนั้น จำเป็นที่จะต้องดูแล เอาใจใส่ แสวงหาความรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืช เพาะพันธุ์พืชเพื่อทำการขยายพันธุ์ เพื่อนำไปปลูก ทั้งในส่วนบุคคลและส่วนรวม เช่น กิจกรรมการปลูกพืชในทุกวันเสาร์ของคนในหมู่บ้าน

ลุงแก้วเล่าให้ฟังว่า การทำงานจะต้องมีความเพียร ความอดทน เพราะการปลูกพืชนั้นในช่วงที่เมื่อเราปลูกแล้วจะได้ผลอย่างที่คาดหวังเสมอไป จะต้องมีกรลองผิดลองถูก เพราะพืชที่นำไปปลูกโดยส่วนใหญ่แล้วจะตาย จึงต้องหาสาเหตุว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น และทำไมบางต้นถึงสามารถอยู่รอดได้ วิธีการปลูกต้องทำอย่างไร ทำให้ต้องศึกษาหาความรู้ตลอดเวลา

5.2.4 งบประมาณ รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของเกษตรกร ก่อนและหลังการประยุกต์แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1) ด้านงบประมาณในการลงทุนนั้น เนื่องจากลุงแก้วมีที่ดินที่ทำการเกษตรอยู่แล้ว ในส่วนของการปรับพื้นที่ได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐซึ่งเป็นเงินช่วยเหลือในโครงการพระราชดำริฯ นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนด้านพันธุ์พืชอีกด้วย ดังนั้น ในส่วนของงบประมาณในการลงทุนลุงแก้วคิดว่า แทบจะไม่ได้ลงทุนมากนัก

2) รายได้จากผลผลิต การคิดเป็นตัวเลขค่อนข้างเป็นไปได้ยากเพราะลุงแก้วไม่ได้ทำสมุดบัญชีรายรับรายจ่าย เพียงแต่บอกได้อย่างคร่าวๆ เท่านั้น มีรายละเอียดดังตารางที่ 5.2

นอกจากนี้ยังมีรายได้รายวันประจำวัน วันละ 100 – 150 บาท จากการขายพวกพืชผักสวนครัวซึ่งเป็นรายได้เสริม ซึ่งสามารถทำให้อยู่ได้อย่างสบายตามอัตภาพ

3) ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันแทบจะไม่ได้มีรายจ่ายเกิดขึ้น เนื่องจากมีอาหารและผลไม้เพียงพอสำหรับการบริโภคในครัวเรือน เช่น มีข้าว ปลา ไข่และเนื้อเป็ดเทศ พืชผักสวนครัวและผลไม้ ที่ปลูกไว้ ทำให้มีกินได้ตลอดทั้งปี ช่วยลดภาระรายจ่ายในชีวิตประจำวันไปได้มาก ในส่วนของอาหารสัตว์นั้นก็หาได้จากในสวน เช่น กอกล้วยที่สุกมากๆ ก็สามารถนำมาให้ไก่กินได้ แต่จะมีค่าใช้จ่ายในการจ้างรถเก็บข้าวไร่ละ 400 บาท

4) หนี้สินแต่เดิมก่อนการเปลี่ยนวิธีการผลิตลุงแก้วกล่าวว่า มีอยู่บ้างเพียงเล็กน้อย เนื่องมาจากการลงทุนในงานที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ในปัจจุบันในการใช้ชีวิตประจำวันแทบไม่ก่อให้เกิดค่าใช้จ่าย ทำให้หนี้สินส่วนนั้นได้ชำระจนหมด

ตารางที่ 5.2 ผลผลิต รายได้ ค่าใช้จ่าย และส่วนต่างของกิจกรรมในฟาร์มนายระนอง ชุมนธรรม

กิจกรรม	พื้นที่ (ไร่)	ต้นทุน (บาท/ปี)	ผลผลิตรวม/ปี (ราคาขายเฉลี่ย)	รายได้/ปี (เฉลี่ย)	ส่วนต่าง (บาท)/ปี	หมายเหตุ
ข้าวสังข์หยด	3	5,400	3 ตัน* (30,000)	60,000	54,600	*ขาย 2 ตัน เก็บพันธุ์ไว้เอง
กล้วย	4	ไม่มี	2,667 หวี (9)	24,000	24,000	ขายทุกวัน
ผักสวนครัว		300	- -	24,000	23,700	ต้นทุน (ปุ๋ยหมัก ค่าไฟรดน้ำ)
ไม้ผลอื่นๆ		ไม่มี	- -	15,000	15,000	
ปลา	3	500	100 กก. (150)	15,000	14,500	ต้นทุนค่าอาหาร
รวม		6,200		138,000	131,800	

หมายเหตุ:- ข้าวสังข์หยด ต้นทุนจาก ไร่ 800 บาท พันธุ์ 300 บาท ปุ๋ย 200 บาท แรงงานเก็บเกี่ยว 500 บาท (ต่อไร่)
- กล้วย หวีละ 6 – 12 บาท
- ปลายกขอาทิตย์ละ 1 ครั้ง โดยส่วนมาก สำหรับบริโภค

5.2.5 มิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ความเชื่อมโยงกับ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

1) ด้านเศรษฐกิจ

ลูกแก้วเล่าว่า หากเทียบรายได้จากการทำภาคเกษตรก่อนและหลังการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้นั้น ก่อนหน้าจะมีรายได้มากกว่า เนื่องจากมีรายได้จากงานหลายอย่าง เช่น การทำนา การเลี้ยงกุ้ง การทำศาลพระภูมิ แต่ก็มีค่าใช้จ่ายที่มากด้วยเช่นกัน เช่น ค่าใช้จ่ายจากการซื้อปุ๋ยและสารเคมี อาหารกุ้ง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตในเวลานั้น แต่หลังการปรับเปลี่ยนแล้วนั้น ถึงแม้จะมีรายได้ไม่มากนัก แต่ในส่วนของค่าใช้จ่ายในการผลิตและดำเนินชีวิตประจำวันนั้นแทบจะไม่มีเลย เนื่องจาก ไม่มีความจำเป็นต้องซื้อสารเคมีปราบศัตรูพืช การลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี นอกจากนี้ยังมีข้าว ปลา อาหาร พืชผัก ผลไม้ ที่มีอยู่แล้วในไร่นาสวนผสม ที่ได้ปลูกและเลี้ยงไว้ เมื่อเหลือจากบริโภคในครอบครัวแล้วยังสามารถนำไปขายทำให้มีรายได้ประจำวันจากพืชผักเหล่านั้นอีกด้วย และทำให้ครอบครัวสามารถอยู่ได้ตามอัตภาพอย่างมีความสุข

2) ด้านสังคม ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

จากการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน โดยส่วนมากแล้วจะมีแต่คนสูงอายุ ลูกแก้วซึ่งเป็นประธานกลุ่มฯ และชาวบ้านจึงมีแนวคิดที่จะทำให้เกิดมีคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาทดแทนและดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่พวกเขาได้สร้างกันขึ้นมา โดยการจัดให้มีการปลูกต้นไม้ในทุกวันเสาร์ที่ชายทะเล

เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ไม้ และเพื่อป้องกันชายฝั่งที่จะถูกน้ำทะเลซัด ไม้ที่ปลูกจะมีความหลากหลาย เป็นทั้งไม้ที่สำหรับไว้ใช้งานและสามารถบริโภคได้ เช่น กระถินเทพา มะม่วงหิมพานต์ ตาลโตนด และพันธุ์ไม้อีกหลายชนิด โดยการทดลองปลูกไปเรื่อยๆ ว่าจะมีรากของไม้ชนิดใดบ้างที่จะสามารถยึดพื้นทรายไม่ให้น้ำทะเลซัดชายหาดพังทลายได้ และเมื่อไม้โตมากพอที่จะตัดได้ก็จะสามารถเป็นรายได้ให้กับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

จากการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านนี้เองทำให้เกิดความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ต่อกันในครอบครัว และชุมชน ซึ่งการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน นี้ จะมีการประชุมในทุกวันที่ 12 และ 23 ของทุกเดือนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และองค์ความรู้ต่างๆ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการทำการเกษตร และการดำเนินงานด้านสังคม ชุมชน เนื่องจากทางกลุ่มจะจัดให้มีการปลูกต้นไม้ที่ชายทะเลในทุกวันเสาร์และวันสำคัญต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนและเด็กๆ ได้มีส่วนร่วม และมีจิตสำนึกที่ดีในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีจิตสำนึกรักชุมชนอีกด้วย กิจกรรมการปลูกต้นไม้ที่ชายฝั่งนั้นมีวัตถุประสงค์ก็เพื่อให้ต้นไม้เหล่านั้นช่วยไม่ให้น้ำทะเลซัดชายฝั่งให้พังทลายได้เร็วขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการสอนให้ลูกหลานรู้จักคุณค่าของต้นไม้ และเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ สู่เด็กรุ่นใหม่

เมื่อสิ่งแวดล้อมได้รับการฟื้นฟู สภาพภูมิทัศน์ของชุมชนก็มีความน่าอยู่มากขึ้น จากพื้นที่ที่เคยเป็นชายหาดธรรมดาไม่มีต้นไม้ กลับมามีต้นไม้หลากหลายชนิด ทั้งไม้ยืนต้น ไม้ผล และไม้คลุมดิน มีทั้งแหล่งน้ำที่ขุดเพื่อเป็นที่กักเก็บน้ำไว้ใช้สำหรับรดน้ำต้นไม้ ซึ่งผลที่ได้กับชุมชนจะเป็นทั้งความร่มรื่นของธรรมชาติที่ชายหาด และเป็นแหล่งฐานอาหารของชาวบ้าน

ถึงแม้ว่า การทำกิจกรรมต่างๆ ของคนในกลุ่มฯ ที่นำเยาวชนและคนทั่วไปช่วยกันปลูกต้นไม้ นั้นจะทำให้ได้ประโยชน์มากมายก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งนั่นก็คือ ความเสียดสีของคนที่คุณแลต้นไม้ที่ทุกคนช่วยกันปลูก คนปลูกเมื่อปลูกแล้วบางคนก็จากไป ไม่ได้กลับมาดูแลต้นไม้ นั้น ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องมีการผลัดเวรกันดูแลรักษาต้นไม้ นี้ ด้วยความตั้งใจ ตั้งใจ ถึงแม้ว่าทุกคนจะมีภาระหน้าที่ในครอบครัวมากมายก็ตาม เพื่อให้ต้นไม้ยังคงอยู่

การปลูกต้นไม้ทำให้มีทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่ดีของชุมชน จิตใจของคนมีความสุข รู้จักการให้ ทำให้ครอบครัวมีความสุข เมื่อครอบครัวมีความสุข ชุมชนมีความสุข โดยที่คนที่เข้าถึงกระบวนการเรียนรู้ จะเข้าใจ จะมีความสุข รู้แจ้งเห็นจริง มองทุกอย่างๆ มีเหตุมีผล เช่น ตอนแรกให้คนเข้าใจในการทำปุ๋ยเพื่อใช้ในสวน ชาวบ้านก็จะไม่ค่อยอยากทำเพราะคิดว่าเป็นการยุ่งยากกว่าการซื้อปุ๋ยเคมีมาใช้ การใช้ปุ๋ยเคมีทำให้สะดวกสบาย และได้ผลผลิตมาก จนเกิดความลืมหืมตัว ใช้สารเคมีในปริมาณที่มากจนลืมนึกถึงธรรมชาติ ทำให้เกิดผลเสียทั้งสุขภาพของผู้ใช้ ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรดิน น้ำ ลม โทรม จึงทำให้เกษตรกรเริ่มจุกคิด และเข้าร่วมโครงการฯ

การปลูกต้นไม้ของชาวบ้านตำบลวัดจันทร์นั้นมีเป้าหมายหลักเพื่ออนุรักษ์พันธุกรรมพืชทางสมาชิกของศูนย์ฯ จะสรรหาพันธุ์ไม้จากแหล่งต่างๆ ทั้งจากพื้นที่ใกล้เคียงและจากต่างถิ่น โดยจะคัดสรรพันธุ์พืชที่สามารถจะนำมาปลูกได้ในพื้นที่ ซึ่งพอเป็นรุ่นถัดไปก็จะเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เพื่อเพาะปลูกในรุ่นต่อไป

3) ความเชื่อมโยงกับ 3 หัว 2 เงื่อนไข

การดำเนินชีวิตตามหลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง

ความพอประมาณ ในความหมายของลุงแก้ว คือ ความพอประมาณในการทำงาน ไม่ทำงานมากจนตกเป็นทาสของความอยากได้

ความมีเหตุผล ในการดำเนินกิจกรรมในฟาร์ม ของลุงแก้วใช้เหตุผลโดยพิจารณาเหตุและปัจจัยที่กิจกรรมนั้นได้ผลดี หรือไม่ได้ผลดี ทำให้แก้ปัญหาได้เหมาะสมกับสภาพของตนเอง ฟาร์ม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

มีภูมิคุ้มกัน จากการผลิตภายในฟาร์มของลุงแก้ว ที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านข้าว ปลา อาหาร การผลิตปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ ไข่ไข่เองนั้น ทำให้การผลิตและการใช้ขั้นพื้นฐานในชีวิตประจำวันแทบไม่ได้พึ่งพาปัจจัยจากภายนอก

เงื่อนไขความรอบรู้ ลุงแก้วจะศึกษาองค์ความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งจากการดูงานในพื้นที่การเกษตรของหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่ประสบความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ชุมพรคาบานา

เงื่อนไขคุณธรรม การให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรและผู้ที่ยังขาดความรู้ในด้านต่างๆ ในการเพาะปลูก การช่วยเหลือแบ่งปันและแลกเปลี่ยนพันธุ์พืชให้แก่คนในหมู่บ้าน

กล่าวโดยสรุป ความพอเพียงในความหมายของลุงแก้วนั้นคือ ต้องเป็นความพอเพียงที่มาจากจิตใจ เมื่อจิตใจเกิดความพอเพียงจะทำให้ทั้งระบบของความคิดเกิดความพอเพียง พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ทำให้มีสติเกิดปัญญา รอบรู้ และมีความอดทน ในการดำเนินชีวิต ได้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนของการผลิตนั้นก็จะตามมาภายหลัง การปลูกต้นไม้จะทำให้เกิดความพอเพียงทางทรัพยากร การปฏิบัติในครัวเรือนจะทำให้เกิดความพอเพียงทางทรัพยากรธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติจนเกินความพอดี เกิดความเอื้อเฟื้อ การแบ่งปัน มีเมตตา การร่วมมือกันในชุมชน ปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่มีความรักต่อสิ่งแวดล้อม

ลุงแก้วกล่าวว่า คนที่ใช้ชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงถ้าสามารถที่จะเข้าใจ เข้าถึงแก่นแท้แม้เพียง 10% ก็จะทำให้ชีวิตมีความสุข เมื่อเข้าใจจะทำให้เกิดความสุขคิดเป็น ทำเป็น และเข้าหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

5.2.6 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางทฤษฎีใหม่

การทำเกษตรตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของลุงแก้วนั้น เทียบได้กับแนวทางทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 ซึ่งหมายถึงการพึ่งพาตนเอง มีความพอเพียงในระดับครอบครัว พออยู่พอกินเพียงพอสำหรับความต้องการบริโภคในครัวเรือน โดยมีค่าใช้จ่ายจากภายนอกน้อยมาก หรือแทบจะไม่มีเลย เนื่องจากมีข้าวที่ปลูกเองไว้บริโภค และเหลือก็ขาย มีปลา ไข่ไก่ เป็ดเทศ ที่เลี้ยงไว้สำหรับบริโภคไข่ และเนื้อ มีพืชผักสวนครัว และผลไม้ที่สามารถหาได้จากสวนที่ได้เพาะปลูกเอาไว้ และสามารถนำมารับประทานได้อย่างสนิทใจ เนื่องจากมั่นใจว่าปลอดภัยจากสารพิษแน่นอน ส่วนที่เหลือจากบริโภคก็นำไปขาย นอกจากนี้ยังทำน้ายาทำความสะอาด เช่น น้ายาล้างจานไว้ใช้เองและสอนให้กับคนในชุมชนนำไปทำเพื่อลดค่าใช้จ่ายได้อีกด้วย เมื่อพึ่งพาตัวเองได้แล้ว ลุงแก้วก็ยังให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรรายอื่นๆ ที่ได้เข้ามารวมกลุ่มเป็นสมาชิกของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 50 ครอบครัว โดยการให้ความรู้ในด้านการพึ่งตนเอง เช่น การทำน้ายาล้างจานใช้เอง การทำปุ๋ยหมัก ความรู้เรื่องพันธุ์พืช การเพาะปลูก และในด้านของแรงงานนั้นก็ใช้แรงงานในครัวเรือน ทุกคนในครอบครัวช่วยกันทำงานซึ่งงานในฟาร์ม และในชุมชนมิให้ทำมาจนกระทั่งไม่จำเป็นต้องไปทำงานนอกบ้านหรือทำงานโรงงานเหมือนคนในละแวกบ้าน และกำลังก้าวเข้าไปสู่ขั้นที่ 2 คือ การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน นำผลผลิตของแต่ละคนมารวมกันเพื่อขายในกลุ่มบ้าน และจะมีตัวแทน 1 คน นำไป

ขายยังตัวเมืองหาดใหญ่ ในส่วนของขั้นที่ 3 นั้น ปริมาณผลผลิตยังไม่ได้มีปริมาณมากเพียงพอที่จะร่วมมือกับองค์กรภายนอกเพื่อก้าวไปสู่การขยายตลาดได้

5.2.7 การสนับสนุนจากทางภาครัฐ

ได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานของภาครัฐ เช่น อบต. สนับสนุนด้านพันธุ์พืชบางส่วน และการปรับพื้นที่เพาะปลูก

5.2.8 ปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ การดำเนินวิถีชีวิตและการผลิต ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้นั้น ตามความคิดของลุงแก้ว มักจะเป็นคนที่มีความพร้อมพอสมควร เช่น อาจจะมีหนี้สินไม่มากนัก มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ลูกๆ สามารถเลี้ยงตนเองได้แล้ว และถ้าเป็นครอบครัวใหม่จะสามารถป้องกันได้ แต่ถ้าเป็นครอบครัวที่มีหนี้สินมากจะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีคิดค่อนข้างยาก เพราะมีปัญหาหนี้สินค้างคาใจ และต้องดิ้นรนหาเงินในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการ โดยส่วนมากจะเป็นครอบครัวที่ส่งลูกเรียน แล้วก่อให้เกิดหนี้สิน

2) ปัญหาด้านทรัพยากรดิน คือ เป็นดินเหนียวจัด ถ้าขาดน้ำจะทำให้ดินแห้งจัด และแตกกระแหง ทำให้พืชแคะแกระ (ไม่เจริญเติบโต) แต่ถ้าฝนตกมากน้ำท่วมก็ทำให้พืชไม่เจริญเติบโตเช่นกัน สำหรับบางปีที่มีฝนตกเรื่อยๆ พืชก็จะมีผลผลิตสมบูรณ์

ในส่วนอื่นๆ นั้นลุงแก้วคิดว่าไม่มีปัญหา เพราะจิตใจที่รู้จักถึงความพอเพียงของลุงแก้วนั่นเอง

5.2.9 ข้อเสนอแนะจากเกษตรกร

ลุงแก้วสรุปว่า การดำเนินชีวิตของชุมชนในอดีต เป็นวิถีชีวิตแบบพอเพียงจริงๆ คือ มีการปลูกพืชหมุนเวียนเป็นฤดูกาล เมื่อเสร็จจากการทำนา ก็เปลี่ยนมาเป็นแปลงผัก เกษตรกรเองจะทำงานทุกอย่างทุกเรื่องจนไม่สามารถบอกได้ว่า ทำอาชีพอะไร จนกระทั่งการพัฒนาเข้ามา มีการสนับสนุนการปลูกพืชในเชิงธุรกิจ โดยเน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และเป็นการปลูกพืชซ้ำ (ซาก) ไม่มีการปลูกพืชหมุนเวียนในพื้นที่นั้น มีการใช้สารเคมี เราใช้สารเคมีจนลืมหืมตา เน้นการผลิตเพื่อการขาย ต้องการผลผลิตในปริมาณที่มาก ทำให้เกิดวิกฤติทางความคิด วิกฤติทางสุขภาพ เกษตรกรสุขภาพเสื่อมโทรม ร่างกายอ่อนแอ เป็นลมบ่อยเพราะพิษของสารเคมีทั้งในอากาศ และจากการบริโภคอาหารที่มีสารตกค้าง ศัตรูพืชมีภูมิคุ้มกันต่อสารเคมีที่ใช้ ทำให้เกิดศัตรูพืชเพิ่มมากขึ้นและมีความทนทานต่อสารเคมีที่ใช้ปราบทำให้กำจัดได้ยากมากขึ้น ในขณะที่พืชก็เริ่มตายมากขึ้นจากการที่ใช้สารเคมีในปริมาณที่มาก สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ทรัพยากรดินและน้ำขาด

ความอุดมสมบูรณ์ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นบทเรียนทำให้เกิดความกลัว เกษตรกรจึงเลิกใช้สารเคมีแล้วหันมาทำเกษตรอินทรีย์ ที่ปลอดจากสารพิษ

การจะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจนั้น ตามความคิดของลุงแก้ว ไม่อาจแก้ปัญหาที่เป็นตัวเลขทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว สิ่งที่ภาครัฐควรจะทำคือ ช่วยในกระบวนการเรียนรู้ เชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรภาคใต้ เพื่อให้เกษตรกรมีความองค์ความรู้ที่ถูกต้องในการทำการเกษตร

5.3 กรณีศึกษานายจำรัส ขุนศรีรักษา

5.3.1 ข้อมูลทั่วไปและสภาพพื้นฐานของฟาร์ม

นายจำรัส ขุนศรีรักษา อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 90 หมู่ 3 ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีสมาชิกในครอบครัว 2 คน กับภรรยาซึ่งมีอาชีพเป็นแม่บ้าน มีพื้นที่ทำกิน 3 ไร่ 17 ตารางวา เป็นทรัพย์สินตกทอดทางภรรยา ได้

ดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลังจากเกษียณอายุ เมื่อปี 2548 โดยมีประธานกลุ่มฯ (ลุงแก้ว) ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนด้านองค์ความรู้และพันธุ์พืช

5.3.2 การจัดสรรทรัพยากรภายในฟาร์ม

หลังจากเกษียณอายุจากกรมสรรพากร ลุงจำรัสได้หันมาดำเนินชีวิตโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกับภรรยาที่เคยทำหน้าที่เป็นแม่บ้านเพียงอย่างเดียว โดยการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่ ดังนี้

1) ด้านทรัพยากรภายในฟาร์ม ได้แก่ ที่ดิน เมล็ดพันธุ์ถั่วลิสง แหล่งน้ำ (บ่อบาดาล) ทุน แรงงาน

2) การจัดสรรทรัพยากรภายในฟาร์ม จากที่ดิน 3 ไร่ 17 ตารางวา ได้จัดสรรพื้นที่ในการผลิต ดังนี้

ถั่วลิสง 1 ½ ไร่

ข้าวโพดหวาน 1 – 2 ไร่

บ่อเลี้ยงปลานิลเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 เมตร

ส่วนที่เหลือ เป็นที่พักอาศัย และปลูกพืชผสมหลายชนิด อย่างน้อยจะปลูก 5 ชนิด ซึ่งเป็นข้อตกลงของกลุ่ม เช่น กระเพรา โหระพา มะเขือพวง พริกขี้หนู 20 ต้น ผักบุ้ง

ในด้านการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่นั้น เรียกว่า ใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เพราะ จะไม่มีพื้นที่ว่างเปล่าเหลือไว้เลย หากมีพื้นที่เหลือแม้เพียงเล็กน้อยก็จะปลูกพืชผักสวนครัว เสริมในพื้นที่นั้น

ในด้านของทรัพยากรน้ำนั้น เกษตรกรแต่ละรายจะขุดน้ำบาดาลไว้ใช้

เอง ทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำไว้ใช้

ในส่วนของด้านแรงงานนั้น มีจำนวน 2 คน คือ ลูกจ้างและภรรยา

3) การผลิต และผลผลิต จากการจัดสรรทรัพยากรที่กล่าวมาในช่วงต้น เพื่อใช้ในการผลิตภายในฟาร์มนั้น ทำให้ได้ผลผลิต คือ ถั่วลันเตา 1 ½ ไร่ การปลูกถั่วลันเตาขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ โดยจะปลูกปีละครั้ง หลังการปลูกถั่วจะปลูกพืชผสมหลากหลาย อย่างน้อย 5 ชนิด เช่น กระเพรา โหระพา มะเขือพวง ผักบุ้ง พริกขี้หนู เป็นพืชหมุนเวียนเพื่อปรับพื้นดิน ก่อนที่จะปลูกถั่วในครั้งต่อไป

ข้าวโพดหวาน 1 – 2 ไร่ การปลูกข้าวโพดขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ บางปีอาจปลูกได้ 2 ครั้ง คือ ช่วงเดือนมีนาคม – มิถุนายน และช่วงกลางเดือนกรกฎาคม – พฤศจิกายน ผลผลิตที่ได้ต่อครั้ง ประมาณ 800 กิโลกรัม

เลี้ยงปลานิลแดงในบ่อที่ขุดไว้ เพื่อเป็นอาหารและเหลือสำหรับขาย

มะพร้าว 20 ต้น ขายได้ตลอดทั้งปี โดยมีแม่ค้ามารับซื้อถึงฟาร์ม (ลูกละ 7–8 บาท) และพืชผักสวนครัว

5.3.3 ความเป็นมาก่อนปรับเปลี่ยนมาใช้วิธีการผลิตทางการเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นายจำรัสเล่าว่า เมื่อก่อนทำงานที่กรมสรรพากรเป็นลูกจ้าง เมื่อเกษียณอายุก็เริ่มต้นใช้ชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเริ่มทำมาได้ประมาณ 3 – 4 ปีแล้ว โดยเริ่มจากการเข้ากลุ่มฯ และมีประธานกลุ่มแนะนำแนวทางในการปลูกพืชผักต่างๆ โดยที่แต่ละครัวเรือนจะต้องเริ่มต้นปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเองภายในบ้านให้ได้อย่างน้อย ครัวเรือนละ 5 ชนิดแล้วแต่ว่าใครจะปลูกพืชชนิดใดก็ได้ และเมื่อก่อนตอนที่ยังทำงานที่สรรพากรนั้นภรรยาของนายจำรัสก็ไม่ได้ทำอาชีพอะไร แต่เมื่อเริ่มเข้าโครงการกับทางกลุ่มฯ ภรรยาก็เข้ามาช่วยด้วยเช่นกัน ทำให้มีกินมีใช้ได้อย่างพอเพียงในครอบครัว ไม่ได้เดือดร้อน

นอกจากจะเลี้ยงปลา ปลุกพืช ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังได้ทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อไว้ใช้เอง และทำขายให้แก่ผู้ที่สนใจอีกด้วย ซึ่งถือได้ว่า เป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน

5.3.4 งบประมาณ รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของเกษตรกร ก่อนและหลังการประยุกต์ แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1) ด้านงบประมาณในการลงทุน ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ ในการปรับพื้นที่ และพันธุ์พืชบางส่วน ในส่วนของลุงจรัสจะเป็นการลงทุนด้านที่ดิน และแรงงาน

2) ในส่วนของรายได้ลุงจรัสไม่ได้จับบันทึกบัญชีครัวเรือนแต่พอประมาณการ ได้ ดังตารางที่ 5.3 และรายได้เสริมจากพืชผักสวนครัว เช่น ผักบุ้ง โหระพา พริกขี้หนู มะเขือพวง ปลานิล มะพร้าวซึ่งขายได้ตลอดทั้งปี ประมาณ 20 ตัน โดยจะมีคนมาซื้อถึงบ้าน นอกจากนี้ยังมี รายได้จากการทำปุ๋ยอินทรีย์ขายอีกด้วย

3) ค่าใช้จ่าย ที่เกิดขึ้นเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการซื้อข้าวสารมาบริโภคในชีวิตประจำวัน กับอาหารประเภทเนื้อสัตว์ เท่านั้น ในส่วนของพืชผักอื่นๆ นั้น ได้จากที่ปลูก คือ ปลูกในสิ่งที่กิน กินในสิ่งที่ปลูก นอกจากว่าต้องการรับประทานอย่างอื่นบ้างเป็นบางครั้ง

ตารางที่ 5.3 ผลผลิต รายได้ ค่าใช้จ่าย และส่วนต่างของกิจกรรมในฟาร์ม นายจรัส ขุนศรีรักษา

กิจกรรม	พื้นที่ (ไร่)	ต้นทุน (บาท/ปี)	ผลผลิตรวม/ปี (ราคาขายเฉลี่ย)	รายได้/ปี (เฉลี่ย)	ส่วนต่าง (บาท)/ปี	หมายเหตุ
ถั่วลิสง	1 1/2	2,000	111 ถัง (270)	30,000	28,000	เก็บพันธุ์ไว้เอง (1 ถัง = 2,000 บาท)
ข้าวโพดหวาน	2	1,050	1,600 กก. (9)	14,400	13,350	พันธุ์ 3 กก. ราคาเฉลี่ย 350 บาท/ กก
มะพร้าว	20 ตัน	ไม่มี	240 ลูก (8)	1,920	1,920	ขายได้ตลอดปี
ปุ๋ยอินทรีย์	-	12,000	7,500 กก. (8)	60,000	48,000	ต้นทุนมูลสัตว์
รวม		15,050		106,320	91,270	

หมายเหตุ: 1 ถัง = 20 กิโลกรัม ราคาเมล็ดพันธุ์ กิโลกรัมละ 100 บาท

4) หนี้สิน ลูกจ้างมีหนี้สินก่อนที่จะมาทำการเกษตรอันเนื่องมาจากที่ดินที่คิดจ้างเอง แต่ปัจจุบันไม่มีหนี้สินเนื่องจากหลานของลุงช่วยปลดหนี้ให้จนหมด ทำให้ลุงจ้างดำเนินชีวิตได้อย่างไม่ลำบาก

5.3.5 มิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ความเชื่อมโยงกับ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

1) ด้านเศรษฐกิจ

จากการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ถึงแม้ว่าจะมีค่าใช้จ่ายจากการซื้อข้าว แต่ในด้านเนื้อสัตว์ และพืชผักสวนครัวนั้น ก็สามารถเก็บจากในสวนที่ปลูกเอง ทำให้ลดค่าใช้จ่าย และยังทำให้มีรายได้ประจำวันที่นอกเหนือจากรายได้จากพืชหลักที่ปลูกในแต่ละวัน จากการขายพืชผักสวนครัวที่เหลือจากการนำมาบริโภคในชีวิตประจำวันอีกด้วย

2) ด้านสังคม ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

จากการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนและชาวบ้านจึงมีแนวคิดที่จะทำให้เกิดมีคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาทดแทนและดูแลรักษาธรรมชาติที่พวกเขาได้สร้างกันขึ้นมา โดยการจัดให้มีการปลูกต้นไม้ในทุกวันเสาร์ที่ชายทะเล เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ไม้ และเพื่อป้องกันชายฝั่งที่จะถูกน้ำทะเลซัด ไม้ที่ปลูกจะมีความหลากหลาย เป็นทั้งไม้สำหรับไว้ใช้งานและสามารถบริโภคได้ เช่น กระถินเทพา มะม่วงหิมพานต์ ตาล โตนด และพันธุ์ไม้้อีกหลายชนิด

จากการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านนี้เองทำให้เกิดความเอื้อเฟื้อ เพื่อเผื่อแผ่ต่อกันในครอบครัว และชุมชน ซึ่งการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันนี้ จะมีการประชุมในทุกวันที่ 12 และ 23 ของทุกเดือนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และองค์ความรู้ต่างๆ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการทำการเกษตร และการดำเนินงานด้านสังคม ชุมชน เนื่องจากทางกลุ่มจะจัดให้มีการปลูกต้นไม้ที่ชายทะเลในทุกวันเสาร์และวันสำคัญต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนและเด็กๆ ได้มีส่วนร่วม และมีจิตสำนึกที่ดีในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีจิตสำนึกรักชุมชนอีกด้วย กิจกรรมการปลูกต้นไม้ที่ชายฝั่งนั้นมีวัตถุประสงค์ก็เพื่อให้ต้นไม้เหล่านั้นช่วยไม่ให้น้ำทะเลซัดชายฝั่งให้พังได้เร็วขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการสอนให้ลูกหลานรู้จักคุณค่าของต้นไม้ และเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ สู่เด็กรุ่นใหม่

เมื่อสิ่งแวดล้อมได้รับการฟื้นฟู สภาพภูมิทัศน์ของชุมชนก็มีความน่าอยู่มากขึ้น จากพื้นที่ที่เคยเป็นชายหาดธรรมชาติที่ไม่มีต้นไม้ กลับมามีต้นไม้หลากหลายชนิด ทั้งไม้ยืนต้น และไม้คลุมดิน มีทั้งแหล่งน้ำที่ขุดเพื่อเป็นที่กักเก็บน้ำไว้ใช้สำหรับรดน้ำต้นไม้

3) ความเชื่อมโยงกับ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

การดำเนินชีวิตตามหลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง

ความพอประมาณ ในความหมายของลุงจรัส คือ การรู้จักประมาณตน รู้จักการประหยัดในสิ่งที่ควรประหยัด ใช้ชีวิตอยู่อย่างพอประมาณมีกินมีใช้ในครัวเรือน เมื่อไม่มีที่สำหรับทำนา ลุงจรัสจึงทำการเกษตรอย่างอื่นเพื่อก่อให้เกิดรายได้สำหรับการซื้อข้าว เช่น การเลี้ยงปลา ปลูกพืชผักสวนครัว ผลไม้ และการทำปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเป็นรายได้และบริโภคในครัวเรือน

ความมีเหตุผล การปลูกพืชของลุงจรัสนั้น เหตุผลหลักเพื่อลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และการบริโภคในครัวเรือน โดย “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก”

การมีภูมิคุ้มกัน ผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยการผลิตภายนอกที่มีราคาสูงขึ้น เช่น ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ผักสวนครัว ไม่ส่งผลกระทบต่อครอบครัวของลุงจรัสมากนัก เนื่องจากไม่ได้พึ่งพาสິงที่กล่าวมานั้น นอกจากราคาข้าวสาร

เงื่อนไขความรู้ ก่อนดำเนินงานทางด้านเกษตร ลุงจรัสได้ศึกษาองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับพันธุ์พืชและทรัพยากรที่มีในฟาร์มอย่างละเอียดรอบคอบทั้งจากเอกสาร หน่วยงานภาครัฐ ปรชธานและสมาชิกภายในกลุ่มฯ

เงื่อนไขความมีคุณธรรม มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ต่อกันในครอบครัว และชุมชน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน รู้จักการแบ่งปันแก่เพื่อนบ้านและคนในชุมชน ทั้งในด้านของความรู้และพันธุ์พืช

5.3.6 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางทฤษฎีใหม่

การทำเกษตรตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของลุงจรัสนั้น เทียบได้กับแนวทางทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 ซึ่งหมายถึงการพึ่งพาตนเอง มีความพอเพียงในระดับครอบครัว พออยู่พอกินเพียงพอสำหรับความต้องการบริโภคในครัวเรือน โดยมีค่าใช้จ่ายจากภายนอกน้อยมาก มีเพียงข้าวสารและกับข้าวบางอย่างเท่านั้นที่ซื้อหาจากภายนอก ส่วนผักผลไม้และปลาที่สามารถหาได้จากสวนที่ได้เพาะปลูกเอาไว้ และสามารถนำมารับประทานได้อย่างสนิทใจเนื่องจากมั่นใจว่าปลอดภัยจากสารพิษแน่นอน ส่วนที่เหลือจากบริโภคก็นำไปขาย ปลาที่เลี้ยงในบ่อ ผักที่ปลูกเองมีพืชผักสวนครัวที่ไม่ต้องซื้อหาเพราะมีปลูกไว้อย่างน้อย 5 ชนิด นอกจากนี้ยังทำน้ายาทำความสะอาด เช่น น้ายาล้างจานไว้ใช้เองและสอนให้กับคนในชุมชนนำไปทำเพื่อลดค่าใช้จ่ายได้อีกด้วย เมื่อพึ่งพาตัวเองได้แล้ว คุณลุงจรัสก็ยังให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรรายอื่นๆ ที่ได้เข้ามารวมกลุ่มเป็นสมาชิกของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 50 ครอบครัว โดยการให้ความรู้ในด้านการพึ่งตนเอง เช่น การทำน้ายาล้างจานใช้เอง การทำปุ๋ยหมัก

และจากเมื่อก่อนที่ภรรยาของลุงจรัสไม่ได้ทำงานอะไรเลย เป็นแม่บ้านเพียงอย่างเดียว ปัจจุบันก็ได้ช่วยคุณลุงทำงานด้วยเช่นกัน ทำให้ครอบครัวมีความสุข มีความพอเพียง ในการดำเนินชีวิต และกำลังก้าวออกไปสู่ขั้นที่ 2 คือ การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน นำผลผลิตของแต่ละคนมารวมกันเพื่อขายในกลุ่มบ้าน และจะมีตัวแทน 1 คน นำไปขายยังตัวเมืองหาดใหญ่

5.3.7 การสนับสนุนจากทางภาครัฐ

ได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน เช่น อบต. สนับสนุนด้านพันธุ์พืช และประธานของกลุ่มก็ให้การสนับสนุน ในด้านการให้ความรู้ต่างๆ เช่น ความรู้เรื่องพืชผัก พันธุ์ไม้ การเพาะปลูก

5.3.8 ปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

ลุงจรัสก็เช่นเดียวกับกรณีศึกษาอื่นๆ ที่ไม่มีปัญหาด้านการประยุกต์ใช้ แต่เป็นปัญหาต่างๆ ไปที่เกิดจากธรรมชาติ คือ ฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น บางปีฤดูฝนจะมีฝนมาก บางปีมีฝนน้อย ทำให้ต้องเสียเวลาในการปรับพื้นที่เพาะปลูกใหม่ ปัญหาดินเสื่อมคุณภาพอันเนื่องมาจากการใช้ปุ๋ยและสารเคมีมาอย่างยาวนาน

5.3.9 ข้อเสนอแนะจากเกษตรกร

ความพอเพียงต้องมาจากจิตใจ จะทำให้ทั้งระบบของความคิดเกิดความพอเพียงพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ทำให้มีสติเกิดปัญญา รอบรู้ และมีความอดทนในการดำเนินชีวิต ได้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนของการผลิตนั้นก็จะตามมาภายหลัง การปลูกต้นไม้จะทำให้เกิดความพอเพียงทางทรัพยากร การปฏิบัติในครัวเรือนจะทำให้เกิดความพอเพียงทางทรัพยากรธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติจนเกิดความพอดี

5.4 กรณีศึกษา นางรัตนา เพชรมณีย์

5.4.1 ข้อมูลทั่วไปและสภาพพื้นฐานของฟาร์ม

นางรัตนา เพชรมณีย์ อายุ 33 ปี อยู่บ้านเลขที่ 75/3 ม. 3 ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา จบการศึกษาระดับชั้น ปวส. เข้าร่วมเป็นสมาชิกของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ศูนย์เรียนรู้ไร่นาสวนผสม (โรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้)

เมื่อปี 2549 มีอาชีพหลักรับจ้างทั่วไป มีสมาชิกในครอบครัว 3 คน คือ สามีนึ่งมีอาชีพรับจ้างทั่วไป และลูกกำลังเรียนชั้นอนุบาล 1 ซึ่งเป็นโรงเรียนในชุมชนใกล้บ้าน

5.4.2 การจัดสรรทรัพยากร ภายในฟาร์ม

คุณรัตนาถือได้ว่าเป็นคนรุ่นใหม่ที่หันมาดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีที่ดินในการถือครองที่ได้รับมรดกตกทอดจากพ่อแม่จำนวน 2 ไร่ มีการจัดการทรัพยากรภายในฟาร์ม ดังนี้

- 1) ด้านทรัพยากรภายในฟาร์ม ได้แก่ ที่ดิน พันธุ์มะลิ แหล่งน้ำ (บ่อบาดาล)
 - 2) การจัดสรรทรัพยากรภายในฟาร์ม คือ ในพื้นที่ จำนวน 2 ไร่ ปลูกดอกมะลิเป็นหลัก จำนวน 1 ไร่ พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นที่พักอาศัย ส่วนที่เหลือ ปลูกมะพร้าว ผักสวนครัวอย่างน้อย 5 ชนิด ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในสมาชิกของโรงเรียน บ่อปูนสำหรับเลี้ยงปลาชนิด และปลาช่อน และมีการขุดเจาะน้ำบาดาลไว้ใช้เองในครัวเรือน เพื่อเป็นทั้งน้ำใช้และสำหรับรดน้ำต้นไม้ ทำให้ไม่ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง
 - 3) การผลิต ในส่วนของดอกมะลิ 1 ไร่ นั้นปลูกมาเป็นระยะเวลาประมาณ 10 ปีแล้ว โดยทั้งเก็บขายเองและรวบรวมซื้อจากคนในหมู่บ้านแล้วส่งขายในเมือง
- ในด้านประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรที่ดินที่มีอยู่นั้น เรียกได้ว่า ใช้ได้เต็มประสิทธิภาพ เพราะจะไม่มีพื้นที่ว่างเปล่าเหลือไว้เลย หากมีพื้นที่เหลือแม้เพียงเล็กน้อยก็จะปลูกพืชผักสวนครัว

5.4.3 ความเป็นมาก่อนปรับเปลี่ยนมาใช้วิธีการผลิตทางการเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลังจากเรียนจบชั้น ปวส. คุณรัตนา ได้เข้าทำงานที่โรงงานในพื้นที่ รายได้หลักมาจากการทำงานโรงงาน แต่ก็ยังคงทำสวนดอกมะลิซึ่งเป็นอาชีพเดิมของพ่อแม่ที่ทำมาดั้งเดิม การปลูกดอกมะลินั้นก็ใช้วิธีการปลูกเหมือนกับชาวบ้านทั่วไปที่ใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช และปุ๋ยเคมีเพื่อเร่งผลผลิตให้มีปริมาณที่มาก จนกระทั่งได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ ยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต เลิกใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ทำน้ำหมักชีวภาพ น้ำยาล้างจาน แชมพู สบู่ ใช้เองเพื่อลดค่าใช้จ่าย ลดสิ่งที่ไม่จำเป็นในชีวิตประจำวัน และทำบัญชีครัวเรือนเพื่อแสดงถึงรายได้และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น

จากการสัมภาษณ์เมื่อสอบถามถึงผลผลิตที่ได้จากการไม่ใช้สารเคมีกับก่อนหน้าที่ใช้สารเคมีนั้นเป็นอย่างไร คุณรัตนาเล่าว่า ตัวเลขไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากต้นมะลิที่ใช้นั้นมีอายุมากแล้ว ส่วนหนึ่งอาจจะเพราะอายุที่ทำให้ปริมาณของผลผลิตลดลง แต่ในด้านสุขภาพอนามัยนั้นแข็งแรงขึ้น มีภูมิคุ้มกันมากขึ้น ไม่เจ็บป่วยได้ง่าย โรคพืชก็ลดน้อยลงจากการใช้น้ำหมักชีวภาพฉีดแทนการใช้สารเคมี

5.4.4 งบประมาณ รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของเกษตรกร ก่อนและหลังการประยุกต์แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1) ด้านงบประมาณในการลงทุน จากการได้รับมรดกสวนดอกมะลิจากพ่อแม่ เมื่อเปลี่ยนวิธีการผลิตทำให้คุณรัตนาแทบจะไม่มีการลงทุนในด้านใดเลย

2) ในส่วนของรายได้คุณรัตนาจะจดบัญชีครัวเรือน ไว้เป็นประจำทุกเดือน รายได้ของคุณรัตนาจะมาจากงานหลายอย่าง แต่รายได้หลักก็ยังคงเป็นจากการขายดอกมะลิ ซึ่งในที่นี้จะยกตัวอย่าง จากเดือนกันยายน 2551 ดังตารางที่ 5.2

3) ค่าใช้จ่าย โดยส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต การลงทุน เช่น รับทำขนมพื้นบ้านในงานต่างๆ ในส่วนต้นทุนดอกมะลิจะเป็นต้นทุนค่า จึงไม่มีการลงทุนในส่วนนี้ สำหรับค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของบุตรนั้นจะจ่ายเป็นรายเทอม เช่น ในเดือนพฤษภาคม เป็นจำนวนเงิน 622 บาท

ตารางที่ 5.4 ผลผลิต งบประมาณ รายได้ ค่าใช้จ่าย และส่วนต่างของกิจกรรมในฟาร์ม นางรัตนา เพชรมุณีษ์ ในพื้นที่ 2 ไร่ ประจำเดือนกันยายน 2551*

กิจกรรม	รายได้ (บาท)	ค่าใช้จ่าย (บาท)
ขายดอกมะลิ	11,009	-
ผัก	225	-
อื่นๆ	3,977	-
ค่าใช้จ่ายประกอบอาชีพ	-	487
อาหาร	-	1,897
ค่ายา	-	130
เสื้อผ้า	-	20
ที่อยู่	-	82
การลงทุน	-	5,636
รวม	15,211	8,252

หมายเหตุ: *จากการบันทึกบัญชีครัวเรือน นางรัตนามีเงินสดคงเหลือสุทธิในเดือนกันยายน 6,959 บาท

4) ก่อนเข้าร่วมโครงการของโรงเรียนฯ คุณรัตนามีหนี้สินประมาณ 8,000 บาท แต่ในปัจจุบันได้ปลดหนี้หมดแล้ว

จากงบประมาณรายได้ค่าใช้จ่ายที่จดในบัญชีครัวเรือนของคุณรัตนานั้น ทำให้เห็นว่าแทบทุกเดือนคุณรัตนามีเงินเหลือเก็บ และจะเห็นถึงความชัดเจนของรายได้และค่าใช้จ่ายในส่วนต่างๆ ว่าใช้ในเรื่องใดบ้าง สิ่งสำคัญที่คุณรัตนารู้ถึงนั้นคือ การลดค่าใช้จ่าย โดยลดรายจ่ายที่ไม่มีความจำเป็นลงก็จะทำให้เรามีเงินเหลือเก็บได้ ค่าใช้จ่ายที่ใช้โดยส่วนมากเป็นความจำเป็นในชีวิต ไม่ได้เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยแต่อย่างใด

5.4.5 มิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ความเชื่อมโยงกับ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

1) ด้านเศรษฐกิจ

จากการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ถึงแม้ว่าจะมีค่าใช้จ่ายจากการซื้อข้าว แต่ในด้านเนื้อสัตว์ และพืชผักสวนครัวนั้น ก็สามารถเก็บจากในสวนที่ปลูกเอง ทำให้ลดค่าใช้จ่าย และยังทำให้มีรายได้ประจำวันที่นอกเหนือจากรายได้จากพืชหลักที่ปลูกในแต่ละวัน จากการขายพืชผักสวนครัวที่เหลือจากการนำมาบริโภคในชีวิตประจำวัน และจากการทำบัญชีครัวเรือนเป็นประจำทุกเดือนทำให้ทราบรายได้และค่าใช้จ่ายที่ชัดเจน ทำให้สามารถวางแผนการดำเนินชีวิตและการลงทุนในการทำงานได้

2) ด้านสังคม ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

คุณรัตนากล่าวว่า การทำงานภาคเกษตรทำให้เป็นนายของตัวเอง สามารถที่จะทำงานของตนเองและช่วยเหลืองานชุมชนได้เมื่อเสร็จจากภาระงานของตนแล้ว โดยจะมีเวลาส่วนหนึ่งในการทำงานเพื่อสังคม ชุมชน เช่น การดูแลกลุ่มคนที่จะมาปลูกต้นไม้ในทุกวันเสาร์ การดูแลต้นไม้ ขยายพันธุ์พืช รวมกลุ่มกับชาวบ้านในการทำน้ายาล้างจานและน้ายาทำความสะอาด ปูหมักชีวภาพ ทำให้เกิดความช่วยเหลือกันของคนในชุมชน และเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ ที่เพิ่งเริ่มต้นการใช้ชีวิตครอบครัว

3) ความเชื่อมโยงกับ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

การดำเนินชีวิตตามหลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง

ความพอประมาณ ในความหมายของคุณรัตนาคือ มีความพอประมาณในการดำเนินชีวิต การใช้จ่ายที่ไม่เกินตัว

ความมีเหตุผล ในการดำเนินกิจกรรมของคุณรัตนานี้ มีการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน มีการใช้เหตุผลโดยพิจารณาเหตุและปัจจัยที่กิจกรรมนั้นได้ผลดี หรือไม่ได้ผลดี ทำให้แก้ปัญหาได้เหมาะสมกับสภาพของตนเอง

มีภูมิคุ้มกัน จากผลกระทบจากเศรษฐกิจภายนอก เนื่องจากปัจจัยการผลิตจากภายนอก ถึงแม้ว่าจะมีราคาปรับตัวสูงขึ้น เช่น สารเคมียาปราบศัตรูพืช ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายด้านต้นทุนการผลิตไปได้มาก

เงื่อนไขความรอบรู้ ใฝ่หาองค์ความรู้ต่างๆ เช่น การเพาะพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ การทำปุ๋ย และการทำนํ้ายาทำความสะอาด เพื่อนำมาใช้ในครัวเรือน และแลกเปลี่ยนความรู้กับสมาชิกในกลุ่มฯ

เงื่อนไขคุณธรรม รู้จักการแบ่งปันทั้งด้านความรู้และพันธุ์พืชแก่สมาชิกในศูนย์ร่วมเรียนรู้ฯ และคนในชุมชน มีความเพียร ความอดทนในการดำเนินวิถีชีวิต และการทำประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวม ทั้งการดูแลผู้เข้าร่วมปลูกต้นไม้ และการดูแลต้นไม้ที่ชาวบ้านร่วมกันปลูกเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่อย่างยั่งยืน แก่ลูกหลานต่อไปในอนาคต

5.4.6 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางทฤษฎีใหม่

การทำเกษตรตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของคุณรัตนานี้ เทียบได้กับแนวทางทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 ซึ่งหมายถึงการพึ่งพาตนเอง มีความพอเพียงในระดับครอบครัว พออยู่พอกิน เพียงพอสำหรับความต้องการบริโภคในครัวเรือน โดยมีค่าใช้จ่ายจากภายนอกน้อยมาก มีเพียงข้าวสารและกับข้าวบางอย่างเท่านั้นที่ซื้อหาจากภายนอก ส่วนผักผลไม้และปลาพื้นบ้านก็สามารถหาได้จากสวนที่ได้เพาะปลูกเอาไว้ และสามารถนำมารับประทานได้อย่างสนิทใจ เนื่องจากมั่นใจว่าปลอดภัยจากสารพิษแน่นอน ส่วนที่เหลือจากบริโภคก็นำไปขาย ปลาที่เลี้ยงในบ่อ ผักที่ปลูกเอง มีพืชผักสวนครัวที่ไม่ต้องซื้อหาเพราะมีปลูกไว้อย่างน้อย 5 ชนิด

นอกจากนี้ยังทำนํ้ายาทำความสะอาด เช่น นํ้ายาล้างจานไว้ใช้เองและสอนให้กับคนในชุมชนนำไปทำเพื่อลดค่าใช้จ่ายได้อีกด้วย เมื่อพึ่งพาตัวเองได้แล้ว คุณรัตนาก็ยังให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรรายอื่นๆ ที่ได้เข้ามารวมกลุ่มเป็นสมาชิกของโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ทำกินทำใช้ ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 50 ครอบครัว โดยการให้ความรู้ในด้านการพึ่งตนเอง เช่น การทำนํ้ายาล้างจานใช้เอง การทำปุ๋ยหมัก เมื่อคนในครอบครัวรู้จักความพอเพียง พอประมาณ มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน จิตใจเกิดความสงบ ทำให้มีเหตุผลมีปัญญาในการแก้ไขปัญหา ก็ทำให้เกิดความสุขแก่คนในครอบครัว เมื่อครอบครัวมีความสุข การคิดที่จะช่วยเหลือส่วนรวมและคนในชุมชนก็มีมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีความสุขและเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง และกำลังก้าวขยับไปสู่ขั้นที่ 2 คือ การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน นำผลผลิตของแต่ละคนมารวมกันเพื่อขายในกลุ่มบ้าน และจะมีตัวแทน 1

คน นำไปขายยังตัวเมืองหาดใหญ่ ในส่วนของชั้นที่ 3 นั้น ปริมาณผลผลิตไม่ได้มากเพียงพอที่จะร่วมมือกับองค์กรภายนอกได้

5.4.7 การสนับสนุนจากทางภาครัฐ

ได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน เช่น อบต. สนับสนุนด้านพันธุ์พืช พันธุ์ปลาจากกรมประมง องค์ความรู้ต่างๆ จากสมาชิกภายในกลุ่ม เช่น การทำน้ายาล้างจาน สบู่

5.4.8 ปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

ไม่มีปัญหาในการประยุกต์ใช้ แต่มีปัญหาต่างๆ ไปในด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่นเดียวกับกรณีศึกษาอื่นๆ

5.4.9 ข้อเสนอแนะจากเกษตรกร

ปัจจุบันที่มีการพัฒนาเข้าสู่ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเทคโนโลยี ร้านค้าสะดวกซื้อ สินค้าต่างๆ อาหาร เช่น ขนมกรุบกรอบ ไอศกรีมแท่ง ที่มีราคาสูง เด็กๆ มักชอบรับประทาน แต่สิ่งเหล่านี้ไม่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของเด็กเลย ซึ่งนอกจากไม่เป็นประโยชน์แล้วยังทำให้ผู้ปกครองต้องเสียเงินไปโดยไม่มีความจำเป็น ไม่เหมือนอาหาร ขนมพื้นบ้านต่างๆ ที่มีคุณค่าทางอาหารและเป็นประโยชน์ต่อร่างกายและมีราคาถูก แต่เด็กและเยาวชนในปัจจุบันกลับละเลยสิ่งเหล่านี้ ดังนั้น ภาครัฐและคนในชุมชนควรร่วมมือกันเพื่อรณรงค์ให้เด็กหันมาให้ความสำคัญกับอาหารพื้นบ้านเหล่านี้

5.5 ผลการศึกษาในภาพรวมจากกรณีศึกษา/ บทสรุป

5.5.1 ข้อมูลทั่วไปและสภาพพื้นฐานของฟาร์ม

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 ราย จากอำเภอระโนด 1 ราย และอำเภอสติงพระ 3 ราย โดยในแต่ละรายนั้นจะมีพื้นที่ในการถือครองที่ดินแตกต่างกัน คือ นายสมปอง ฉิมคำ มีขนาดฟาร์มจำนวน 14 ไร่ นายระนอง (ลุงแก้ว) ชื่นสุวรรณ มีพื้นที่รวมทั้งหมด 25 ไร่ โดยปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว 15 ไร่ และทำไร่นาสวนผสมอีก 10 ไร่ นายจรัส ขุนศรีรักษา จำนวน 3 ไร่ 17 ตารางวา และคุณรัตนา เพชรมณี จำนวน 2 ไร่ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรเหล่านี้มีสิทธิในการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง เป็นส่วนใหญ่ มีเพียงนายสมปองเท่านั้นที่สิทธิในการถือครองที่ดินเป็นของพี่สาว แต่ถึงกระนั้นก็ยังถือได้ว่าตัวเกษตรกรเองมีสิทธิเต็มที่ในการใช้ที่ดินผืนนั้น โดยไม่ต้องเสียค่าเช่าที่แต่อย่างใด และมีการใช้ที่ดินที่ถือครองอย่างเต็มที่

5.5.2 การจัดการทรัพยากรภายในฟาร์ม

การจัดแบ่งพื้นที่ในการผลิตของเกษตรกรแต่ละรายนั้นแตกต่างกัน เนื่องมาจากขนาดพื้นที่ในการถือครองที่ดินแตกต่างกัน ความยาวนานของระยะเวลาในการเริ่มประยุกต์ใช้แนวทางการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเกษตรกรที่เลือกเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้มีความหลากหลาย โดยมีทั้งเกษตรกรที่ดำเนินการตามแนวทางฯ มาเป็นระยะเวลานานเกือบ 10 ปี เช่น ลุงแก้ว และในส่วนของ 3 รายที่เพิ่งเริ่มต้น ในระยะเวลาเพียง 3 – 4 ปี ในการแบ่งสัดส่วนการผลิตนั้น **เกษตรกร 2 ราย คือ ลุงแก้วและนายสมปองได้แบ่งพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่** ดังพระราชดำรัสของในหลวงที่ว่า “...แบ่งที่ดินเป็นสามส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นที่สำหรับปลูกข้าว อีกส่วนหนึ่งสำหรับปลูกพืชไร่ พืชสวน และก็มีที่สำหรับขุดสระน้ำ ดำเนินการไปแล้วทำอย่างธรรมดา อย่างชาวบ้าน ในที่สุดก็ได้ข้าว ได้ผักขาย...” ในส่วนอีก 2 ราย **ไม่ได้ปลูกข้าว**เนื่องจากมีพื้นที่ในการถือครองน้อย คือ ลุงจรัส และคุณรัตนา แต่เกษตรกรเหล่านี้ก็ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานทางการเกษตรและการดำเนินชีวิตเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และความยั่งยืนของทรัพยากรในฟาร์ม และเข้าใจถึงแก่นหลักของการใช้พื้นที่ คือ มีทั้งบ่อกักเก็บน้ำ ตัดหญ้า พืชผัก ผลไม้ ผักสวนครัวต่างๆ มีการจัดสรรการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ มีการใช้แรงงานในครัวเรือน (จากกรณีศึกษา)

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่ทำการศึกษ และจากผลการศึกษาในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้ข้อสรุปว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่จะมีประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในฟาร์ม ได้อย่างเต็มที่กว่าเกษตรกรทั่วไป

5.5.3 การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเดิมมาเป็นการเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตจากเดิมก่อนหันมาใช้แนวทางในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เกษตรกรแต่ละรายมาจากอาชีพที่หลากหลาย แต่ก็มีจุดร่วมที่เหมือนกันคือ เริ่มมาจากการตรึงตรองและมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้วิถีการผลิตแบบระบบเชิงธุรกิจที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อจำหน่าย ที่ทำลายระบบดิน น้ำ พืช สัตว์ และรวมทั้งตัวของเกษตรกรเอง จากการใช้สารเคมีนานาชนิด ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เน้นระบบเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพิงปัจจัยจากภายนอก ทำให้ระบบนิเวศน์ในแบบพึ่งพากันได้ถูกทำลายลง ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น เกษตรกรเหล่านี้จึงหันมามองถึงวิถีชีวิตการทำการเกษตรที่พึ่งพาระบบธรรมชาติ เข้าใจธรรมชาติ ก่อนที่จะมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจแบบระบบทุนนิยมเข้ามา การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สมัยรุ่นปู่ย่า ที่สามารถทำการเกษตรได้โดยไม่ต้องพึ่งพาสารเคมี แต่ใช้วิธีการที่ให้ธรรมชาติจัดการกันเองตามระบบนิเวศน์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นร่วมที่เหมือนกัน

5.5.4 งบประมาณ รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของเกษตรกร ก่อนและหลังการประยุกต์ใช้แนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

งบประมาณในการลงทุนในการดำเนินการเกษตรตามแนวทางฯ นั้น เกษตรกรไม่สามารถที่จะให้ข้อมูลเป็นตัวเลขที่แน่นอนได้ เนื่องจากโดยพื้นฐานของเกษตรกรเองนั้นมีที่ดินในการทำกินอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐในเรื่องของพันธุ์พืช ไร่เรือนสำหรับคนในชุมชนที่จะใช้ร่วมกันในการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนเกษตรกรที่มีที่ดินเพียงเล็กน้อย 2-3 ไร่ นั้น ก็เริ่มที่จะหันมาประยุกต์ใช้หลักการดำเนินตามแนวทางฯ โดยการเริ่มปลูกพืชในพื้นที่ว่างของตน อยากรู้พืชชนิดใดก็จะศึกษาว่าพืชชนิดนั้นเหมาะสมกับพื้นที่หรือไม่ ไม่ใช่สารเคมีปราบศัตรูพืช แต่ใช้น้ำหมักชีวภาพในการปราบศัตรูพืชแทน นอกจากนี้ยังใช้ปุ๋ยอินทรีย์ แทนการใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงดินเพื่อให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ และไม่ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ ลดผลกระทบจากการใช้สารเคมี ทำให้ต้นทุนการเพาะปลูกลดลง การพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกมีน้อย หนี้สินที่บางคนอาจมีบ้างเพียงเล็กน้อยก็เริ่มหมดไป ในส่วนของรายได้นั้นแต่ละคนก็จะมีรายได้หลักที่แตกต่างกันไปตามแต่กิจกรรมของแต่ละคน เช่น ลุงแก้ว รายได้หลักมาจากการปลูกข้าว คุณรัตนา รายได้หลักมาจากการขายดอกมะลิ และรายได้จากการทำงานโรงงาน (จากกรณีศึกษา) แต่สิ่งหนึ่งที่เกษตรกรมีเหมือนกันนั่นก็คือ ค่าใช้จ่ายที่ลดลง หรือแทบจะเรียกได้ว่าไม่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการยังชีพเลยสำหรับเกษตรกรที่มีพื้นที่ในการปลูกข้าว เช่น ลุงแก้วและนายสมปอง คือ บริโภคข้าวที่ปลูก อาหารจากสัตว์ที่เลี้ยงไว้ เช่น ปลา ไก่ ไข่ไก่ ไข่เป็ด พืชผัก ผลไม้ ในไร่นาสวนผสม ในส่วนของเกษตรกรที่มีพื้นที่น้อยเช่น ลุงจรัส และคุณรัตนานัน ถึงแม้ว่าจะไม่มีพื้นที่ในการปลูกข้าว แต่สำหรับพืชผักสวนครัว ปลา ไก่ ไข่ไก่ และผลไม้บางชนิดก็ไม่ต้องซื้อหา ทำให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง

จากการศึกษาสรุปได้ว่า เกษตรกรที่ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการผลิตและการดำรงชีวิต มีค่าใช้จ่ายที่ลดลง อันเนื่องจากการลดการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีปราบศัตรูพืช และการใช้ทรัพยากรที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพในการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภค ซึ่งในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเองก็จะเห็นได้ชัดในด้านค่าใช้จ่ายที่ลดลงของเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรทั่วไป

5.5.5 มิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ความเชื่อมโยงกับ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

เศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย แนวคิดในการดำรงอยู่ การปฏิบัติตนในทุกระดับในทางสายกลาง โดยมีหลักการ 3 ห่วง คือ 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับที่

พอประมาณ 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ 3) การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ คือ 1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ 2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน แบ่งปัน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2551)

1) มิติทางด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรที่ดำเนินการเกษตรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แม้ว่าเกษตรกรจะไม่สามารถชี้ให้เห็นเป็นตัวเลขต้นทุนและผลตอบแทนในรายละเอียดได้ แต่จากการสัมภาษณ์เกษตรกรนั้น ตัวของเกษตรกรเองมีความพึงพอใจกับรายได้ ค่าใช้จ่ายที่ตนเองมี จากการเริ่มต้นที่พอจะมีหนี้สินบ้างแต่ไม่มากนัก เมื่อเวลาผ่านไปในระยะหนึ่งหนี้สินเหล่านั้นก็ลดลงจนเกือบหมด และไม่มีหนี้สินในบางราย และรายได้ที่มีอย่างสม่ำเสมอกับค่าใช้จ่ายที่ลดลง ทำให้ความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น วิกฤติเศรษฐกิจจากภายนอกไม่ส่งผลกระทบต่อตัวของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรเหล่านี้แทบไม่ได้พึ่งพาปัจจัยจากภายนอกเลย ยกเว้นปุ๋ยเคมีบ้างเพียงเล็กน้อย ที่มีความจำเป็นในการปรับฟื้นดินให้คืนสู่สภาพที่มีความอุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติต่อไป เนื่องจากเป็นที่ดินที่ได้รับปุ๋ยเคมี และสารปราบศัตรูพืชมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องค่อยๆ ปรับสภาพของดินโดยการลดปุ๋ยเคมีลงทีละน้อย และหันมาพึ่งปุ๋ยอินทรีย์ ที่เกษตรกรเป็นผู้ผลิตเอง

ซึ่งการลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกทั้งในด้านปัจจัยการผลิตที่มีราคาแพงทำให้ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการผลิต และลดการซื้อปัจจัยพื้นฐาน โดยเฉพาะอาหารที่บริโภคในชีวิตประจำวันที่เกษตรกรผลิตได้เอง จากทรัพยากรที่มีอยู่ นับเป็นผลได้ทางเศรษฐกิจที่ชัดเจนจากการประยุกต์ใช้แนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกรณีศึกษา

2) ด้านสังคม ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาที่ผ่านมานับได้ว่าเป็นการพัฒนาที่ทำลายฐานของระบบ และขาดความยั่งยืน เป็นระบบของเศรษฐกิจที่เน้นการพึ่งพิงปัจจัยจากภายนอก เร่งผลผลิตให้มีปริมาณที่มากเพื่อการจำหน่าย คนขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพราะมุ่งหวังแต่ผลกำไรจากการทำธุรกิจ แต่จากผลของการที่เกษตรกรจำนวนหนึ่งได้หันมาดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกษตรกรเหล่านี้เกิดความรู้สึกถึงการให้ การแลกเปลี่ยนที่ไม่หวังผลตอบแทนเป็น

ตัวเงิน มีการช่วยเหลือทั้งต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม มองทุกอย่างๆ มีเหตุผล เกิดความสงบในจิตใจ ลดความขัดแย้ง แสวงหาหนทางที่จะทำให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

จากผลของการเปลี่ยนวิถีการผลิตจากที่เคยพึ่งพิงปัจจัยจากภายนอก เช่น การใช้สารเคมี จนกระทั่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ทรัพยากรดินขาดความอุดมสมบูรณ์ โรคพืชที่เพิ่มมากขึ้นและยากต่อการกำจัด นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ใช้หรือตัวเกษตรกรเองมีสุขภาพที่อ่อนแอ เป็นโรคได้ง่าย เช่น เป็นลมแดด เจ็บป่วยบ่อยครั้ง เมื่อหันมาใช้วิถีชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ ใช้ระบบนิเวศน์ของธรรมชาติเป็นตัวการในการจัดการกับปัญหาโรคพืช และแมลงต่างๆ ทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ไม่มีความเสี่ยงจากการใช้ยา ทรัพยากรเริ่มปรับตัวไปในแนวทางที่ดีขึ้น อากาศที่บริสุทธิ์ พื้นดินเริ่มมีความอุดมสมบูรณ์จากการปลูกพืชหมุนเวียนและพืชคลุมดิน จากที่เคยต้องสูญเสียสารอาหารของดินอันเนื่องมาจากการเผาหญ้า ซึ่งเป็นความเข้าใจแบบผิดๆ ของเกษตรกรที่ว่าจะทำให้โรคพืชหมดไป แต่การกระทำเหล่านั้นกลับกลายเป็นการทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดินไปอย่างไม่รู้ตัว เนื่องจากได้ทำลายสิ่งมีชีวิตบางชนิดที่ช่วยในการปรับปรุงดิน เช่น ไส้เดือน ตัวด้วง เป็นต้น

จากการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตและวิถีคิดของเกษตรกร ที่หันมาพึ่งพาระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติในการผลิต ลด ละ เลิก สารเคมีในกระบวนการผลิตนี้เอง ได้ส่งผลให้ระบบดิน น้ำ พืช สัตว์ ที่เคยถูกทำลายจนเสื่อมโทรม ได้มีโอกาสปรับเข้าสู่สมดุลเดิม และฟื้นตัวขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้เกิดความยั่งยืนในการดำรงชีวิตของพืช สัตว์ และมนุษย์ เกิดความพึงพอกันในระบบนิเวศน์

3) ความเชื่อมโยงกับ 3 หัวง 2 เงื่อนไข

การดำเนินชีวิตตามหลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไขความรอบรู้ และมีคุณธรรม

ความพอประมาณ เกษตรกรทุกรายรู้จักถึงความพอประมาณในการดำเนินชีวิต โดยเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนก่อนเป็นหลัก เมื่อเหลือแล้วจึงนำไปจำหน่าย ไม่ผลิตจนเกินความพอดีของกำลังตนเองและกำลังของทรัพยากรที่มี โดยอย่างน้อยจะต้องมีฝักสวนครัว 5 ชนิด ต่อ 1 ครอบครัว เช่นที่ตำบลวัดจันทร์ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต

ความมีเหตุผลในการผลิต ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในฟาร์มเกษตรกรใช้เหตุผลโดยพิจารณาเหตุและปัจจัยที่กิจกรรมนั้นได้ผลดี หรือไม่ได้ผลดีทำให้แก้ปัญหาได้เหมาะสมกับสภาพของตนเองและฟาร์ม โดยการตัดสินใจในการผลิตของเกษตรกรนั้น จะดูว่าที่ดินของตนนั้นเหมาะสมกับการปลูกพืชชนิดใด ปลูกแล้วตนสามารถนำมาบริโภคได้ โดยยึดถือคติที่ว่า ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก

การมีภูมิคุ้มกัน เมื่อเกษตรกรเหล่านี้ดำเนินวิถีชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีความพอประมาณ มีเหตุผล ในตนเอง ลดละเลิกการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกหันมาพึ่งพาตนเอง โดยการใช้แนวทางการเกษตรที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ใช้ระบบนิเวศน์เป็นตัวจัดการ เลิกใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช และลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี โดยการหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำหมักชีวภาพ เพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน เมื่อเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นจนส่งผลกระทบต่อราคาปัจจัยการผลิต สิ่งเหล่านี้ก็ไม่อาจที่จะส่งผลกระทบต่อตัวเกษตรกรได้

เงื่อนไขความรู้ ก่อนการดำเนินการใดๆ จำเป็นที่เกษตรกรเหล่านี้จะต้องมีความรู้ทางด้านวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรกรต้องรู้ว่าการที่ตนจะปลูกพืชชนิดใดนั้นพื้นที่ของตนมีความเหมาะสมเพียงใด ซึ่งองค์ความรู้ทางด้านวิชาการเหล่านี้เกษตรกรที่ให้การสัมภาษณ์ทั้ง 4 ราย จะได้รับความรู้มาจากทั้งทางภาครัฐที่ให้การสนับสนุน และบุคคลที่มีความรู้ในชุมชน นอกจากนั้นก็เกิดจากการลองผิดลองถูกในการทดลองปลูกพืชแต่ละชนิด

เงื่อนไขคุณธรรม การดำเนินงานตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นสิ่งใหม่สำหรับเกษตรกร ซึ่งมีจำนวนน้อยรายในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น การจะหาข้อมูลที่ต้องการในการปลูกพืช หรือการดำเนินการใดๆ ก็จะต้องมีความยากลำบากเนื่องจากพื้นที่ในแต่ละท้องที่มีความแตกต่างกัน เกษตรกรจะต้องใช้ความอดทน ความเพียรพยายาม ในการทดลองการดำเนินงานในฟาร์มของตน เพื่อให้ได้สิ่งที่เหมาะสมที่สุดสำหรับฟาร์ม เช่น การทำน้ำส้มควันไม้ของนายสมปอง ถึงแม้ว่าจะไปดูงานของเกษตรกรรายอื่นมาก็ตาม แต่เมื่อลงมือทำเองแล้ว จำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนมาใช้วัตถุดิบในท้องที่ที่สามารถหาได้ ทำให้สูตรที่ได้ไม่เหมือนกับการดูงาน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการหาสูตรที่เหมาะสมด้วยการทดลองทำ เกษตรกรทุกรายกล่าวว่า การดำเนินวิถีชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะทำให้ตนเป็นคนมีเหตุผล มีสติปัญญาไตร่ตรองในการดำเนินชีวิต ไม่ร้อนรน และลดความขัดแย้งในครอบครัว ชุมชน มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

5.5.6 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางทฤษฎีใหม่

ในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางทฤษฎีใหม่ ซึ่งมี 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 พึ่งตนเอง ความพอเพียงในระดับครอบครัว พออยู่พอกิน เพียงพอความต้องการบริโภคในครัวเรือน

ขั้นที่ 2 พึ่งพากัน ร่วมมือกัน พอเพียงในระดับชุมชน มีการรวมกลุ่มหรือสหกรณ์ และ

ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับองค์กรอื่นภายนอกชุมชน มีการผลิตปริมาณมาก สามารถป้อนออกสู่ตลาดสากล นั้น

จากกรณีศึกษาเกษตรกรทั้ง 4 ราย จะเห็นได้ว่า เกษตรกรมุ่งเน้นการผลิตในขั้นที่ 1 คือ การพึ่งพาตนเอง มีความพอเพียงในระดับครอบครัว และก้าวเข้าสู่ขั้นที่ 2 โดยมีการร่วมมือกันของคนในชุมชน แต่ยังไม่เป็นไปในรูปแบบของสหกรณ์ เป็นแต่เพียงการรวมกลุ่มกันเพื่อนำผลผลิตที่ได้จากไร่นาของตนมารวมกันแล้วส่งขายในตัวเมือง ได้แก่ เกษตรกร 3 ราย ในตำบลวัดจันทร์ อำเภอสิงหนคร เกษตรกรจะนำผลผลิตที่ได้มารวมกันเพื่อขายให้แก่แม่ค้าที่มารับไปขายในตัวเมือง หรือบางครั้งจะมีใครคนใดคนหนึ่งในกลุ่มสมาชิก เป็นคนนำสินค้านั้นไปขายเอง ในขณะที่นายสมปองนั้นยังอยู่ในขั้นที่ 1 คือ การผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน และขายในส่วนที่เหลือ สำหรับทฤษฎีใหม่ในขั้นที่ 3 นั้น เกษตรกรไม่ได้มีผลผลิตในปริมาณที่มากเพียงพอสำหรับป้อนออกสู่ตลาดสากลได้

5.5.7 การสนับสนุนจากภาครัฐ

จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบได้ว่า ภาครัฐเองนั้นก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ในด้านองค์ความรู้ด้านวิชาการ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ชนิดต่างๆ นอกจากนี้ยังมีงบประมาณจากโครงการตามแนวพระราชดำริฯ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตร โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์เกษตรกรทั้ง 4 ราย ทำให้ทราบว่า เกษตรกรเหล่านี้ได้เป็นผู้ริเริ่มที่จะเปลี่ยนวิธีการผลิตด้วยตนเอง จากนั้นจึงหาความรู้จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เป็นต้น

5.5.8 ปัญหาและอุปสรรคในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการเกษตร

ภาพรวมในมุมมองของเกษตรกรไม่ค่อยมีปัญหาในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ แต่ในทุกกรณีศึกษาเกษตรกรต้องอาศัยทรัพยากรดิน น้ำ ในการทำการเกษตร ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ขาดความอุดมสมบูรณ์ และเสื่อมคุณภาพอันเนื่องมาจากการผลิตในอดีต และปัญหาฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น บางปีมีปริมาณน้ำฝนมากจนเกินไป ทำให้เกิดความเสียหายแก่พืชที่เพาะปลูก และปัญหาจากทรัพยากรดินที่ยังคงต้องใช้ระยะเวลาในการปรับตัวจากการที่ผ่านการใช้สารเคมีมาอย่างยาวนาน ทำให้ทรัพยากรทางธรรมชาติขาดความอุดมสมบูรณ์

5.6 ผลการศึกษาโดยการพิจารณาเป้าประสงค์ของการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

หลังจากที่เกษตรกรตระหนักว่า ตนควรจะหันมาทำการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงพึ่งพาตนเอง พึ่งพาระบบนิเวศน์ ไม่ใช่สารเคมี ไม่ทำร้ายตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำการผลิตเพื่อมุ่งหวังการบริโภคในครัวเรือนเป็นเป้าหมายหลัก เพื่อให้ตนเองปลอดภัยจากการบริโภคอาหาร จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกษตรกรเสาะแสวงหาวิธีการทั้งจากภาครัฐ และผู้ที่มีความรู้ เพื่อดำเนินการตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ การทำไร่นาสวนผสม ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางทฤษฎีใหม่ จะเห็นได้ว่าเกษตรกรจะอยู่ในขั้นที่ 1 คือ การพึ่งตนเอง ความพอเพียงในระดับครอบครัว พออยู่พอกิน เพียงพอความต้องการบริโภคในครัวเรือน และกำลังก้าวอย่างสูง ขั้นที่ 2 คือ การพึ่งพากัน ร่วมมือกัน พอเพียงในระดับชุมชน มีการรวมกลุ่มหรือสหกรณ์ เช่น ที่ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ ที่มีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านเพื่อร่วมกิจกรรมในการทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแลกเปลี่ยนความรู้แก่กัน การพึ่งพากันในด้านเมล็ดพันธุ์ ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาไปสู่การเป็นชุมชนที่มีความยั่งยืนด้านอาหารและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลที่ได้จากการที่เกษตรกรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการผลิต และการดำเนินชีวิตนั้น คือ การพัฒนาที่สมดุล และมีความยั่งยืน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวเกษตรกร ทรัพยากรธรรมชาติ และการมีความพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงจากผลกระทบจากปัจจัยภายนอก ทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี ซึ่งสามารถสรุปได้ตามตารางที่ 5.5

ตารางที่ 5.5 ผลจากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินวิถีการผลิตทางการเกษตรโดยพิจารณาจากเป้าประสงค์

	ก่อน	หลัง
1. สุขภาพกาย	- ทрудโทรมจากการใช้สารเคมีในการผลิต	- สุขภาพแข็งแรง มีภูมิคุ้มกันโรคเนื่องจากอาหารที่บริโภค และกระบวนการผลิตที่ปลอดภัยจากสารเคมี
2. สุขภาพจิต	- มีความเครียดจากภาวะต่างๆ เช่น หนี้สิน ผลผลิตที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย สุขภาพที่ทรุดโทรม	- สามารถปล่อยวางกับปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น มองปัญหาอย่างมีสติ และหาทางแก้ไข

ตารางที่ 5.3 (ต่อ)

	ก่อน	หลัง
3. ครอบครัว	- มีความห่างเหินภายในครอบครัว เนื่องจากต่างคนก็ทำงานข้างนอก	- ครอบครัวเข้มแข็ง มีกิจกรรมร่วมกัน ลดความขัดแย้งในครอบครัว
4. ชุมชน	- เป็นชุมชนแบบชุมชนเมืองมาก ขึ้น ต่างคนต่างอยู่ ขาดการพึ่งพา กัน ลืมเลือนวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมของไทยในอดีต	- เป็นชุมชนเข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มกันทำ กิจกรรมภายในชุมชน ร่วมแก้ไขปัญหา สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม มีความ เอื้อเฟื้อแบ่งปัน ลดความขัดแย้งภายใน ชุมชน ร่วมกันพัฒนาชุมชน
5. เศรษฐกิจ (รายได้ หนี้สิน)	- รายได้จากพืชหลักเพียงอย่าง เดียว - ค่าใช้จ่ายจากการซื้อปัจจัยการ ผลิตภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีปราบศัตรูพืช	- รายได้จากการขายพืชหลัก - รายได้จากการขายพืชเสริมประจำวัน เช่น พืชผักสวนครัว กกล้วย ฯลฯ - ค่าใช้จ่ายด้านค่าครองชีพลดลง - หนี้สินลดลง
6. ความเสี่ยงกับความ ผันแปรทาง ธรรมชาติ	- มีความเสี่ยงสูง เนื่องจากต้อง อาศัยฤดูกาล เช่น ปริมาณน้ำที่ อาจจะน้อยหรือมากเกินไป - แมลงศัตรูพืชที่เพิ่มมากขึ้นและ ยากแก่การทำลาย	- ลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ เช่น ภัย แล้ง เนื่องจากมีแหล่งน้ำที่กักเก็บน้ำไว้ ใช้ได้ตลอดปี - ใช้ธรรมชาติจัดการธรรมชาติตามระบบ นิเวศน์
7. ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม	- การใช้ทรัพยากรไม่เต็ม ประสิทธิภาพเนื่องจากการปลูก พืชเชิงเดี่ยว - สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมจากผล ของการใช้สารเคมีเป็นจำนวน มากและใช้สะสมในระยะเวลาที่ ยาวนาน	- การจัดการทรัพยากรเป็น ไปอย่างคุ้มค่า พื้นที่ว่างจะใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งการปลูกพืชผักสวนครัวและพืชอื่น ต้น - ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รับการฟื้นฟู จากการลด ละ เลิก ใช้ สารเคมี และมีการปลูกพืชในส่วนของ พื้นที่สาธารณะ เพื่อเพิ่มความอุดม สมบูรณ์ให้กับธรรมชาติและไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อม - เป็นฐานอาหารของหมู่บ้าน เช่น มะขาม ขี้เหล็ก มะม่วงหิมพานต์ ฯลฯ

ตารางที่ 5.3 (ต่อ)

8. การมีงานทำ	- จะทำงานแค่เป็นช่วงของฤดูกาลเท่านั้น	- มีงานทำตลอดทุกวัน เช่น การพัฒนาพื้นที่ ชุมชน การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อชุมชน การหาองค์ความรู้ในด้านต่างๆ
9. ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> - มีหนี้สินจากการผลิตที่อาศัยปัจจัยภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีปราบศัตรูพืช - มีความเสี่ยงจากการพึ่งพิงระบบตลาด และจากภัยธรรมชาติ - มีรายได้ระยะสั้นๆ ตามฤดูกาล จากพืชที่ปลูกเพียงอย่างเดียว 	- ปัจจัยการผลิตจากภายนอกส่งผลกระทบต่อเกษตรกรน้อยมาก เนื่องจากไม่ได้พึ่งพิงปัจจัยการผลิตเหล่านั้น แต่เป็นการพึ่งพาตนเอง เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ ทำน้ำหมักชีวภาพ

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการนำเสนอการสรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ ซึ่งเป็นผลมาจากการวิจัย พร้อมทั้งข้อจำกัด และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

6.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประมวลองค์ความรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ 2) ศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตร และผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกร และ 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการเกษตร โดยเก็บข้อมูลเกษตรกร จำนวน 4 ราย จากอำเภอระโนด 1 ราย และอำเภอสทิงพระ 3 ราย การเก็บข้อมูลเป็นแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก และเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในการผลิตภาคเกษตร ว่าด้วยหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไขของความรอบรู้ และคุณธรรม ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้นำหลักการและแนวทางในการปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ 3 ชั้น คือ 1) การพึ่งตนเอง ความพอเพียงในระดับครอบครัว 2) การพึ่งพากัน ร่วมมือกัน ความพอเพียงในระดับชุมชน และ 3) การร่วมมือกับองค์กรอื่นภายนอกชุมชน เพื่อป้องกันผลผลิตที่มีปริมาณมากออกสู่ตลาดสากล และการพิจารณาเป้าประสงค์ของการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

6.1.1 องค์ความรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

จากการประมวลองค์ความรู้เรื่อง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกษตรกรที่ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตนั้น จากการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรเหล่านี้มีความรู้ ความเข้าใจในแก่นหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวคิดที่ดำรงอยู่ในทางสายกลาง โดยยึดหลักการของความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยมีเงื่อนไขความรอบรู้ คือ ความรู้ในตัวเอง ในหลักวิชา มีความรอบคอบ และระมัดระวัง ในการดำเนินวิถีชีวิต พร้อมด้วยคุณธรรม สุจริต มีความเพียร อดทนต่อการดำเนินงานใดๆ ถึงแม้ว่าจะพบกับความยากลำบาก และความล้มเหลวในการดำเนินงาน เช่น การเพาะปลูก การทำปุ๋ยหมัก มีการลองผิดลองถูก เพื่อหาวิธีที่ดีที่สุดให้ได้ มีสติ

เมื่อเจอกับปัญหาจากการดำเนินชีวิตและผลิต ทั้งจากภัยธรรมชาติ และแมลงศัตรูพืช และรู้จักการแบ่งปันให้แก่สังคม ชุมชน ทำให้ลดความขัดแย้งภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรเหล่านี้ นำไปสู่ ความยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจของตัวเกษตรกร และชุมชน ความยั่งยืนของสังคมที่พัฒนาไปสู่ความเข้มแข็ง เนื่องมาจากการรวมกลุ่มกัน ในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มกันเพื่อปลูกต้นไม้ของชาวตำบลวัดจันทร์ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ต่างๆ แก่กัน การแก้ปัญหาต่างๆ ภายในชุมชน เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม เมื่อสังคมเข้มแข็ง ชาวชุมชนเล็งเห็นถึงผลดีของการดูแลสุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำไปสู่ความยั่งยืนของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในอนาคต ไว้ให้ลูกหลานได้รู้จัก และนำไปใช้ได้ต่อไป

นอกจากนี้ยังมีการปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ รู้จักและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของคนรุ่นเก่าที่ได้อนุรักษ์ไว้ให้สืบต่อไปในอนาคต ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้บนตัวเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป” (บุญพา มลิณฑุต, 2550)

นอกจากนี้ยังกล่าวได้ว่า การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการศึกษาชั่วชีวิต การเรียนรู้ต้องอยู่บนฐานคิดที่เรียกว่า คิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้ชาวชุมชนศูนย์การเรียนรู้มีความสามารถหลายด้าน ตั้งแต่การสังเคราะห์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากประสบการณ์ของหลายพื้นที่ไปจนถึงความสามารถในการวางแผนการจัดการ การประเมินผล และการมีความคิดที่วิพากษ์และสร้างสรรค์ การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลายในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ เอกสารตำราข้อเขียนต้องสะท้อนให้เห็นทั้งมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกันเป็นการสร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชน ด้วยวิถีคิด วิถีการผลิต และวิถีชีวิต ที่เป็นอิสระจากทุนนิยมโดยไม่จำเป็นต้องเป็นปฏิปักษ์อย่างสิ้นเชิง สามารถเดินเข้าสู่วิถีทางแห่งความพอเพียงด้วยความเข้มแข็ง และด้วยหลักพึ่งตนเองได้ในที่สุด (อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2549)

6.1.2 สรุปผลการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตร และผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกร

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ สรุปได้ว่า เป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล และชุมชน ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ในทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 คือ การจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัว ที่สอดคล้องสมดุลกับระบบ

นิเวศวิทยา เพื่อให้พออยู่ พอกิน สมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัดและเลี้ยงตนเอง/ ครอบครัว ได้ โดยผลที่ได้จากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกร สามารถสรุปได้ ดังนี้

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเกษตรกรได้นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินวิถีการผลิต และวิถีชีวิตมีองค์ประกอบหลัก คือ

1) ความพอประมาณ เกษตรกรรู้จักถึงความพอประมาณในการผลิตและการดำเนินชีวิต โดยการผลิตแต่เพียงพอดี ไม่เกินกำลังความสามารถของตน และของทรัพยากรที่มี ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และไม่เบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการบริโภคก็อยู่ในระดับพอประมาณ คือ ปลูกในสิ่งที่กิน และกินในสิ่งที่ปลูก เมื่อเหลือจึงนำไปจำหน่าย

2) ความมีเหตุผล การตัดสินใจของเกษตรกรในการปลูกพืชแต่ละชนิด หรือการดำเนินกิจกรรมใดๆ อยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลที่จะได้รับจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ เช่น การเลือกปลูกพืชชนิดใดนั้น ก็ต้องรู้เกี่ยวกับพืชชนิดนั้น ว่าชอบภูมิอากาศ พื้นดินแบบใด มีความต้องการน้ำมากน้อยแค่ไหน และจะได้ผลผลิตในปริมาณเท่าใด ฯลฯ

3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เกษตรกรจะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ การถ่ายทอดความรู้แก่คนรุ่นใหม่ และมีการพัฒนาความรู้ด้านต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ส่งเสริมการผลิต โดยไม่ก่อกวนสิน ลดค่าใช้จ่ายในการผลิต เช่น การลด ละ เลิก การใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตจากภายนอกที่ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรมีจำนวนมาก และทำให้เกษตรกรบางรายต้องเป็นหนี้สิน เมื่อผลผลิตไม่เป็นไปตามที่ประมาณการไว้

การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัย 2 เงื่อนไข คือ

1) เงื่อนไขความรู้ เกษตรกรที่ทำการศึกษาล่าช้าจะเป็นผู้ที่ใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา ทั้งจากเพื่อนสมาชิกในศูนย์ร่วมเรียนรู้ หรือจากบุคคลต่างๆ เช่น ภาครัฐ ที่สามารถให้ความรู้ได้ เพื่อพัฒนาการในการผลิตให้มีความยั่งยืนมากขึ้น

2) เงื่อนไขคุณธรรม ความพอเพียงที่เกิดขึ้นในจิตใจของเกษตรกรเหล่านี้ เมื่อจิตใจเกิดความพอเพียง ทำให้จิตใจเกิดความสงบ มีความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร รู้จักการแบ่งปันเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ลดความขัดแย้งในครอบครัว และชุมชน

ผลที่ได้จากการที่เกษตรกรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการผลิต และการดำเนินชีวิตนั้น คือ การพัฒนาที่สมดุล และมีความยั่งยืน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวเกษตรกร ทรัพยากรธรรมชาติ และการมีความพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงจาก

ผลกระทบจากปัจจัยภายนอก ทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี เกษตรกรมีสุขภาพกายและใจที่ดี มีภูมิคุ้มกันต้านต่อโรคและภาวะความเครียดต่างๆ ครอบครัวยุคใหม่เข้มแข็ง ลดความขัดแย้งภายในครัวเรือน นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน มีรายได้จากการขายพืชหลักและพืชเสริม ค่าใช้จ่ายด้านค่าครองชีพลดลง และหนี้สินลดลง ลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้ง เนื่องจากมีแหล่งกักเก็บน้ำที่ใช้ได้ตลอดทั้งปี การลดลงของศัตรูพืชโดยใช้ธรรมชาติจัดการธรรมชาติตามระบบนิเวศน์ การใช้ทรัพยากรภายในฟาร์มเป็นไปอย่างคุ้มค่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการฟื้นฟู จากการลด ละ เลิกใช้สารเคมี และมีการปลูกพืชในส่วนของพื้นที่สาธารณะ เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับธรรมชาติ และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้เกษตรกรยังมีงานให้ทำตลอดในทุกวัน ไม่ได้ทำงานแค่บางช่วงของฤดูกาลเท่านั้น และปัจจัยการผลิตภายนอกที่มีราคาแพงก็ไม่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกร

6.1.3 ปัญหาและอุปสรรคในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในด้าน การเกษตร

มุมมองของตัวเกษตรกรเองไม่ได้มีปัญหาในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านการผลิตทางภาคเกษตรและการดำเนินชีวิต แต่ปัญหาที่เกษตรกรในทุกกรณีศึกษาประสบ คือ ปัญหาทางด้านทรัพยากร ดิน น้ำ ที่เสื่อมคุณภาพอันเนื่องมาจากการเพาะปลูกในอดีตที่ผ่านมา และการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล เช่น ปริมาณน้ำที่มีมากเกินไป และน้อยเกินไป

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงวิธีการผลิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร และปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้ประสบความสำเร็จ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

6.2.1 เกษตรกร

1) สำหรับเกษตรกรที่ยังไม่ได้ดำเนินตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หากต้องการจะผลิตสิ่งใดก็ตามจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นอย่างดี โดยการศึกษาให้รู้อย่างถ่องแท้ รอบด้าน ทั้งด้านทรัพยากรที่มีอยู่และสิ่งที่คุณต้องการจะผลิต

2) ในส่วนของเกษตรกรที่ดำเนินการตามแนวทางฯ แล้ว การจดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากจะทำให้เห็นผลชัดเจน เพื่อนำไปขยายผลในการปฏิบัติให้เกิดผลดีกับเกษตรกรรายอื่น/ ชุมชน ต่อไป

3) เกษตรกรที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีความอดทน ความเพียรพยายาม พอสมควร เนื่องจากว่าการดำเนินการจะเห็นผลนั้นต้องใช้ระยะเวลานาน และต้องอาศัยองค์ความรู้ต่างๆ ในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะฟาร์มของตนเอง

4) ผู้นำมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะทำให้ชุมชนนั้นประสบความสำเร็จในการดำเนินตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ หากผู้นำมีความเข้มแข็ง มีความรู้ความเข้าใจ และดำเนินวิถีชีวิตตามแนวทางฯ อยู่แล้วจะทำให้คนในชุมชนปฏิบัติตามได้ง่าย เช่นที่ ตำบลวัดจันทร์ มีลุงแก้ว ซึ่งเป็นประธานกลุ่มศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ได้ใช้วิธีการผลิตแบบพึ่งพิงธรรมชาติมานานเกือบ 10 ปี ทำให้ชาวบ้านเห็นผลของการปฏิบัติและสามารถรวมกลุ่มคนในชุมชนเพื่อร่วมกิจกรรมต่างๆ กันได้ง่าย เช่น กิจกรรมการปลูกต้นไม้ในทุกวันเสาร์ ทำให้มีฐานอาหารของหมู่บ้าน เช่น มะขาม จี่เหล็ก มะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น แต่ในส่วนของนายสมปอง นั้นเพิ่งเริ่มปฏิบัติได้ไม่นานนัก ยังอยู่ในขั้นลองผิดลองถูกและไม่มีตัวอย่างในเขตอำเภอของตนให้เรียนรู้ทำให้ความเข้มแข็งของชุมชนยังไม่เกิดเท่าที่ควร

6.2.2 ภาครัฐ

เนื่องจากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง จะมีหน่วยงานหลายหน่วยที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น หน่วยงานเหล่านี้ควรช่วยเหลือเกษตรกร ดังนี้

1) **กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร** ควรมีกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเกษตรกรที่ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว และเกษตรกรที่ยังไม่ได้ใช้ เพื่อให้คนที่ทำอยู่แล้วทำได้ดีขึ้น และที่ยังไม่ได้ทำจะมีความรู้เพื่อนำไปปฏิบัติตามได้ และควรกระตุ้นให้ความรู้เกษตรกรในการจัดเก็บข้อมูลกิจกรรมของฟาร์มอย่างต่อเนื่อง

2) **กรมพัฒนาที่ดินซึ่งมีหน้าที่ในการปรับปรุงบำรุงดิน** ควรให้ความรู้กับเกษตรกรในด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องแก่เกษตรกร

3) **กรมตรวจบัญชีสหกรณ์** ควรมีการสร้างเสริมความรู้ด้านบัญชีอย่างง่ายให้แก่เกษตรกร

6.3 ข้อจำกัดในการศึกษา และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

6.3.1 ข้อจำกัด

จากการศึกษาเรื่อง เกษตรกรไทยกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ผู้วิจัยพบข้อจำกัดและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ช่วงระยะเวลาในการเก็บข้อมูล เป็นช่วงที่ยังไม่มีผลผลิตอันเนื่องมาจากฤดูกาล ทำให้ไม่สามารถมองเห็นภาพที่ชัดเจนในการผลิตได้ ในกรณีศึกษา จำนวน 2 ราย คือ ลุงจำรัส และคุณรัตนา

2) การสัมภาษณ์ค่อนข้างใช้เวลานาน ทำให้เกษตรกรต้องหยุดทำภารกิจในช่วงเวลานั้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกิจกรรมของเกษตรกรได้ ในกรณีศึกษา 1 ราย

4) ตัวอย่างเกษตรกรที่ทำการศึกษาในแต่ละหมู่บ้านค่อนข้างมีน้อย ทำให้การวางขอบเขตของกรณีศึกษาทำได้ค่อนข้างยาก

6.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาติดตาม เรื่องการขยายผลในการดำเนินวิถีการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง และศึกษาติดตามงบประมาณของรัฐที่ทุ่มเทในการปฏิบัติงานในเชิงลึก

บรรณานุกรม

- การประชุมวิชาการระดับชาตินักเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3 วันที่ 26 ตุลาคม 2550. “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. การสรุปการสัมมนาเสนอผลการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2550. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2552. โครงการพัฒนาการเกษตรโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์]. URL: <http://www.moac.go.th/builder/sfce/index.php?page=821&clicksub=821> pdf [สืบค้นวันที่ 24 พฤษภาคม 2552]
- กรีนพีซ. ม.ป.ป. เพลย์โคมเคมีเกษตร: การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงในประเทศไทย และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม. [ออนไลน์]. URL: <http://www.greenpeace.org/raw/content/seasia/th/press/reports/agrochemicals-in-thailand.pdf> [สืบค้นวันที่ 23 พฤษภาคม 2552]
- เกษม วัฒนชัย. 2548. พอเพียง ร่วมกันตามรอยเบื้องพระยุคลบาทบนเส้นทางแห่งความพอเพียง ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน).
- ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. 2551ก. [ออนไลน์]. URL: <http://www.sufficiencyeconomy.org/> [สืบค้นวันที่ 22 มิถุนายน 2551]
- ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. 2551ข. [ออนไลน์]. URL: <http://www.sufficiencyeconomy.org/show.php?Id=6> ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง [สืบค้น 28 ธันวาคม 2551]
- นัทรชัย เต้าทอง. 2551. เศรษฐกิจพอเพียง เหมาะสมที่สุดกับอาชีพเกษตรกรกรรม. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร ปีที่ 54 ฉบับที่ 615 (กุมภาพันธ์ 2551): 6 – 8.
- ชุมพล พูลศิริ. 2550. “การประเมินเชิงศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงจากปราชญ์ชาวบ้าน” เจ้าของรางวัลแมกไซไซ (คุณครูประยงค์ รณรงค์). วารสารเศรษฐกิจการเกษตร ปีที่ 53 ฉบับที่ 604 (มีนาคม 2550): 8 – 14.
- ชุมพล พูลศิริ. 2550. “การประเมินเชิงศึกษาฟาร์มตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: นายสมชาย นิลอนันต์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร ปีที่ 53 ฉบับที่ 605 (เมษายน 2550): 11 – 17.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ณัฐพงศ์ ทองภักดี ปารีชาติ ศิวรักษ์ สุนันทา เนตรนุช และอภิชัย พันธเสน. 2550. รายงานการพัฒนาคอนของประเทศไทย ปี 2550 เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย.
- ทองทิพภา วิริยะพันธุ์. 2550. เศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียงมวลรวมภายในประเทศ. กรุงเทพฯ: ดวงกมลสมัย จำกัด.
- ทองใบ ศิรินัย. 2550. เก็บมาแล้วเอามาเขียนเรียนจากปราชญ์ชาวบ้าน. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร ปีที่ 53 ฉบับที่ 612 (พฤศจิกายน 2550): 11 – 13.
- เทศบาลเมืองชลบุรี. 2551. เกษตรทฤษฎีใหม่. [ออนไลน์]. URL: <http://www.chonburicity.go.th/>. [สืบค้นวันที่ 22 มิถุนายน 2551]
- ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน). ม.ป.ป. พอเพียง ร่วมกันตามรอยเบื้องพระยุคลบาทบนเส้นทางแห่งความพอเพียง.
- ธีรวัต มณีวัต. 2551. ภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรและการยอมรับเกษตรอินทรีย์ กรณีศึกษากล้วยหอมทองและผักในเขตภาคใต้ตอนบน. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร ปีที่ 54 ฉบับที่ 621 (สิงหาคม 2551): 5 – 6.
- ธันวา จิตต์สงวน. 2550. “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” การประชุมวิชาการระดับชาติของนักเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3 วันที่ 26 ตุลาคม 2550 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นภดล นवलนภดล. 2551. ผลการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรเครือข่ายเกษตร วิถีธรรม วิถีไท จังหวัดสงขลา. สงขลา: สารนิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นิรนาม. 2551. เค้าโครงวิทยานิพนธ์เศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์]. URL: <http://nikhom1.multiply.com/journal/item/18/18>. [สืบค้นวันที่ 23 กรกฎาคม 2551]
- นิรนาม. ม.ป.ป. สถานการณ์การเกษตร. [ออนไลน์]. URL: <http://www.google.co.th> [สืบค้นวันที่ 17 พฤษภาคม 2552]
- นงนุช อังยูริกุล. 2550. กลยุทธ์เศรษฐกิจชุมชนสู่สากลตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีการพึ่งตนเอง: กรณีศึกษา การเลี้ยงโคนมของชุมชนหนองอ่างเสือ. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การประชุมวิชาการระดับชาติของนักเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3 วันที่ 26 ตุลาคม 2550 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- นิวัตร์ เฉลิมชุตติเดช. 2550. “การประเมินผลการจัดอบรมของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2550”. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร ปีที่ 54 ฉบับที่ 614 (มกราคม 2551): 4 – 8.
- บัญญัติ แก้วส่อง. 2550. เรื่องของหนูกับกรง...ความท้าทายเกษตรกรไทย. [ออนไลน์]. URL: <http://www.sathai.org/article/0038%20Rat%20and%20Cage.htm> [สืบค้นวันที่ 17 พฤษภาคม 2552]
- บุญพา มลิณฑสุต. (บก.) 2550. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- เบญจพรรณ เอกะสิงห์ เมธี เอกะสิงห์ และธัญญา พรหมบุรุษย์. 2545. การวัดค่าคุณสมบัติของระบบเกษตรที่สูงเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. เอกสารเสนอในการสัมมนาวิชาการระบบเกษตรแห่งชาติ ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 26 – 27 สิงหาคม 2545. กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ปนัดดา พงษ์นภพิไล. 2543. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ. ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปริญานุษ พิบูลสรารุช. 2551ก. การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การประชุมวิชาการระดับชาตินักเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3 วันที่ 26 ตุลาคม 2550 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปริญานุษ พิบูลสรารุช. 2551ข. คลังหลวงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด.
- ประคอง สุคนธ์จิตต์ และสุจิตรา สามัคคีธรรม (บก.). 2550. “วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง”. วารสารร่วมพลัง ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม 2550. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิจัยและผลิิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก.
- ประชินพร แพทย์รังสี. 2544. การประเมินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารสาธาณะ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประเวศ วะสี. 2550. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พัชรินทร์ นาคะประวิง. ม.ป.ป. โลกภิวัตน์ กับเกษตรกรไทย. [ออนไลน์]. URL: <http://www.doae.go.th/report/lpam/inf.htm> [สืบค้นวันที่ 5 เมษายน 2551]
- มานวิภา อินทรทัต. 2550. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับความคุ้มค่า**. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. การประชุมวิชาการระดับชาตินักเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3 วันที่ 26 ตุลาคม 2550 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. 2551. **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ระพี สาคริก. 2540. **เกษตรกรที่รัก**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รัชนิกร แสงขาว. 2551. **ปลูกต้นไม้ 7 ระดับ สวัสดิการชีวิตจากพืชพลังงาน**. [ออนไลน์]. URL: http://www.matichon.co.th/matichon/view_news.php?newsid=01pra02171251§ionid=0131&day=2008-12-17 [สืบค้นวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2552]
- ลีลาภรณ์ บัวสาย (บก). 2549. **เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วรรณดี สุทธิธรกร ชันวา จิตต์สงวน ประภาส ช่างเหล็ก และผ่องศรี จิตตุนนท์. 2550. **การแก้ไขปัญหาเกษตรกรยากจนด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การประชุมวิชาการระดับชาตินักเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3 วันที่ 26 ตุลาคม 2550 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิทยา อรปนนต์. 2549. **ไรรักษาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่: ในงานส่งเสริมการเกษตร**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ศูนย์บริการข้อมูลอำเภอ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. 2551. **อำเภอบางกล่ำ**. [ออนไลน์]. URL: <http://www.amphoe.com/menu.php?am=629&pv=56&mid=1>. [สืบค้นวันที่ 6 ตุลาคม 2551]
- สมศรี จินะวงษ์. 2544. **การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง**. ภาควิชาสารัตถศึกษา สาขาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเศียร จันทร์หล้า. 2544. **บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา** รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สรเสรีญ วงศ์ชะอุ่ม. 2545. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศ**. หนังสือพิมพ์
ฐานเศรษฐกิจ ฉบับวันที่ 20–23 ตุลาคม 2545 หน้า 12 คอลัมน์เศรษฐกิจปริทัศน์.
[ออนไลน์]. URL http://dpu2002.dpu.ac.th/ises/ises_research_pratya.htm [สืบค้น วันที่
11 มีนาคม 2552]
- สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ. 2544. **จะแก้ปัญหาเกษตรกรที่แท้จริงได้อย่างไร**. [ออนไลน์]. URL
http://www.thaico.net/b_pnews/sc_22sep44.htm [สืบค้นวันที่ 5 เมษายน 2552]
- สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. 2551. **เศรษฐกิจพอเพียง**. [ออนไลน์]. URL
<http://www.fti.or.th/2008/thai/ftisufficiencyeconomydetail.aspx?id=5> [สืบค้น วันที่ 11
มีนาคม 2552]
- สุทิน ลีปิยะชาติ ไพฑูมพล นิมิตติม และอลิศรา บุญลี. 2550. **วิถีพอเพียงในชุมชนกรณีศึกษา 13
ชุมชนเข้มแข็ง**. วารสารเศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ 44 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2550):
22 – 30.
- สุริย์รัศมี คิวอก อนันต์ คำคง พรพิมล นันทะวงศ์ และขนิษฐา สิงหะบุระอุดม (บก.). 2550. **การ
ประชุมทางวิชาการระดับชาติ เรื่อง เจาะประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง: องค์กรความรู้จาก
งานวิจัย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุพจน์ หมั่นวณิชกุล. 2551. **ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านราชธานีโศกกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
และแนวทางทฤษฎีใหม่**. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร. ปีที่ 54 ฉบับที่ 619 มิถุนายน 2551
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- สุธรรม อารีกุล. 2543. **รายงานเรื่องอุดมศึกษาสู่ปวงชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการปฏิรูป
อุดมศึกษา สกศ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2552. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 - 10**. [ออนไลน์]. URL <http://www.nesdb.go.th/> [สืบค้น วันที่
11 มีนาคม 2552]
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2550ก. **รายงานประจำปี 2550 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร**.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เขต 6. 2550. **เกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ สศข.6 ที่ประสบผลสำเร็จ
ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง**. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร. ปีที่ 53 ฉบับที่ 602
(มกราคม 2550): 52.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. 2550ข. “การเกษตรภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร ปีที่ 53 ฉบับที่ 608 (กรกฎาคม 2550): 6 – 8.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เขต 9 สงขลา. 2551. [ออนไลน์]. URL: <http://www.oae.go.th/zone/zone9/>. [สืบค้นวันที่ 9 กันยายน 2551]
- สมพร อิศรานุรักษ์. 2545. งานวิจัยและพัฒนากการเกษตรจะ何去何. เอกสารเสนอในการสัมมนาวิชาการระบบเกษตรแห่งชาติ ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 26 – 27 สิงหาคม 2545. กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- อรสุดา เจริญรัตน์. 2546. รายงานวิจัย เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย.
- อภิชัย พันธเสน สรวิชัย เปรมชื่น และพิเชษฐ์ เกียรติเดชปัญญา. 2546. การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อภิชัย พันธเสน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ จิตติพร ศิริพันธ์ พันธเสน และสุวัจนรา เปี่ยมญาติ. 2549. โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2549. วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร่วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิสรากรณ์ ชัยภักดิ์. 2551. สุข...ที่พอเพียง. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร ปีที่ 54 ฉบับที่ 616 (มีนาคม 2551): 9 - 12.
- อุดมพร อมรธรรม. 2549. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: โสภณการพิมพ์.
- อำพน กิตติอำพน. 2550. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – สกุล นางสาวพรกมล อ่อนเกตุพล

วัน เดือน ปีเกิด 4 กุมภาพันธ์ 2517

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
บริหารธุรกิจบัณฑิต	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	พ.ศ. 2540

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2545 – 2552 ผู้ช่วยวิจัย เรื่อง

- 1) รายงานการวิจัย: การประเมินผลนโยบายแก้ปัญหายาเสพติดของประเทศไทย. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2546
- 2) รายงาน: ผลการประเมินนโยบายเร่งด่วนกระทรวงมหาดไทยด้านการเร่งรัดการดำเนินการด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด รอบ 1 ปี. ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2546
- 3) รายงาน: การสำรวจความคิดเห็นของเยาวชนด้านปัญหาคอร์รัปชัน. องค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทยและเครือข่ายพัฒนาเอกชนด้านคอร์รัปชัน พ.ศ. 2547
- 4) โครงการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2547 – 49) และการปรับแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ. สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2548
- 5) โครงการ: การศึกษากำหนดยุทธศาสตร์เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดและอบายมุขในชุมชนเมืองรอบสถานศึกษาและศาสนสถาน. ศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2549

- 6) ความคิดเห็นของศิษย์เก่าที่มีต่อหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตของภาควิชาเศรษฐศาสตร์. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ.2550
- 7) อาหารท้องถิ่นเพื่อความสุขในครัวเรือน ในพื้นที่ชุมชนมุสลิม ตำบลสะกอม และตำบลลิงชัน อำเภोजะนะ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พ.ศ.2551
- 8) เศรษฐกิจสมดุลใหม่ ความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ผู้การพัฒนามันคง และยั่งยืน. สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2551
- 9) การศึกษาการหมุนเวียนสินค้าภายในจังหวัดสงขลา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ.2552